DIENST DER PESTBESTRIJDING.

VERSLAG OVER HET TWEEDE KWARTAAL 1915.

BATAVIA.
JAVASCHE BOEKHANDEL & DRUKKERIJ.
1915.

DIENST DER PESTBESTRIJDING.

VERSLAG OVER HET TWEEDE KWARTAAL 1915.

BATAVIA.
JAVASCHE BOEKHANDEL & DRUKKERIJ.
1915.

DIENST DER PESTBESTRIJDING.

VERSLAG OVER HET TWEEDE KWARTAAL 1915.

Evenals in het verslag over het eerste kwartaal van dit jaar, zal in dit verslag de te behandelen stof over 5 hoofdstukken worden verdeeld, en wel:

I. Leiding en personalia. (1)
II. Exploratie-en klinische dienst.
III. Ontsmettingsdienst.
IV. Transportdienst,
V. Woningdienst.

I. LEIDING EN PERSONALIA.

Het personeel aan het *Hoofdbureau* werd den 1sten April 1915 versterkt met den Souschef, Dr. K. VAN ROON.

De ambtenaar ter beschikking H. PEK bleef op het Hoofdbureau met de leiding der financieele aangelegenheden belast.

Den 15den April is als Inspecteur-Technicus de Heer H. W. O. DE BRUIJN in functie getreden.

Aan den Adjunct-Inspecteur-Technicus C. W. VAN OIJEN werd Madioen als standplaats aangewezen.

Het beheer van den transportdienst was, evenals gedurende het eerste kwartaal, aan den Heer H. W. A. VAN KARNEBEEK toevertrouwd.

Den 20sten Juni is de Heer H. B. FRANSSEN HERDERSCHEE

---

(1) Ter wille van de overzichtlijkheid worden alle „personalia", voor zoover noodig, in het hoofdstuk over de „leiding" vermeld.

belast met de waarneming der betrekking van Administrateur van den ontsmettingsdienst.

Als fungeerend Hoofdbureauchef bleef de Heer PH. H. BETHBEDER zijn diensten bewijzen.

De *gewestelijke leiding* is slechts in één van de tot het pestgebied behoorende residenties, nl. Kediri, door een niet met plaatselijke functies belasten geneeskundige vervuld geworden, nl. door Dr. C. E. J. HEBERLEIN.

In de residenties Soerakarta, Madioen, Soerabaja en Pasoeroean zijn met de waarneming dier leiding, wegens gebrek aan daarvoor in aanmerking komende geneeskundigen, de plaatselijke leiders in de afdeelingen Soerakarta, Madioen, Soerabaja en Malang belast geweest.

In de residentie Madoera, die gedurende het verslagtijdperk van pest verschoond is gebleven, is geen personeel van den dienst der pesbestrijding geplaatst geweest.

De *plaatselijke leiding* was aan het eind van hel verslagtijdperk aan de volgende artsen toevertrouwd:

Afdeeling.	Naam van den plaatselijken leider.
Malang	L. A. KROL.
Bangil	Dr. R. F. JANOWSKY.
Kediri	J. E. POLAK.
Paree	F. A. VAN DER BREGGEN.
Toeloengagoeng	F. H. MEIHUIZEN.
Berbek	J. E. POLAK.
Blitar	F. H. MEIHUIZEN.
Madioen	Dr. H. L. LUMENTUT.
Magetan	Dr H. L. LUMENTUT.
Ngawi	I. H. Gerritzen.
Soerabaja	S. CITROEN.
Modjokerto	S. CITROEN.
Djombang	Mej. S. D. VEENHUIZEN.
Lamongan	Mej. W. J. VAN STOCKUM.
Soerakarta	Dr. H. CH. G. TEMPELAAR.

De functies van 20 gewestelijke en plaatselijke leiders zijn dus, wegens gebrek aan voldoend ervaren geneeskundig personeel, tezamen door 12 artsen vervuld, van wie 4 behoorende tot de uit Nederland uitgezonden pestartsen (waaronder 1 Officier van Gezondheid van de Marine), 2 behoorende tot de van den burgerlijken geneeskundigen dienst gedetacheerde artsen, 4 tot de van den militair-geneeskundigen dienst gedetacheerde artsen, 1 tot de uit particuliere geneeskundigen gerecruteerde artsen en 1 tot de met den civiel-geneeskundigen dienst belaste geneeskundigen, die tevens diensten voor de pestbestrijding verrichten.

Aan het eind van het verslagtijdperk waren verder voor den inlichtings- en klinischen dienst 31 geneeskundigen, en voor den bacteriologischen dienst 2 geneeskuudigen werkzaam.

De beide laatsten, de Heeren Dr. H. PLANTEN en A. J. H. BERGMANN, zijn voor dit doel uit Nederland uitgezonden.

Van de 31 andere geneeskundigen waren:

A. 15 uit Nederland voor de pestbestrijding uitgezonden (1);

B. 5 van den burgenlijken geneeskudigen dienst bij de pesbestrijding gedetachteerd;

C. 1 van den militair-geneeskundigen dienst bij de pestbestrijding gedetacheerd;

D. 5 uit particuliere geneeskundigen gerecruteerd (waartoe ook de 3 bij het Solo'sche Zelfbestuur werkzame Inlandsche artsen worden gerekend);

E. terwijl 5 met den civiel-geneeskundigen dienst belaste medici tevens diensten voor de pestbestrijding hebben verricht:

De namen van deze geneeskundigen zijn respectievelijk:

A. Mej. Dr. A. C. BOEIJE, H. VAN DIJK, Mej. H. G. C.

(1) Een 16e alvorens zijn functie te hebben aanvaard, wegens een zielsziekte in een krankzinnigengesticht opgenomen.

VAN EELDERS, Dr. M. HIJMANS, F. J. HILTERMANN, Rn. KOESMAN, F. H. VAN LOON, J. MAHULETE, Mej. A. A. W. MOLENAAR, J. G. NASSIJ, J. D. OUDSTEIJN, Mevr. F. VAN DER PLAS-JANSSEN, M. ROZENBEEK, A. VAN SCHELVEN en Mej. W. H. E. H. D. WALCH.

B. Rn. BRENTHEL, Ms. MOEHALADI, Ms. SAKIMAN, Ms. SOEDIRMAN en Rn. SOETOMO.

C. E. H. VAN HASSELT. (1)

D. Ms. NGABEI GITO HOESODO, Dr. G. KRAUSE, Ms. NGABEI MARTO HOESODO, Ms. MOERMAN, C. J. B. WALTER.

E. De met den civiel-geneeskundigen dienst belast geneeskundigen te Kediri, Magetan, Ngandjoek, Paree en Toeloengagoeng.

Deze geneeskundigen zijn voor de verpleging van pest-en andere lijders in en buiten de ambulances bijgestaan door 17 verpleegsteers, van wie 11 behoorden tot de door het Roode Kruis in 1914 uit Nederland uitgezondenen (2), nl. de dames M. G. J. BEERSTECHER, H. VAN HARREVELD, G. JOON, J. VERMAAS (hoofdverpleegsters), J. BUIJS, A. E. M. KURTZ, A. M. E. MONSEES, P. C. NIEUWAAL, J. HULST, E. VEENSTRA en A. ZWART, terwijl de 6 anderen, nl. Mej. M. BUTTNER, Mej. J. DIJKSTRA, Mevr. F. F. CANNEEL, Mej. E. J. F. FABIUS, Mej. C. D. S. CH. DANIELS en Mevr. E. S. DE PRUYSENAERE DE LA WOESTIJNE, in Indië waren aangesteld.

Van deze verpleegsters hebben drie, nl. de dames BEERSTECHER, DIJKSTRA en VAN HARREVELD, tevens werkzaamheden voor den inlichtingsdienst verricht, terwijl de dames CANNEEL, DANIELS, FABIUS en HULST tot de opleiding voor deze functie zijn toegelaten.

Verder zijn 8 Inlandsche inlichters en leerling-inlichters in dienst geweest.

In de residenties Pasoeroean, Kediri, Madioen en Soerakarta

---

(1) De Officier van Gezondheid F. D. JANSEN is tijdens het verslagtijdperk van zijn tewerkstelling bij de pesbestrijding ontheven.

(2) Aan de 12e Roode Kruis-zuster, Mej. KARSSEN. is in Maart jl. wegens ziekte op verzoek eervol ontslag verleend.

zijn als hoofdopzichters voor de woninginspectie respectievelijk de Heeren W. W. KOLK, J. MÜLSCHLEGEL. J. C. F. VAN WEEZENBEEK en J. B. C. van NUNEN werkzaam geweest.

Bij dezen diensttak waren aan het einde van het verslagtijdvak voorts een 75-tal Europeesche opzichters en onderopzichters en een 130-tal Inlandsche mantri's in functie.

Aan den ontsmettingsdienst waren een 30-tal Europeesche opzichters, onderopzichters en werkbazen en ongeveer 125 Inlandsche opzieners, mandoers, mantri's en oppassers werkzaam; hieronder niet begrepen het personeel, belast met het toezicht op de uitzwaveling van spoor- en tramwagens, dat onder den opzichter A. W. NIX (met standplaats Soerabaja) staat een uit 1 Europeeschen onderopzichter, 13 Inlandsche opzieners en 2 mandoers was samengesteld.

De houtzagerij te Kediri stond onder de leiding van den Heer C. PUNT, hierin bijgestaan door 1 Europeeschen machinist, 2 Europeesche opzichters en een wisselend aantal Inlandsche werkkrachten.

II. EXPLORATIE- EN KLINISCHE DIENST.

1. *Inlichtingsdienst.*

Het toezicht op de *sterftestatistiek* is verscherpt en in verband hiermede in een groot aantal dessa's, waar door de statistiek een verhoogde sterfte werd gesignaleerd, een onderzoek naar de oorzaak daarvan ingesteld.

In enkele gevallen is hierdoor op plaatsen, waar nog geen pest was voorgekomen, de aanwezigheid van deze ziekte geconstateerd. In de meeste gevallen kon daarentegen de afwezigheid van pest worden vastgesteld. Als meest voorkomende oorzaak van verhoogde sterfte en ziekte kon in deze gevallen malaria worden aangetoond.

In het bijzonder worde hier gewag gemaakt van een grondig onderzoek in een 27-tal dessa's met verhoogde mortaliteit in de residentie Madioen, voor het meerendeel in de grenszône

tusschen dit gewest en de residentie Soerakarta. De uitslag daarvan is, wat pest betreft, volstrekt negatief geweest en heeft dus geen steun gegeven aan de door sommigen gekoesterde veronderstelling, dat de pest van Madioen naar Solo „per continuitatem" zou zijn voortgeschreden.

Ook het voorgezette ratten-onderzoek heeft geen steun aan deze hypothese verleend ,waarvan trouwens reeds in mijn vorig verslag de onwaarschijnlijkheid is betoogd.

Nadere gegevenst ter toetsing van de vraag, of de pest te Solo, indien aldaar metastatisch ingevoerd, aan import via Semarang of via het Oostelijk van Solo gelegen pestgebied toe te schrijven is, heeft het onderzoek niet opgeleverd.

Op de juistheid der wekelijksche statistische sterfteopgaven van de onderdistrictshoofden werd, waar mogelijk, o.a. door kerkhofvisitaties toezicht uitgeoefend.

In acht dessa's van het disrict Pakis der afdeeling Malang is met dit doel, met medewerking van het Binnenlandsch Bestuur, door Dr. VAN DIJK een proef met een primitieven *burgerlijken stand* genomen, omtrent welke proef door dezen medicus verslag is uitgebracht bij zijn in bijlage I copielijk overgelegd schrijven van 17 Juni j.l.

Waar de Heer VAN DIJK sedertdien naar Nederland is teruggekeerd en de verdere leiding der proef aan den Controleur te Toempang heeft overgegeven, zal spoedig blijken of de maatregel als levensvatbaar mag worden aangemerkt.

Een poging, in eenige dessa's in het district Toeren der afdeeling Malang gedaan om een *volkstelling* te houden — eveneens met het doel van contrôle op de sterftestatiçtiek — is als mislukt te beschouwen.

Sommige streken, met name in de afdeeling Blitar, hebben zich door een quasi-verlaagde sterfte onderscheiden, welke de verdenking eener hoogst gebrekkige wijze van rapporteeren wekt.

De op blz. 20—21 van het verslag over het eerste kwartaal van 1915 beschreven proef met een ander stelsel van inlichtingsdienst, nl. met behulp van niet-artsen, is gedurende

het tweede kwartaal voortgezet en goed geslaagd.

Vooral in de handen van goede, betrouwbare Europeesche verpleegsters bleek zij aan de verwachtingen ten volle te beantwoorden. Op merkwaardige wijze kwam de doelmatigheid van dit stelsel o. a. aan het licht door het feit, dat het aantal verrichte miltpuncties in de betreffende inlichtingsressorten een toename vertoonde. Waar bij het verrichten van miltpunctie nimmer eenige dwang of pressie wordt uitgeoefend, is in het aantal verrichte puncties een graadmeter voor het vertrouwen, dat de bevolking in de inlichtingsambtenaren stelt, te zien.

Daar ook goede verpleegsters en verplegers, alvorens met een functie bij den inlichtingsdienst te worden belast, hiertoe een, gedeeltelijk ook theoretische opleiding dienen te ondergaan, is met dit doel te Malang een cursus gesticht, met de leiding waarvan Dr. van Loon is belast.

Uit de dagrapporten van den inlichtingsdienst blijkt, dat gedurende de 13 weken van het 2de kwartaal van 1915 afdeelingsgewijze het volgend *aantal pestgevallen* is geconstateerd:

Malang	369,	waarvan	121	longpest.
Bangil	5			
Kediri	166,	„	6	„
Toeloengagoeng	32,	„	14	„
Blitar	1			
Berbek	7			
Madioen	8			
Magetan	12			
Soerakarta	23,	„	2	„
Soerabaja	22			
Modjokerto	5			
Djombang	10			
Lamongan	11			
Totaal	672,	waarvan	143	longpest.

In bijlage II zijn deze 672 pestgevallen weeksgewijze gerangschikt in een tabel, waarin ook de in de overeenkomstige weken van de jaren 1911, 1912, 1913 en 1914 gerapporteerde

pestgevallen zijn vermeld. De gegevens voor deze jaren zijn ontleend aan de door het Hoofdbureau van den burgerlijken geneeskundigen dienst aan de Algemeene Secretarie geseinde dagrapporten.

Voor zoover de afdeeling Malang betreft, is in bijlage III de inhoud van bijlage II in weekkolommen grafisch herhaald; voor zoover de afdeelingen Kediri, Madioen en Soerabaja betreft, is hetzelfde in bijlage IV gedaan.

Hieronder volgt afdeelingsgewijze een overzicht van de totaalcijfers der gedurende het tweede kwartaal (14e tot en met 26e week) van elk der verloopen jaren gerapporteerde pestgevallen:

Afdeeling.	1911	1912	1913	1914	1915
Malang	1251 (33)	246 (2)	1521 (5)	2634 (193)	369 (121)
Pasoeroean	2	0	0	7	0
Bangil	0	0	0	6	5
Kediri	41 (2)	3	205	672	167 (6)
Toeloengagoeng	0	4	124	55	32 (14)
Blitar	0	0	1	0	1
Berbek	0	0	0	7	7
Madioen	5	38	98	139	8
Magetan	0	0	14	116	12
Ngawi	0	0	0	2	0
Soerakarta	0	0	0	0	23 (2)
Sragen	0	0	1	0	0
Soerabaja	25	0	59	192	22
Modjokerto	0	0	0	0	5
Djombang	0	0	0	0	10
Lamongan	0	0	0	10	11
Grisee	0	0	0	1	0
Muntok	0	0	0	1	0
Batavia	1	0	0	1	0
Panaroekan	1	0	0	0	0
Bodjonegoro	1	0	0	0	0
Blora	1	0	0	0	0
Totaal	1328 (35)	291 (2)	2023 (5)	3843 (193)	672 (143)

De in bovenstaand overzicht tusschen haakjes geplaatste cijfers betreffen de geconstateerde gevallen van longpest, die vooral in de afdeeling Malang, vergeleken met het totaal aantal pesgevallen, talrijk zijn geweest.

Het percentage gevallen van longpest heeft in die afdeeling in de opeenvolgende jaren 1911 tot en met 1914 in het overeenkomstig tijdvak resp. 2.6 — 0.8 — 0.3 — 7.3 bedragen en is dit jaar tot 32.8 gestegen.

Dit groot aantal longpestgevallen in het Malangsche is in hoofdzaak te wijten aan een epidemie in het onderdistrict Pakis (Boereng en omgeving), welke 99 slachtoffers heeft gemaakt.

Het verloop der bedoelde epidemie is door Dr. VAN LOON beschreven in een verhandeling, die als bijlage V bij dit verslag is overgelegd.

Overigens valt te constateeren, dat het aantal te onzer kennis gekomen pestgevallen gedurende het 2de kwartaal van 1915 ruim 3000 minder heeft bedragen dan gedurende het 2de kwartaal van 1914, d. i. 17 à 18⁰/₀ van het aantal van toen, alhoewel het pestgebied in den tusschentijd een uitbreiding heeft ondergaan en de inlichtingsdienst van heden zeker niet bij dien van het vorig jaar ten achter staat.

Deze afname is het sterkst geweest in de afdeeling Madioen en heeft hier 94 % bedragen, tegenover 90 % in de afdeeling Magetan, 89 % in de afdeeling Soerabaja, 86 % in de afdeeling Malang en 75 % in de afdeeling Kediri.

Brengt men voor beide jaren de gevallen van longpest, als zijnde van epidemiologisch minder belang, in aftrek, dan wordt de volgorde als volgt: Madioen 94 % afname, Magetan 90 % afname, Malang 90 % afname, Soerabaja 89 % afname, Kediri 76 % afname; terwijl voor het geheele pestgebied de afname, aldus berekend (3650 gevallen in het 2de kwartaal van 1915) ruim 85 % heeft bedragen.

Voor de afdeelingen Malang, Kediri, Madioen en Soerabaja is in bijlage VI weergegeven het aantal gerapporteerde pestgevallen, per vierwekelijksche periode, van het begin der

pestepidemie op Java af, dus in het algemeen van Januari 1911 tot en met Juni 1915.

De inhoud dezer bijlage is graphisch, in vierwekelijksche kolommen, in de bijlagen VII, VIII en IX herhaald, en wel in bijlage VII voor de afdeeling Malang, in bijlage VIII voor de afdeeling Kediri en in bijlage IX voor de afdeelingen Madioen en Soerabaja.

Voorts wordt in bijlage X een opgaaf verstrekt van het aantal gerapporteerde pestgevallen, per vierwekelijksche periode gedurende de jaren 1912, 1913, 1914 en het verstreken deel van 1915, in elk van de 8 districten, waaruit de afdeeling Malang is samengesteld. [1]

Grafisch, en wel in den vorm van curven, zijn deze gegevens verwerkt in de bijlagen XI tot en met XVIII, en wel:

in	bijlage	XI	voor	het	district	Gondanglegi;
„	„	XII	„	„	„	Karanglo;
„	„	XIII	„	„	„	Kotta Malang;
„	„	XIV	„	„	„	Ngantang;
„	„	XV	„	„	„	Pakis;
„	„	XVI	„	„	„	Penanggoengan;
„	„	XVII	„	„	„	Sengoeroeh;
„	„	XVIII	„	„	„	Toeren.

Ten slotte wordt in bijlage XIX een tabel overgelegd, die een overzicht geeft van de aantallen pestgevallen, per week gerapporteerd in het geheele pestgebied, van af 1 Januri 1911 tot heden.

De overeenkomstige weken van de opeenvolgende jaren zijn in dezen staat onder elkaar geplaatst, zoodat hierdoor gemakkelijk een vergelijkend chronologisch overzicht wordt verkregen.

Een grafisch overzicht van deze gegevens biedt bijlage XX, waarin voor het geheele pestgebied, van den aanvang

---

[1] Gegevens om deze opgaaf ook voor de andere belangrijke Bestuursafdeelingen in het pestgebied, en ook voor het jaar 1911 te produceeren, zijn in mijn archief niet aanwezig.

der epidemie af, in kolommen het per vier weken gerrapporteerde aantal pestgevallen is uitgebeeld.

Onderstaand staatje vermeldt het aantal *behandelde pestlijders* gedurende het 2de kwartaal van 1915.

	Aanwezig op 1 April 1915.	Opgenomen.	Hersteld.	Overleden.	Restant op 1 Juli 1915.
Ambulance Toempang	8	2	5	5	0
„ Kepandjen	2	2	2	2	0
„ Toeren	2	23	8	15	2
„ Soemberboeloes	0	12	6	4	2
Ziekeninr. Malang	1	7	3	5	0
„ Madioen	0	2	2	0	0
Totaal	13	48	26	31	4

Van de ter verpleging binnengekomen 48 pestpatienten zijn dus 54% hersteld.

In de 4 inrichtingen in de afdeeling Malang werd de serumbehandeling, met kleine en met groote doses, toegepast. Het aantal behandelde gevallen is niet groot genoeg geweest om conclusies te wettigen. In het oog springende resultaten zijn echter niet bereikt.

Als prophylactisch middel werd serum op groote schaal aan de contactpersonen bij longpest toegediend. De meeningen over het effect loopen uiteen. Het is mij voorgekomen, dat aan het serum als voorbehoedmiddel ten hoogste een twijfelachtige waarde mag worden toegekend.

In de pest-ambulances zijn gedurende het verslagtijdperk de volgende aantallen lijders aan andere ziekten dan pest verpleegd:

	Aanwezig op 1 April 1915.	Opgenomen.	Hersteld.	Overleden.	Restant op 1 Juli 1915.
Ambulance Toempang.........	13	93	85	12	9
„ Kepandjen...........	8	42	34	6	10
„ Toeren...........	12	72	59	8	17
„ Soemberboeloes......	0	17	5	2	10
Totaal.......	33	224	183	28	46

De meest voorkomende ziekten onder deze patienten waren: malaria, typhus, dysenterie, tuberculose, longontsteking en syphilis.

Uit een samenvoeging van de getallen in de twee bovenstaande tabellen blijkt, dat in de drie Malangsche ambulances gedurende de maanden April tot en met Juni van dit jaar in het geheel resp. 116 (Toempang), 54 (Kepandjen) en 109 (Toeren) patienten zijn verpleegd, tegenover resp. 148,128 en 127 gedurende de maanden Januari tot en met Maart, terwijl in de Kediri'sche ambulance (Soemberboeloes) dit aantal in het 2de kwartaal 29 en in het 1ste kwartaal 46 heeft bedragen.

De *opleiding van Inlandsch verpleegpersoneel* is gedurende het verslagtijdperk in de bovengenoemde ambulances en Inlandsche ziekeninrichtingen voortgezet. Het aantal leerlingen bedroeg:

	In opleiding op 1 April.	Bijgekomen.	Ontslagen.	Gediplomeerd.	In opleiding op 1 Juli.
Malang....	19	14	2	8	23
Kediri......	6	0	1	0	0
Madioen ...	0	4	0	0	0
Totaal......	25	18	3	8	23

Op 1 Juli zijn de 5 Kediri'sche en de 4 Madioen'sche leerlingen naar Malang overgeplaatst, alwaar nu de opleiding is gecentraliseerd.

(Onder de 14 als „bijgekomen" genoteerde leerlingen te Malang zijn deze leerlingen van Kediri en Madioen begrepen.)

Met de opleiding zijn Dr. VAN LOON en Zuster VEENSTRA belast.

Isolatie is, als naar gewoonte, regelmatig toegepast bij alle contactpersonen van pestlijders.

In de afdeeling Malang zijn gedurende het verslagtijdperk 29599 personen tijdelijk afgezonderd geweest, van wie 12567 in den vorm van totale dessa-isolatie, naar aanleiding van uitgebroken longpest.

Bij dessa-isolatie werden alle bewoners dier dessa's dagelijks geneeskundig onderzocht. Koortslijders en hoestenden werden dan nog eens afzonderlijk, in barakken, geïsoleerd.

De afsluiting der dessa werd 10 dagen na het voorkomen van het laatste geval van longpest opgeheven.

De methode is niet alleen zeer bewerkelijk, maar ook kostbaar, vooral daar elken geïsoleerde dagelijks ook een kleine schadevergoeding moet worden toegekend.

Welke afmetingen een lopgpest-epidemie evenwel zou kunnen aannemen, indien daartegen niet met zoo groote gestrengheid wordt opgetreden, leert opnieuw het verslag van Dr. VAN LOON over de epidemie in het district Pakis (bijlage V).

Daaruit blijkt bovendien nogmaals ten overvloede, hoezeer — om groot onheil te voorkomen — zelfs tijdens een oogenschijnlijk goedaardige, sluimerende pestepidemie de beschikking over een goed georganiseerden, prompt werkenden en dus uit ijverig en betrouwbaar personeel samengestelden inlichtingsdienst dringend noodzakelijk is.

In de andere afdeelingen van het pestgebied is isolatie op zoo groote schaal als in het Malang'sche niet noodig

geweest, hetgeen verband houdt met het slechts sporadisch voorkomen van longpest aldaar. (1)

In de residentie Kedirie (exclusief Toeloeng Agoeng) zijn 772 personen geïsoleerd, in de residentie Madioen 127, in de residentie Soerabaja 171 en in de residentie Soerakarta 120.

Evacuatie volgens de vroeger gebruikelijke methode, d. w. z. in gecentraliseerde inrichtingen (evacuatiekampen, pondoks) is alleen nog, en op kleine schaal, in de afdeelingen Djombang en Kediri toegepast. Het aantal aldus geëvacueerde personen heeft aldaar resp. 362 en 2020 bedragen.

Onder deze 2382 personen zijn, binnen het incubatietijdperk, nog 2 gevallen van pest voorgekomen.

Overal elders heeft de evacuatie plaats gehad op de wijze, waaromtrent in mijn verslag over het 1ste kwartaal van dit jaar omstandig is bericht.

In de residentie Pasoeroean is geconstateerd, dat in de ontruimde en mechanisch ontsmette woningen, nadat zij weer betrokken waren, geen pestgevallen zijn voorgekomen en dat ook verspreiding der ziekte door bemiddeling van de geëvacueerden niet heeft plaats gehad.

Ook elders heeft deze wijze van ontruiming van pestverdachte huizen geen aanleiding tot „uitzaaiïng" der ziekte gegeven.

In Madioen kon worden geconstateerd, dat onder de geëvacueerden geen enkel geval van pest is vooorgekomen.

Te Solo, waar 180 gezinnen zijn geëvacueerd, en waar alle geëvacueerden zich 5 dagen lang voor een geneeskundig onderzoek hebben moeten melden, hebben zich onder hen 2 gevallen van pest voorgedaan, waarvan 1 in den zoo besmettelijken vorm van longpest. Zelfs hierop is echter geen uitzaaiïng gevolgd. Wel een bewijs, dat het stelsel van

---

(1) Uit de afdeeling Toeloeng Agoeng, waar van de 32 gerapporteerde pestgevallen 14 als longpest zijn gesignaliseerd, heb ik tot mijn leedwezen omtrent de isolatie geen numerieke opgaven kunnen verkrijgen.

evacuatie met „toezicht", mits streng en zorgvuldig toegepast, en gepaard gaande met een goed georganiseerden inlichtingsdienst, voor de praktijk bruikbaar is.

Vermelding verdient verder, dat te Solo, waar 2 loodsen zijn gebouwd om te voorzien in de gelegenheid tot evacuatie van personen, die òf hiertoe den wensch mochten te kennen geven, òf zich aan het geneeskundig toezicht mochten onttrekken, gedurende het verslagtijdperk van die loodsen geen gebruik is behoeven te worden gemaakt.

Tot 1 Juli was de menschenpest ter hoofdplaats Solo tot het onderdistrict Djebres, ten zuiden van de Pepe-rivier gelegen, beperkt gebleven. Rattenpest is evenwel ook ten noorden van die rivier aangetoond.

Een geval in het district Kartasoera, in de afdeeling Soerakarta buiten de hoofdplaats gelegen, heeft geen aanleiding gegeven het verdere uitbreiding.

III. ONTSMETTINGSDIENST.

De *mechanische ontsmetting*, in mijn vorig rapport uitvoerig omschreven, heeft gedurende het verslagtijdperk sterk de overhand gehad.

De methode heeft bovendien in zoover een uitbreiding ondergaan, dat zij in sommige door pest bedreigde centra ook prophylactisch is uitgeoefend in den vorm van een op de eerste bewerking volgende *wekelijksche dessaschoonmaak*.

Elke dessa, waarop de methode wordt toegepast, is in 6 blokken verdeeld. Elk blok wordt door een bord aan den weg met een letter aangeduid.

In blok A wordt des Maandags schoongemaakt, in blok B des Dinsdags, enz., in blok F des Zaterdags. Op Zondag is nergens schoonmaak.

Begonnen wordt, overal waar de woningverbetering nog niet aan de orde is, met de in mijn vorig verslag beschreven "provisoire woningverbetering" met "eerste schoomaak"; en hieraan sluit de stelselmatige wekelijksche schoonmaak, waarbij *al* het huisraad, en alle in huis bewaarde voorraden

enz. naar buiten moeten worden gebracht en verder ijverig met ragebol en dergelijke instrumenten wordt gewerkt, aan.

Zelfs in de nog niet naar den eisch verbeterde, en dus nog niet onder de contrôle der woninginspectie staande huizen, oefent deze reiningsmethode op de nestelkansen van huisratten een funesten invloed uit. De onder contrôle van onzen dienst uitgevoerde rattenvangst in die woningen levert hoogst zelden nog iets op.

De hoop schijnt gerechtvaardigd, dat in deze werkwijze een rationeele en niet zeer bezwarende, integendeel uit een opvoedkundig oogpunt ook in ander opzicht aanbevelenswaardige methode van verdelging van de huisrat mag worden gezien.

Voorwaarde voor het succes is evenwel: systematische werkwijze en strenge contrôle. Ik kom hierop in hoofdstuk V (Woningdienst) terug.

Een gelukkige omstandigheid is het, dat het Binnenlandsch Bestuur voor dezen maatregel bijna algemeen veel voelt en er dan ook in de meeste door pest bezochte afdeelingen zijn medewerking aan verleent. In de afdeeling Malang onder leiding van den Controleur in commissie den Heer MEISTER en den plaatselijken leider Dr. KROL begonnen, vindt hij dan ook geleidelijk zijn weg in de andere deelen van het pestgebied en wordt nu ook reeds in de residenties Madioen, Kediri en Soerabaja toegepast. In de afdeeling Malang was hij aan het eind van het verslagtijdperk in 437 van de 650 dessa's ingevoerd.

Omtrent de ontsmetting van *rattenlokkende lading* in het groot en klein transport, valt aan het daaromtrent in mijn vorig kwartaalverslag medegedeelde, vooralsnog weinig toe te voegen.

Dit onderdeel van den dienst is in verhouding tot zijn groote belangrijkheid, met het oog op het gevaar van metastatische verspreiding der smetsof, nog altijd niet voldoende georganiseerd.

Met de medewerking van den nieuw in functie getreden, met de waarneming der betrekking van administrateur van

den ontsmettingsdienst belasten ambtenaar, hoop ik er spoedig in te slagen, den ontsmettingsdienst van karren en prauwen op een betere leest te schoeien. Ook in den dienst der uitzwaveling van spoor- en tramwagens zullen waarschijnlijk spoedig eenige verbeteringen kunen worden aangebracht; een radicale verbetering daarvan zal echter door een herziening van de ter zake bestaande bepalingen, moeten worden voorafgegaan. (1)

Gedurende het verslagtijdperk zijn 886, alle voor meer dan 1/4 geladen, waggons uitgezwaveld.

De inhoud der ladingen was als volgt:

rijst	267	waggons;
boengkil	231	„
kedele	100	„
gedroogde visch	63	„
katjang idjoe	49	„
trasie	47	„
gezouten visch	31	„
katjang	20	„
huiden	18	„
veevoeder	17	„
meel	13	„
padi	8	„
gaplok	7	„
zaden, cassave, djagoeng, copra, katjang tjina enz.	15	„
	886	waggons.

IV. TRANSPORTDIENST.

Het aantal Spijker-automobielen voor personenvervoer, dat op 1 April van dit jaar 13 bedroeg, is gedurende het verslagtijdperk met 4 vermeerderd.

(1) Een voorstel heirtoe is thans (12 Augustus) in bewerking.

Op 1 Juli had onze dienst zoodoende de beschikking over 17 Spijker's, 1 Fiat, 4 F.N.'s en 1 Ariès; totaal: 23 eigen auto's in staat van bruikbaarheid.

Bovendien waren 13 automobielen in huur, zoodat de personendienst, voor zoover niet eigen vervoermiddelen zijn aangewend, met 36 wagens is gedreven.

De beide Fiat-ambulancewagens bleven in gebruik.

Het aantal Albion-vrachtautomobielen werd met 2 vermeerderd, zoodat wij, aan het eind van het verslagtijdperk, de beschikking over 2 ééntonswagens en over 2 tweetonswagens hadden.

Door den Administrateur is over het eerste half jaar van 1915 een exploitatie-berekening gemaakt, waaruit blijkt, dat de exploitatieprijs op grond van minder volledige gegevens over het eerste kwartaal berekend, te hoog geraamd is geweest.

Volgens de nieuwe berekening zijn gedurende 6 maanden met personen-auto's ruim 400 000 kilometer afgelegd, waarvan ongeveer 250.000 kilometer door eigen wagens.

Over 2906 rijdagen omgeslagen, is door de eigen wagens per auto en per dag in het personenverkeer gemiddeld 86 kilometer afgelegd. Omgeslagen over het aantal wagendagen, bedraagt dit gemiddelde 60 kilometer.

Alle kosten, inbegrepen afschrijving en rente, hebben voor de eigen personen-automobielen gedurende dien tijd ongeveer *f* 433.500 bedragen, zoodat de kilometerprijs voor dit deel van den transportdienst op 17.3 cent kan worden gesteld.

Door de beide ambulancewagens is gedurende ½ jaar een afstand van ruim 11600 kilometer afgelegd. De exploitatiekosten hebben, zonder afschrijving (wijl deze automobielen van het „Roode kruis" ten geschenke zijn ontvangen), ruim *f* 1400.— beloopen, d. i. ongeveer 12½ cent per kilometer.

De vrachtauto's hebben tezamen in ½ jaar ruim 15500 kilometer afgelegd, waarvan de exploitatie ruim *f* 4700.— heeft gekost, of ongeveer 30 cent per kilometer. In dien

tijd zijn echter geen banden gewisseld. De administrateur raamt de totaal-exploitatiekosten dezer wagens op $38^1/_2$ cent per kilometer.

V. WONINGDIENST.

Omtrent den stand der woningverbetering en woningovername aan het begin en het eind van het verslagtijdperk geeft de volgende tabel in 9 kolommen een overzicht.

I	II	III	IV
Afdeeling.	Op 1 April 1915 verbeterd.	Gedurende het verslagtijdperk verbeterd.	Totaal op 1 Juli 1915 verbeterd.
Malang	55128	23697	78825
Bangil (Lawang). .	199	1855	2054
Kediri	280	?	?
Madioen	24591	27091	51682
Magetan	29000	20375	49275
Ngawi	41550	8230	49780
Ponorogo	658	2644	3292
Soerakarta	0	103	103

I	V	VI	VII	VIII	IX
Afdeeling.	Op 1 April 1915 overgenomen.	Gedurende verslagtijdperk aangeboden.	Gedurende verslagtijdperk overgenomen.	Totaal op 1 Juli 1915 ovegenomen.	Op 1 Juli 1915 verbeterd, maar niet overgenom.
Malang	26579	—	27191	53770	25055
Bangil (Lawang). .	0	2054	732	732	1322
Kediri	0	?	972	972	?
Madioen	1350	5108	3253	4603	47079
Magetan	4110	—	5647	9757	39518
Ngawi	10699	—	2984	13683	36097
Ponorogo	329	—	315	644	2648
Soerakarta	0	64	28	28	75

Deze opgaaf is, wat Kediri betreft, incompleet, hetgeen aan personeelswisseling bij het Binnenlandsch Bestuur (bij welken dienst de woningverbetering berust) is toe te schrijven.

Het slechts gedeeltelijk ingevuld zijn van kolom VI (gedurende het verslagtijdperk ter overname aangeboden woningen) staat in verband met de op dit punt in verschillende Bestuursafdeelingen getroffen verschillende regelingen. In de eene afdeeling worden de woningen, na onder leiding van het Binnenlandsch Bestuur te zijn verbeterd, aan den dienst der pestbestrijding officieel ter overname aangeboden, elders geschiedt dit onderhands.

Ter beoordeeling van het aantal verbeterde, maar nog niet overgenomen, woningen, hetwelk het aantal verbeterde en wel overgenomen, dus onder contrôle van den dienst der pestbestrijding gestelde huizen in het geheele pestgebied op 1 Juli jl. met bijkans 68000 overtrof (verg. kolom VIII en IX), diene het volgende:

De *overname* van wege den dienst der pestbestrijding mag niet eerder dan een maand na den afloop der verbetering van de huizen plaats hebben, daar eerst dan een beoordeeling van de deugdelijkheid van metselwerk etc. mogelijk is.

Voor de afdeeling Malang bijv. waar nu per maand gemiddeld 7000 woningen kunnen worden overgenomen, verklaart deze omstandigheid 1/4 à 1/3 van den achijnbaren schterstand in de overname van verbeterde huizen.

In dezelfde afdeeling zijn verder ongeveer 15000 woningen, in de districten Karanglo en Penanggoengan gelegen, volgens het vroeger geldende stelsel van woningverbetering afgewerkt en kunnen eerst na een her-verbetering voor overname in aanmerking komen.

Waar in April 4732, in Mei 9721 en in Juni 12738 huizen zijn overgenomen en voor de overname van gemiddeld 7000 huizen per maand in het vervolg kan worden ingestaan, zal de achterstand spoedig zijn ingehaald.

In de residentie Madioen moesten 4793 verbeterde woningen om technische redenen worden geweigerd, en wel 47 in de afdeeling Ponorogo, 1081 in de afdeeling Magetan,

1737 in de afdeeling Madioen en 1928 in de afdeeling Ngawi.

De achterstand in de overname in dat gewest is overigens te wijten aan gebrek aan voldoend geschoold technisch personeel bij den dienst der woninginspectie (pestbestrijding). (1)

De bouw van de machinale *houtzagerij* op het établissement der pestbestrijding ter hoofdplaats Kediri (dessa Dandangan) vorderde zeer langzaam. Het leggen van de fundeeringen leverde, wegens den hoogen stand van het grondwater, groote moeilijkheden op, die aan het eind van het verslagtijdperk nog niet overwonnen waren.

De machinerieën waren einde Juni te Kediri aanwezig maar konden niet worden opgesteld, in hoofdzaak om bovengenoemde redenen.

Inmiddels is door handzagen zooveel mogelijk in de behoefte voorzien, zoodat op het eind van het verslagtijdperk gemiddeld per dag 15 modelwoningen konden worden afgeleverd.

De *cursus* ter opleiding van technisch personeel voor de woninginspectie en de woningverbetering (aan het Hoofdbureau te Malang verbonden) is gedurende het 2de kwartaal door 265 leerlingen gevolgd (116 leerlingen-opzichter en 149 leerlingenmantri), van wie op 1 April reeds 36 (26 — 10) aanwezig waren, zoodat 229 (90 — 139) nieuwe leerlingen zijn aagenomen.

Daarvan zijn wegens ongeschiktheid of om andere redenen 22 (13 — 9) ontslagen.

Aan 186 (83 — 103) leerlingen is, na voltooide opleiding, een getuigschrift van geschiktheid voor een technische betrekking bij de woninginspecfie of woningverbetering afgegeven, waarop 147 van hen bij den dienst der pestbestrijding zijn aangesteld, en wel 64 als onderopzichter of opzichter en 83 als mantri bij de woninginspectie (waaronder ook de woningovername ressorteert, terwijl 39 door het Binnen-

(1) Dit gebrek is thans (18 Augustus) opgeheven.

landsch Bestuur in verschillende deelen van het pestgebied bij de woningverbetering zijn aangesteld, en wel 19 als opzichter en 20 als mantri.

Op 1 Juli 1915 waren aan den cursus nog 57 (20 — 37) leerlingen in opleiding, van wie 20 leerlingen-opzichter en 33 leerlingen-mantri voor de woninginspectie (dienst der pestbestrijding), en 4 leerlingen-mantri voor de woningverbetering (Binnenlandsch Bestuur).

Dank zij de uitgeoefende *woningcontrôle* kunnen de volgende feiten worden gerapporteerd:

In de residenties Madioen en Soerakarta is van de waargenomen gevallen van pest, geen enkel voorgekomen in een door den dienst der pestbestrijding overgenomen en dus onder contrôle der woninginspectie van dezen dienst gesteld huis.

In de afdeeling Malang waren op 1 April jl. 26579 woningen verbeterd en onder contrôle, op den 1en Juli 53770 woningen. Gedurende dat driemaandelijksch tijdvak kan het aantal verbeterde en gecontrôleerde woningen gemiddeld op 40175 worden gesteld.

Gedurende hetzelfde tijdvak heeft het aantal ongecontrôleerde woningen gemiddeld 96538 bedragen.

Van 1 April tot 1 Juli 1915 zijn in deze 136713 woningen 369 gevallen van pest geconstateerd, waaronder 121 gevallen van longpest, welke voor het onderwerpelijk doel, als niet direct met rattenpest samenhangende, moeten worden uitgeschakeld, zoodat voor het vergelijkend overzicht 248 pestgevallen overblijven.

Van deze 248 gevallen van pest zijn er 239 voorgekomen in de ongecontrôleerde woningen en 9 in de gecontrôleerde woningen. Daarvan had 1 patient de besmetting elders opgedaan. Er is dus van de in direct verband met woningtoestanden te brengen pestgevallen 1 voorgekomen per $\frac{96538}{239} = 404$ ongecontrôleerde woningen en 1 per $\frac{40175}{8} = 5022$ gecontrôleerde woningen.

De niet gecontrôleerde woningen zijn dus $\frac{5022}{404}$ = ongeveer $12^1/_2$ maal zooveel door pest bezocht als de onder contrôle staande verbeterde woningen.

De herkomst der 8 gevallen van menschenpest in gecontrôleerde huizen is onderzocht, doch in 3 gevallen niet gevonden.

In 1 der 5 overige gevallen bleek een technische fout in het verbeterde huis achtergebleven te zijn, en wel in de opgemetselde nok, welke een holte bevatte, waarin ratten hun nesten hadden gemaakt.

In de 4 andere huizen waren technische fouten niet aanwezig, maar was de contrôle gebrekkig geweest, met het gevolg dat de huizen waren vervuild en rattennesten op den grond en op blandars werden aangetroffen.

In dezelfde afdeeling (Malang) is aanteekening gehouden van de bevindingen bij de inspectie van 39952 woningen.

Daarbij zijn in 400 gevallen, dus $1^0/_0$, rattennesten gevonden.

De plaatsen, waar die nesten gevonden zijn, zijn gespecificeerd weergegeven in onderstaande opgaaf:

hoekkeper	87 maal
vloer of voetingmuur	23 „
onder de plinten	8 „
in een bamboe stijl	3 „
in de stookplaats	3 „

Een totaal dus van 124 vindplaatsen in verband met constructiefouten, dus met fouten van de woningverbetering en van het onderzoek bij de overname of inspectie der verbeterde huizen.

Hiertegenover staan 276 vindplaatsen buiten verband met den toestand der woningen, maar wijzende op fouten in de bewoning zelve. Zoo werden 107 rattennesten op bintbalken gevonden, 48 op de uiteinden van nokbalken, 28 op architraafbalken, 27 tusschen dubbele omwandingen, 13 op zolderingen, 10 tusschen dakpannen, 7 in kisten

met eetwaren, 4 in houtvoorraden, 4 in dakgoten, 3 in padischuren en de rest op verschillende andere toevallige plaatsen, waar zij voor het oog zichtbaar waren, maar door den bewoner niet opgemerkt of uit zorgeloosheid op hun plaats waren gelaten.

De uit deze opgave blijkende verhouding van 69°/₀ gevaar voor pestbestrijding opleverende huizen ten gevolge van *fouten in de bewoning*, tegenover 31°/₀ ten gevolge van fouten in de constructie, bevestigt hetgeen hieromtrent op blz. 64 en volgende van mijn eerste kwartaalverslag is opgemerkt.

De woningverbetering is weliswaar een voorwaarde om de woningcontrôle uitvoerbaar te maken, maar zij is in verband met het einddoel der perstbestrijding, niet de laatste instantie.

In een te Malang op 27 Juni jl. gehouden conferentie, waarin een bespreking van verschillende bij de toepassing der ordonnantie omtrent pestgevaarlijkverklaring en woningverbetering gerezen vraagstukken is gevoerd, welker inhoud in bijlage XXI is genotuleerd, is dit punt in het bijzonder in het licht gesteld. Blz. 31 — 38 dier notulen behelzen een betoog van de noodzakelijk eener uitbreiding van de wettelijke bevoegdheid om in dit opzicht met de vereischte kracht te kunnen optreden. Ik meen te mogen volstaan met naar dat betoog te verwijzen.

Eerst wanneer de ordonantie van 6 Juli 1914 (Staatsblad No. 486) zoodanig zal zijn gewijzigd en aangevuld, dat in streken, waar pestgevaar aanwezig is, ook met betrekking tot het stellen van eischen nopens het *bewonen en gebruiken van huizen en erven* een wettelijke grondslag voor handelend optreden zal zijn geboden (verg. blz. 18 van dit verslag), zal een geheel aan het doel beantwoordende stelselmatige woningcontrôle in het leven te roepen zijn. [1]

De bevoegdhied tot het uitoefenen van contrôle zal zich niet tot de „bewoonde" gebouwen mogen beperken,

---

[1] Een voorstel tot wijziging en uitbreiding dier ordonnantie is inmiddels (13 Juli j.l.) ingediend.

maar zich over alle, ook voor andere doeleinden „gebruikte" gebouwen, zooals badkamers, privaten, keukens, provisiekamers, goedangs, magazijnen, winkels, scholen, fabrieken, werkplaatsen, schouwburgen, societeiten enz. moeten uitstrekken.

Evenals heden door het Hoofd van plaatselijk bestuur, in overeenstemming met den geneeskundigen dienst, eischen nopens het bouwen kunnen worden vastgesteld, zullen op overeenkomstige wijze, dus de plaatselijke omstandigheden in aanmerking houdende, bepalingen nopens het bewonen en gebruiken zijn vast te stellen. Besluiten van die strekking zullen bijv. alle of een deel van de volgende (en misschien nog andere) eischen moeten omschrijven: huis en erf steeds schoon te houden, geen etensvoorraden in huis op te stapelen, het huisraad zóó in te richten, dat alles gemakkelijk verplaatsbaar is en geen verborgen hoekjes aan de contrôle kunnen ontsnappen, ééns in de week alle huisraad naar buiten te brengen, één of meer rattenvallen te hebben en die regelmatig uit te zetten, enz.

De onderzoekingen van Dr. OTTEN te Malang hebben geleerd, hoe snel het aantal ratten in de woningen door *stelselmatig* wegvangen met behulp van vallen daalt. De bevoegheid alleen reeds om dezen maatregel te mogen bevelen en nalatigheid in dit opzicht te mogen straffen, zal een belangrijke versterking van ons wettelijk armamentarium in den strijd tegen de pest beteekenen. En niet minder geldt dit ten aanzien der bevoegheid om aan een periodieke, stelselmatige schoonmaak streng de hand te kunnen houden. Zelfs in goed of redelijk verbeterde huizen kan men bijna constant op den grond, onder bale-bale's of in donkere hoekjes onder of achter kasten en ander huisraad, sporen van ratten, als faeces, afgeknabbelde katjang, padi, aangevreten lapjes goed, veelal ook gebrekkige rattennesten van droge bladeren en stroo vinden. (1) Waar de nestelplaatsen dier ratten ook mogen zijn, en welke herkomst zij ook mogen hebben, dat zij in deze tijdelijke verblijfplaat-

(1) Mededeelingen, aan een rapport van den fgd. Chef van het pestlaboratorium te Malang, Dr. L. OTTEN, ontleend.

sen, ook indien zij daar alleen voor het verorberen van hun buit mochten vertoeven, vlooiën kunnen deponeeren, is duidelijk en door de onderzoekingen van Dr. OTTEN bovendien in de praktijk aangetoond. Alleen een systematische contrôle op de wijze van bewonen der huizen zal dit gevaar kunnen elimineeren.

MALANG, 18 Augustus 1915.

De Chef v/d Dienst der Pestbestrijding,
W. J. VAN GORKOM.

BIJLAGEN,

BEHOORENDE BIJ HET

Tweede Kwartaalverslag 1915 van den Chef van den Dienst der Pestbestrijding.

AFSCHRIFT

BIJLAGE I.

TOEMPANG, 27 Juni 1915

den WelEdelZeergeleerden Heer
den Heer Dr. VAM GORKOM,
Chef v/d Pestbestrijdingsdienst
te
MALANG.

WelEdelZeergeleerde Heer.

Hiermede heb ik de eer, Uwe aandacht te vragen voor het volgende:

Het zeer onaangename van het nu en dan op de vergadering te moeten hooren dat in die en die dessa de sterfte is verlaagd zonder dat ik daarvoor eene reden kan aangeven;

het feit dat het nummeren der graven geen doeltreffende maatregel is zooals nu weer in Poetjangsongo is gebleken, waar de nummering foutief was, 2 dooden in een ravijn zijn begraven en anderen op de erven;

het onmachtig of liever machteloos staan, daar, waar in een dessa longpest is uitgebroken, indien men niet weet wie familie van elkaar zijn, en daartegenover het juist op de hoogte zijn van de familieverhoudingen gelijk staat met het kunnen verhinderen, dat er meer slachtoffers vallen, dan die, welke reeds door het eerste geval zijn geinfecteerd, enz. enz., hebben mij er toe gebracht een begin te maken met de invoering van burgerlijke stand-registers in mijn ressort.

Bijgaand blad is er een uit het burgerlijke standregister van de dessa Pontjakoesoema

In kolom A hoofd van het gezin met zijn vrouw resp. vrouwen.

Kolom B. links van middenstreep, de broers en zusters van den man, rechts die van de vrouw, resp. vrouwen.

Kolom C. ouders van kolom A.

Kolom D. broers en zusters van kolom C.

Kolom E. kinderen van A, casu quo met man of vrouw resp. vrouwen.

Kolom F. kinderen van kolom E.

De cijfers duiden de huisnummers aan van de huizen waarin de genoemden wonen.

Op elke wekelijksche petingi-vergadering bij den assistent-wedono moet elke petingi opgave doen van wie in die week

a. is geboren,
b. gestorven,
c. getrouwd,
d. gescheiden,
e. hertrouwd,
f. verhuisd,
g. in de dessa komen wonen;

en bovendien wordt het gezinshoofd verantwoordelijk gesteld voor de opgave hiervan bij de petingi.

Het clandestine begraven is nu onmogelijk geworden, indien men slechts wil contrôleeren, en die moeite is niet groot.

De onkosten, aan het maken van die registers verbonden, zijn voor mij (mij c. g. s.) niet noemenswaard geweest.

Het geheele onderdistrict Pontjakoesoema zou in 2 à 3 maanden gemakkelijk kunnen worden geregistreerd, door een Indo, die bij mij *f* 30.— per maand verdient en die nog bovendien mijn tolk is en schrijfwerk voor de ambulance doet. Hij is reeds aardig op weg. Natuurlijk moesten en moeten nog al die registers door mij gecontroleerd worden.

De Controleur DE VOS en de Controleur der Pestbestrijding MEISTER waren met mijn„ burgerlijke stand” zooals zij dat noemden, buitengewoon ingenomen.

Van den Heer DE VOS mocht ik veel medewerking ondervinden na inzage van de registers. Ja, ZWEG. wil het zelfs in heel Pakis invoeren als proef, niet alleen vanwege de Pest maar ook voor B. B. zaken.

De resultaten, die ik er mede bereikt heb, zijn o. a. deze zeer frappante.

In Soemberdjambe krijg ik 3 gevallen van longpest. Ik zoek alle familieleden met behulp van het register bij elkaar en vraag ze ter observatie mede te gaan naar de ambulance, hen wijzende op het groote gevaar dat de dessa bedreigt. Zij stemmen toe. In de dessa is nu geen enkel geval van longpest meer, wel in de ambulance onder de in observatie zijnde familieleden.

De ramp voor de dessa was niet te overzien geweest, waar ik pas het derde geval als longpest in de dessa heb herkend.

Tweede voorbeeld.

In Poetjangsongo breekt longpest uit. Wederom met behulp van het register zoek ik de familie bij elkaar en waarschuw zooveel mogelijk de hoofden van de dessa's waar, zooals uit hetzelfde register blijkt, familieleden van de longpest-familie wonen.

Ik isoleer zoodoende ± 50 menschen in de barak. Van deze 50 familieleden krijgen nog 15 menschen longpest en sterven.

Doch in de dessa geen enkel geval meer. Waar de familie zelfs van deze 14 gestorvenen door de geheele dessa verspreid woonden, behoef ik U niet te zeggen, wat er zou gebeurd zijn in deze dessa, indien deze isolatie van familieleden niet had kunnen plaats hebben gehad.

Ik heb de geheele dessa laten afsluiten, maar achteraf blijkt dat dit niet noodig geweest zou zijn.

Deze 2 voorbeelden moesten U meer zeggen dan lange redenaties.

Op nog een ding mag ik U misschien wijzen, als zijnde dit van zeer groot belang.

De in kolom B en D telkens weer opnieuw opgenomen broers en zusters, geven een even groot aantal malen contrôle als het aantal broers en zusters bedraagt. Die contrôle herhaalt zich dus telkens en is daarom van zooveel belang.

Dat het aldus invoeren van genoemd register mogelijk is, toonde ik aan door bewijzen; nml. door het te doen, het beste bewijs.

Dat de Heer De Vos het na mijn vertrek door zal voeren, daarvoor staat mij zijn persoonlijkheid borg, en zoodoende zal in het pestdistrict geboren zijn op zeer eenvoudige manier „Het eerste burgerlijke standregister in Indie."

Dit aan de aandacht van Uwel Edel Zeergeleerde Heer onderwerpende, heb ik de eer te zijn,

Uw. dw.

(w. g.) H. VAN DIJK.

Voor eensluidend afschrift:

De fd. Hoofdbureau Chef.

HUISNUMMER No. 439.

BEHOORT BIJ BIJLAGE I VAN HET TWEEDE KWARTAALVERSLAG 1915 VAN DEN CHEF VAN DEN DIENST DER PESTBESTRIJDING.

PONTJOKOESOEMO.

D	Pa GINO No. 99. Pa SIOEN No. 103.	Bok GISAH te Soemberdjo. Pa SERAN te Ngadireso.
C	Reeds dood.	B. PONINTEN.
B	1 B. PAISAH No. 450. 2 Pa WAGIMAH No. 436. 3 B. PONIMIN No. 449. 4 B. MARIJAM No. 455. 5 Pa LEGIMOEN No. 156. 6 Pa JAHDI No. 419. 7 Pa ROEP No. 424. 8 MARIDJAH No. 437. 9 Pa TADJAP te Besoeki. 10 MARIJAM te Watesbeloeng.	Pa JAH te Wonoredjo. PAIMIN No. 181. B. RAKEMAT No. 441. B. WAGIMOEN No. 442. B. TAROEWI No. 440.
A	Pa ROESTAM.	Bok ROESTAM (PONINTEN.)

Roestam ♂	Roesijah ☿ × Said.	Saripah ☿	Lamidjan ♂	Esar ☿	Ngatoen ☿					
E	E	E	E	E	E	E	E	E	E	E

F

F

F

F

F

F

F

F

F

Roesijah + ☿ F

Van deze familie zijn nog 5 geslachten in leven.
De grootmoeder van Bok ROESTAM, B. GISAH, leeft nog.
Voor betovergrootmoeders is geen aparte kolom.

OPGAAF van het aantal gerapporteerde pestgevallen in ondervolgende afdeelingen gedurende het Tweede Kwartaal (dertien weken) van de jaren 1911, 1912, 1913, 1914 en 1915.

1911 — Aantal gerapporteerde pestgevallen.

NAMEN DER AFDEELINGEN.	14e week.	15e week.	16e week.	17e week.	18e week.	19e week.	20e week.	21e week.	22e week.	23e week.	24e week.	25e week.	26e week.	Totaal.	w. o. long-pestgevallen.
Muntok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Batavia/Tandjong Priok	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—
Malang	56	68	109	114	154	182	145	116	96	47	54	76	34	1251	33
Pasoeroean	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
Bangil	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Panaroekan	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Kediri	—	3	3	9	2	1	5	4	4	4	2	1	3	41	2
Toeloeng Agoeng	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Blitar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ngandjoek (Berbek)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Madioen	—	—	—	—	1	1	1	2	—	—	—	—	—	5	—
Magetan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ngawi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Soerakarta	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sragen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Soerabaja	—	—	1	1	5	8	10	—	—	—	—	—	—	25	—
Modjokerto	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Djombang	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lamongan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grisee	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bodjonegoro	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Blora	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Totaal	58	71	113	125	164	192	161	122	101	51	56	77	37	1328	35

1912 — Aantal gerapporteerde pestgevallen.

NAMEN DER AFDEELINGEN.	14e week.	15e week.	16e week.	17e week.	18e week.	19e week.	20e week.	21e week.	22e week.	23e week.	24e week.	25e week.	26e week.	Totaal.	w. o. long-pestgevallen.
Muntok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Batavia/Tandjong Priok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Malang	15	13	13	15	30	18	20	19	20	24	23	17	19	246	2
Pasoeroean	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bangil	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Panaroekan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kediri	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	3	—
Toeloeng Agoeng	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	4	—
Blitar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ngandjoek (Berbek)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Madioen	3	5	8	4	7	2	2	3	2	—	1	1	—	38	—
Magetan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ngawi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Soerakarta	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sragen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Soerabaja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Modjokerto	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Djombang	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lamongan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grisee	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bodjonegoro	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Blora	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal	21	19	21	19	37	20	22	24	22	25	24	18	19	291	2

1913 — Aantal gerapporteerde pestgevallen.

NAMEN DER AFDEELINGEN.	14e week.	15e week.	16e week.	17e week.	18e week.	19e week.	20e week.	21e week.	22e week.	23e week.	24e week.	25e week.	26e week.	Totaal.	w. o. long-pestgevallen.
Muntok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Batavia/Tandjong Priok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Malang	150	107	111	122	136	76	98	115	136	118	155	84	113	1521	5
Pasoeroean	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bangil	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Panaroekan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kediri	31	23	20	16	14	15	11	14	10	12	12	9	18	205	—
Toeloeng Agoeng	—	2	—	—	8	9	11	20	24	16	12	10	12	124	—
Blitar	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Ngandjoek (Berbek)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Madioen	7	8	10	13	21	9	3	8	3	5	2	1	8	98	—
Magetan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4	4	5	14	—
Ngawi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Soerakarta	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sragen	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Soerabaja	2	9	4	4	1	4	4	6	2	11	3	4	5	59	—
Modjokerto	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Djombang	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lamongan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Grisee	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bodjonegoro	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—
Blora	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal	191	149	146	155	180	113	127	163	175	163	188	112	161	2023	5

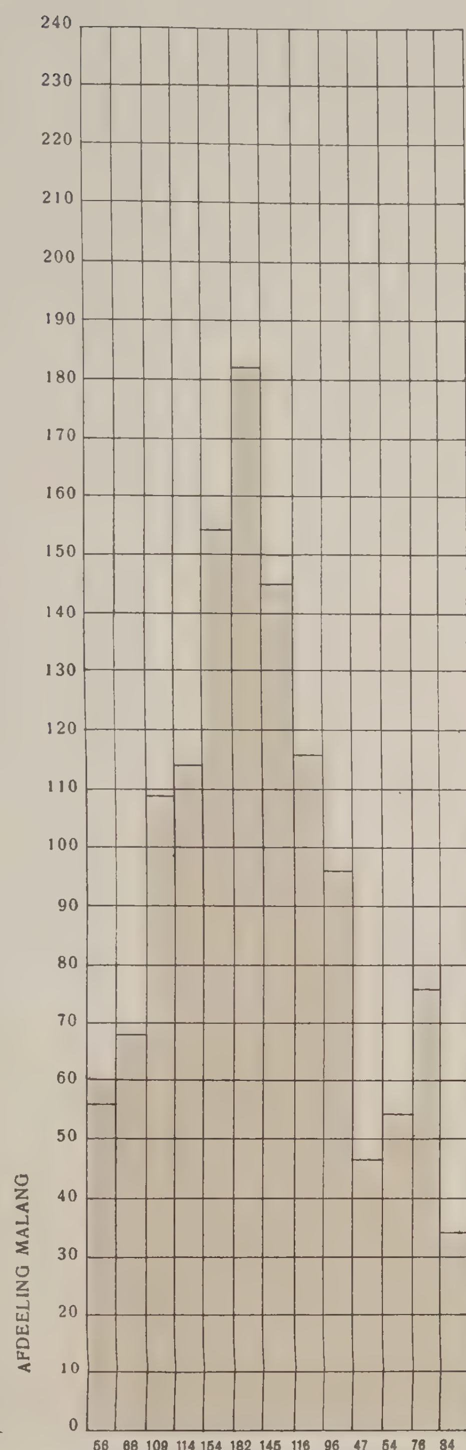
1914 — Aantal gerapporteerde pestgevallen.

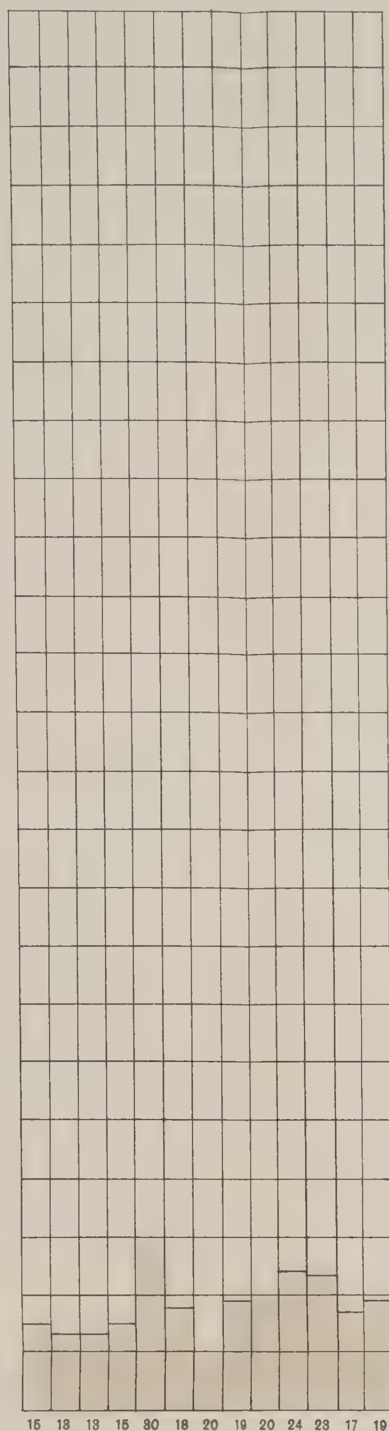
NAMEN DER AFDEELINGEN.	14e week.	15e week.	16e week.	17e week.	18e week.	19e week.	20e week.	21e week.	22e week.	23e week.	24e week.	25e week.	26e week.	Totaal.	w. o. long-pestgevallen.
Muntok	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
Batavia/Tandjong Priok	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Malang	208	227	206	209	195	184	171	186	203	227	234	210	174	2634	193
Pasoeroean	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—
Bangil	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1	1	2	—	6	—
Panaroekan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kediri	64	43	66	47	70	50	46	28	54	59	49	61	35	672	—
Toeloeng Agoeng	3	3	2	1	5	3	5	11	13	4	3	1	1	55	—
Blitar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ngandjoek (Berbek)	1	—	1	2	—	—	1	1	—	—	—	—	1	7	—
Madioen	25	9	18	14	10	10	8	10	5	6	10	6	8	139	—
Magetan	9	11	7	8	9	4	10	9	7	8	8	13	13	116	—
Ngawi	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
Soerakarta	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sragen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Soerabaja	31	11	11	20	17	22	12	6	9	12	15	10	16	192	—
Modjokerto	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Djombang	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lamongan	1	—	—	—	—	—	6	1	2	—	—	—	—	10	—
Grisee	—	—	—	—	—	1	—	—		—	—	—	—	1	—
Bodjonegoro	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Blora	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal	349	304	313	301	308	274	260	253	293	317	320	303	248	3843	193

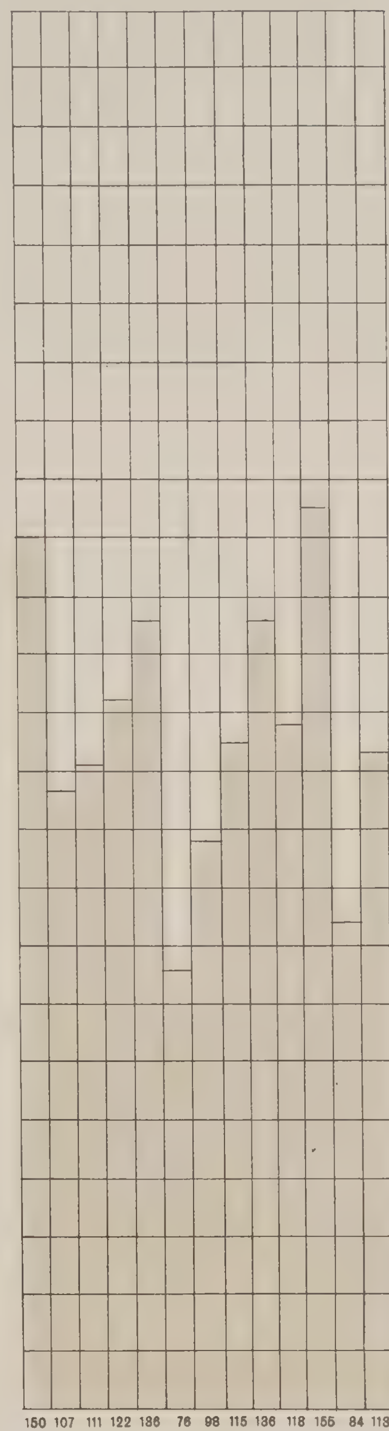
1915 — Aantal gerapporteerde pestgevallen.

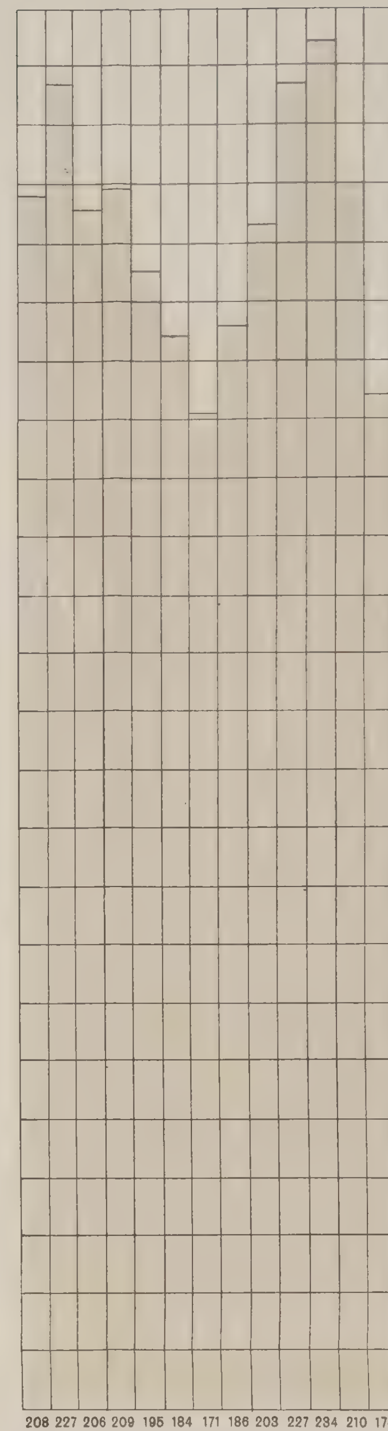
NAMEN DER AFDEELINGEN.	14e week.	15e week.	16e week.	17e week.	18e week.	19e week.	20e week.	21e week.	22e week.	23e week.	24e week.	25e week.	26e week.	Totaal.	w. o. long-pestgevallen.
Muntok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Batavia/Tandjong Priok	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Malang	43	21	55	54	27	49	46	12	19	14	13	11	5	369	121
Pasoeroean	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bangil	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	1	1	—	5	—
Panaroekan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kediri	16	13	10	13	14	15	7	7	9	22	15	10	16	167	6
Toeloeng Agoeng	11	7	6	2	—	—	—	—	1	—	—	3	2	32	14
Blitar	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Ngandjoek (Berbek)	—	—	—	1	2	2	1	1	—	—	—	—	—	7	—
Madioen	1	—	—	1	3	—	1	1	1	—	—	—	—	8	—
Magetan	5	—	—	1	—	—	1	—	—	2	3	—	—	12	—
Ngawi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Soerakarta	4	1	2	—	3	3	2	—	1	1	1	4	1	23	2
Sragen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Soerabaja	4	—	1	1	1	2	1	3	1	2	3	2	1	22	—
Modjokerto	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	—	5	—
Djombang	2	1	—	—	—	—	1	2	1	1	2	—	—	10	—
Lamongan	—	—	2	1	1	1	1	—	1	1	2	—	1	11	—
Grisee	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bodjonegoro	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Blora	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal	88	43	76	74	51	72	61	28	34	46	41	32	26	672	143

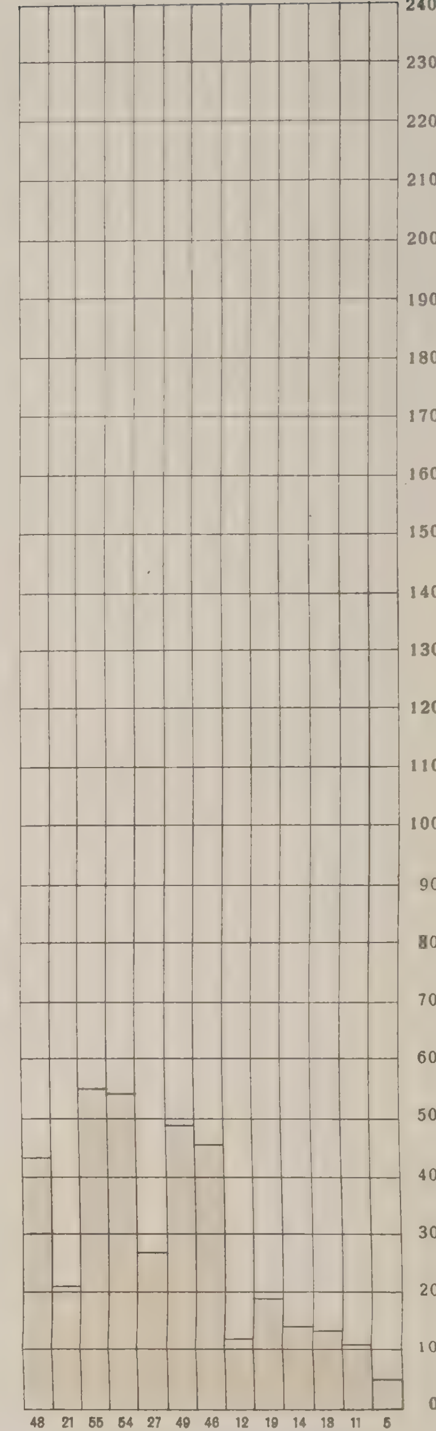
BIJLAGE III

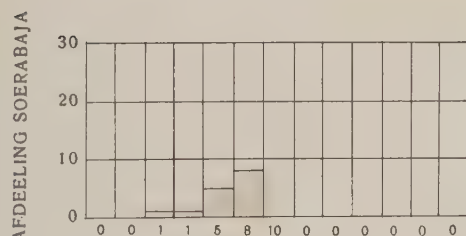

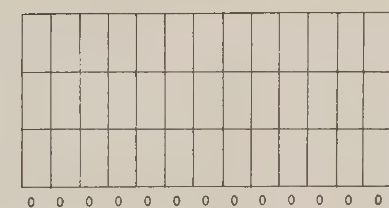

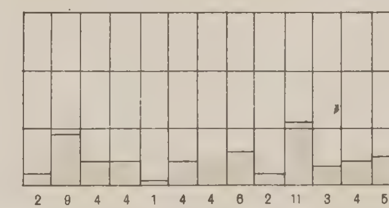

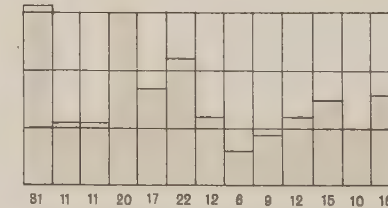

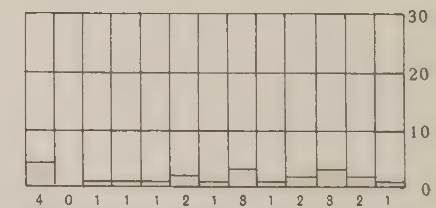
BIJLAGE IV

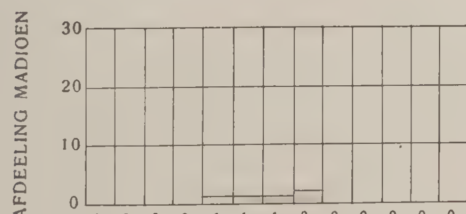

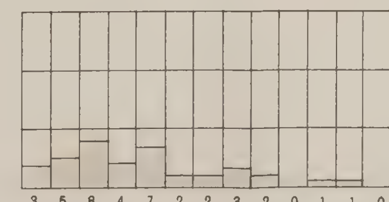

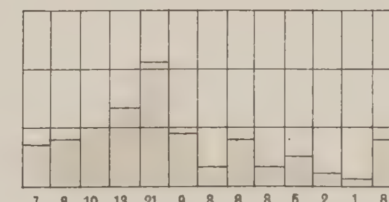

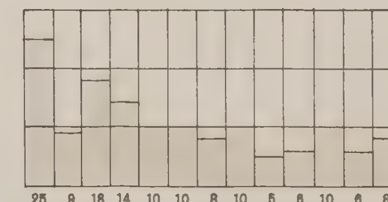

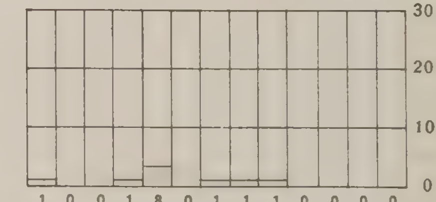

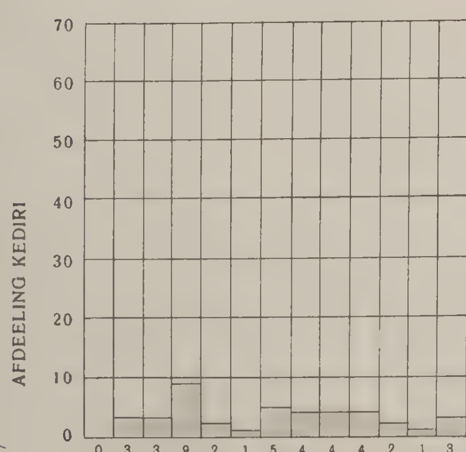

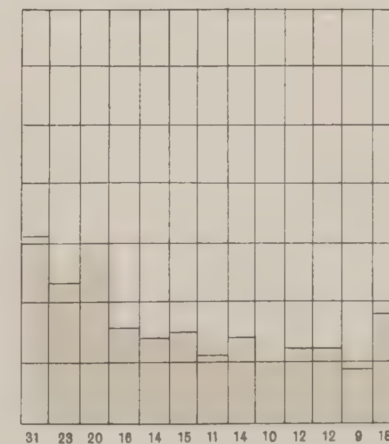

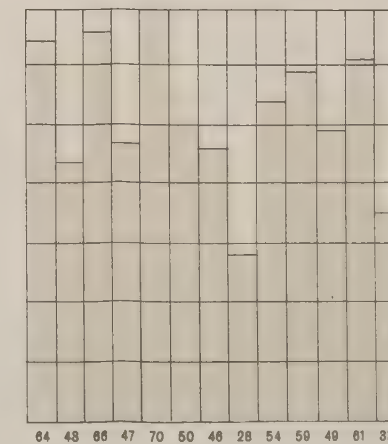

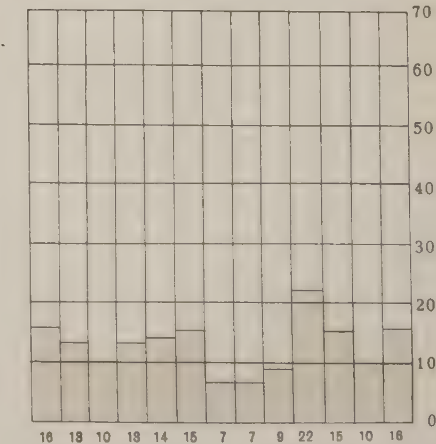

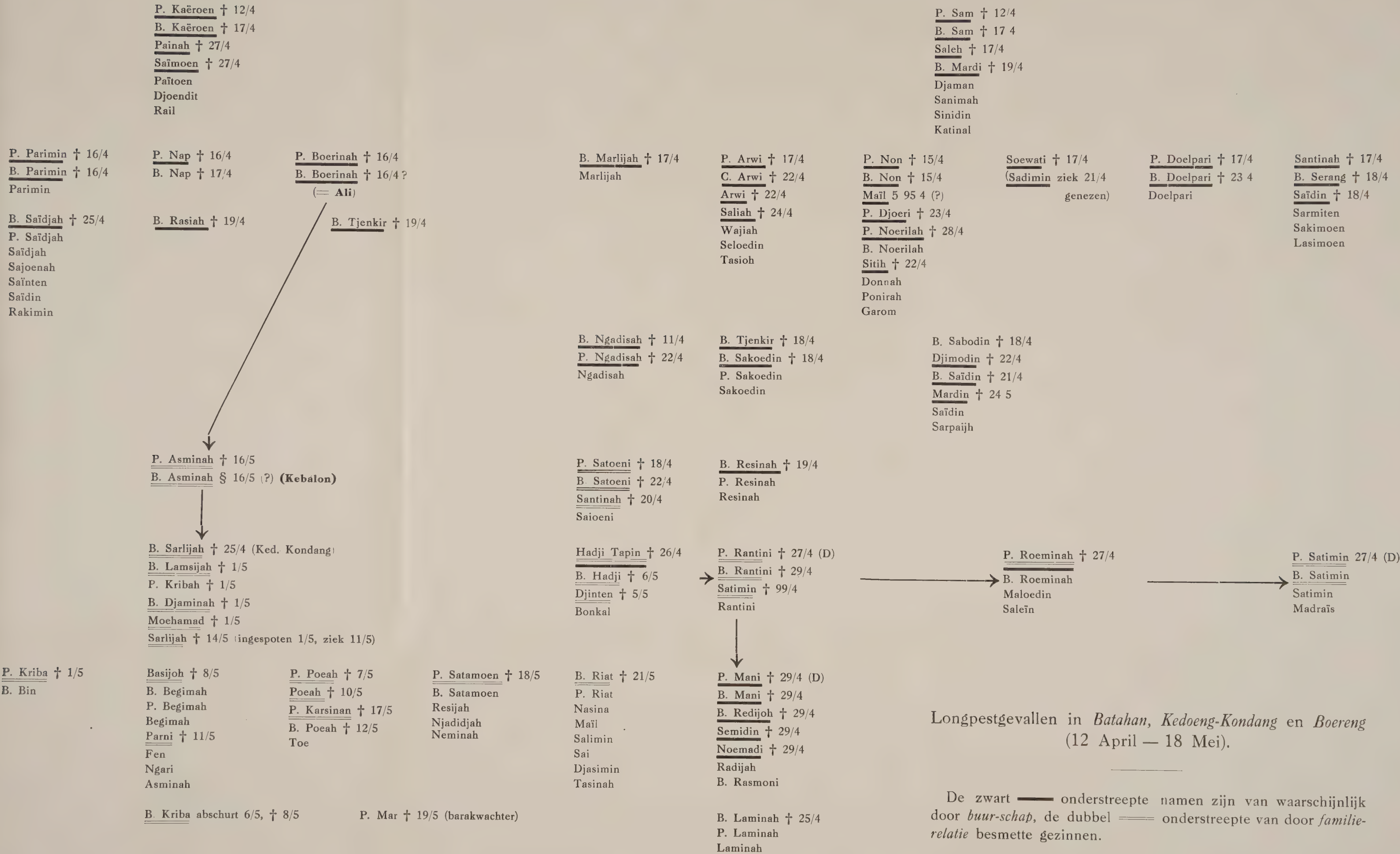

2e KWARTAAL 1911 — 2e KWARTAAL 1912 — 2e KWARTAAL 1913 — 2e KWARTAAL 1914 — 2e KWARTAAL 1915

AANTAL GERAPPORTEERDE GEVALLEN VAN MENSCHENPEST IN DE AFDEELINGEN MALANG, SOERABAJA, MADIOEN EN KEDIRI
GEDURENDE HET TWEEDE KWARTAAL (13 WEKEN) VAN ELK DER JAREN 1911 t/m 1915.

BEHOORT BIJ BIJLAGE IV VAN HET TWEEDE KWARTAALVERSLAG 1915 VAN DEN CHEF VAN DEN DIENST DER PESTBESTRIJDING.

Longpestgevallen in *Batehan* enz. volgens de gezinnen gerangschikt.

RAPPORT over een longpest-epidemie op den BOERENG en omgeving (April—Mei 1915).

Den 18en April 1915 werd mij, als Plaatsvervangend Plaatselijk Leider der pestbestrijding te Malang, door den geneesheer in het Onderdistrict Pakis een dagrapport toegezonden, waarop **13** gevallen van longpest (7 dooden en 6 zieken) voorkwamen — alle in de padoekoean Batehan van de dessa Tegaron, welk gehucht op de hellingen en top van den Boereng-heuvelrug ten Oosten van Malang, is gelegen.

De vorige week waren geen longpestgevallen voorgekomen — vanwaar en hoe dus nu ineens deze hevig-optredende epidemie?

Den volgenden morgen gingen de Controleur van Toempang en ik, vergezeld van den Wedono van Toempang en den Assistent-Wedono van Pakis, naar het besmette gehucht — dat van de dessa Tegaron uit, in een half uurtje te paard te bereiken is langs een nogal stijl en in vrij slechten toestand verkeerend bergpad.

Bij navraag aan de dessahoofden bleek ons, dat reeds een week te voren, den 12en April, twee dessalieden (P. SAM en P. KAËROEN) waren overleden: ze waren een dag te voren reeds „ziek" gerapporteerd, maar de medicus had ze niet bezocht en enkel chinine-tabletten verstrekt; ook na hun dood hield hij ze voor „onverdacht", zoodat ze zonder nader onderzoek werden begraven.

Deze nalatigheid zou zich zwaar wreken. Immers we kunnen wel met zekerheid aannemen, dat deze twee aan *secundaire* longpest zijn gestorven: *secundair* omdat ze 6 dagen ziek zijn geweest — *longpest* omdat hun beider huisgenooten de eerstvolgende slachtoffers waren; den 16en waren B. KAËROEN en B. SAM met hare moeder B. MARLIAH en haar zoon SALEH reeds ziek, en den volgenden avond

alle 4 gestorven. Nog 3 andere leden dezer 2 gezinnen zouden eenige dagen later 't lot hunner huisgenooten moeten deelen.

En behalve onder deze huisgenooten, breidde zich de ziekte onmiddellijk ook uit onder de buren — zoodat, toen wij er den 19en kwamen, ten minste reeds een 12 tal huisgezinnen waren besmet. Zooals ook nog nader zal blijken, waren dit allen òf familieleden, òf buren van SAM en KAËROEN.

Den 17en dus waren 6 menschen gestorven, en had de medicus er nog 5 zieken bij gevonden; den 18en was er geen onderzoek ingesteld — den 19den vonden wij reeds weer 5 (nieuwe) dooden, en in en bij de pondoks op de tegals nog 3 zieken, die maar weinig hoestten, niet erg dyspnoeïsch waren, maar hoog koortsten en met eenige moeite 't typische, licht-rose, schuimende en weinig-taaie longpest-sputum ophoestten, dat een reincultnur van pestbacillen bleek te bevatten.

Hoewel de (zuiver Madoereesche) bevolking zoo voor 't oog nogal kalm was, verkeerde ze toch wel in eene „paniek stemming" — voor Oosterlingen althans; immers bijna alle bewoners van Blok F waren uit hunne huizen (in welke zij den Boozen Geest — vermoedden!) weggevlucht en woonden al een paar dagen op de tegals in zeer primitieve pondoks of onder en in hunne tjikars.

De padoekoean bestaat nl. uit 3 „blokken" D, E en F, en toen waren alle gevallen nog beperkt tot dit laatste blok, dat op 't hoogste punt van den Boereng, 600 voet boven de Malangsche hoogvlakte, is gelegen; 't geheel gescheiden van de beide andere. Er is daar één weg, die van Tegaron dwars over den heuvel naar Kedoengkandang loopt; Tegaron is door de vrij breede en ruim 1 M. diepe Kali Amprong van z'n padoekoean gescheiden, de andere dessa's liggen alle op vrij grooten afstand (de naastbijzijnde 2 paal) er is dan ook niet veel verkeer, behalve 't geregeld passerbezoek en dergelijke in de Kotta.

Dit nu was, waar de omstandigheden door 't veel te late ingrijpen overigens zeer weinig goeds voorspelden, een gunstige factor; de Controleur, die den dag te voren door

de Inlandsche Bestuursambtenaren was gewaarschuwd, had ook reeds de padoekoean doen afsluiten door een paar politieposten, en had materiaal doen aanvoeren voor den barakkenbouw. Deze politieposten werden geplaatst bij den Kali-overgang (waar tevens een soort passer voor de gehuchtbevolking werd ingesteld) en op den weg aan de andere zijde van den heuveltop.

Na eenigen uitleg aan de bevolking was deze dadelijk bereid, in alles mede te werken met onze maatregelen om de ziekte te stuiten; de zieken worden onmiddelijk geïsoleerd — voor zooverre de barakken al gereed waren; natuurlijk duurde 't eenige dagen voor 't heele barakkenkamp van 30 ziekenen ruim 20 gezinsbarakken klaar was. De familieleden en andere contactpersonen werden zooveel mogelijk allen dadelijk geïsoleerd — en het grootste deel der bewoners van 't aangetaste blok F was bereid, zich prophylactisch pestserum te laten inspuiten: den eersten dag kwamen er al dadelijk een 25, de volgende beide dagen nog ruim 50. Over de resultaten hiervan hieronder nader — al dadelijk echter zij opgemerkt, dat m. i. deze zoo onschuldige injectie, indien mogelijk en vooral indien men een *beginnende* epidemie te bestrijden heeft, niet mag worden nagelaten, vooral ook wat 't wacht- en bewakingspersoneel betreft.

In de derde (en voornaamste) plaats werd een „dessawijkdienst" ingesteld: dagelijks werden alle inwoners twee maal door politieoppassers onderzocht, de eerste dagen onder toezicht van den medicus, later van den „mantri pest". Alle zieken, en vooral zij die koortsten of hoestten, werden onmiddellijk geïsoleerd, en elken ochtend door mij onderzocht; bij deze methode heeft men 't groote voordeel, de zieken te kunnen isoleeren, vóór ze nog hoesten en infectieus zijn. En althans in Batehan bleek de bevolking volkomen bereidwillig en betrouwbaar in 't opgeven en aanwijzen dezer zieken; natuurlijk is dit te meer 't geval, naarmate longpest erger onder hen heeft gewoed en ze de hulp van den Blanda apprecieeren.

Alvorens verder het verloop dezer epidemie nog nader te schetsen, wil ik op eenige moeilijkheden wijzen, die we

hadden te overwinnen voordat alles marcheerde. In de eerste plaats bleek na eenige dagen, dat een deel der bewoners van blok F. zich schuil hield, waarschijnlijk in andere dessa's; dit waren de familieleden van nog een 8-tal aan longpest gestorvenen, tusschen den 12en en 18en April, toen elken dag een paar menschen schijnen te zijn gestorven (al weer in blok F), die niet werden gerapporteerd, daar P. Sam en P. Kaëroen immers ook niet onderzocht waren begraven .... Zoo had ook de kamitoewa, schuldbewust, de plaat gepoetst, waardoor 't lastig was de noodige familie-inlichtingen te verkrijgen.

Voorts was de angst voor besmetting onder de politieoppassers oorzaak, dat de eerste dagen alle inwoners niet voldoende werden onderzocht: twee mantri's-pest, beangst door 't groote getal sterfgevallen, voelden zich plotseling erg ziek; 't toeval wilde, dat een oude lues hun beiden gegronde verlofs-argumenten aan de hand deed.

En waar in dezen, in 't onmiddellijk isoleeren van alle zieken, 't zwaartepunt van onze bestrijding is gelegen, daar moet vooral dit personeel voor 't „keliling dessa" betrouwbaar zijn.

Ook de barakkenbouw ondervond in de eerste dagen nogal moeilijkheden; waar elken dag ettelijke, som 10, doodenbarakjes werden verbrand, is 't te begrijpen, dat 't moeite kostte dadelijk voldoende ruimte disponibel te hebben voor al die zieken en hunne families etc; te meer, daar niet alle koelies in de longpest-dessa wilden werken, en 't vervoer den berg op vrij bezwaarlijk was.

Op één punt, wat den bouw dezer barakken betreft, wil ik nog wijzen, dat men nl. de *gezins-* en de *ziekenbarakken* zoo ver mogelijk van elkaar, geheel gescheiden moet doen bouwen.

Vroeger werden deze „om en om" gebouwd, bij elke ziekenpondok de barak voor zijn familie, die hem of haar dan toch in de buurt wist, voedsel en water kon aanreiken (door 't daarvoor bestemd luikje) en dergelijke.

Hoe humaan ook bedoeld, deze methode is absoluut uit den booze; waar we hier hopeloos-zieken isoleeren, moet

ons eenig doel zijn, *afdoende* te isoleeren: men make alle contact van zieke en familie onmogelijk en lokke geen overtreding van 't isolatiegebod uit door den familieleden de ellende van den hoestenden, hulpeloozen zieke te doen zien en hooren - terwijl men verbiedt te helpen.

Hierom werd last gegeven (nadat eerst 't oude systeem bleek te zijn gevolgd), deze barakken (gezins-en zieken-) zoover mogelijk van elkaar te bouwen, door een flinken pagger gescheiden. Daar 't bewakingspersoneel goed was en de bevolking de noodzakelijkheid van dezen maatregel inzag, heb ik maar één geval gezien als gevolg van 't contact met een zieke in de barakken - toen een paar weken later een waker in 't barakkenkamp van Kedoengkandang ziek werd en stierf; maar deze had dan ook bij den abortus van eene hoestende, doodzieke vrouw geassisteerd. Eene groote dosis serum (60 gr.), hem den volgenden dag ingespoten, verlengde enkel z'n ziekte met eenige dagen.

Hier (in Kedoengkandang) waren de gezins- en ziekenbarakken op een onbebouwd terrein op een paar minuten gaans van elkaar gebouwd; door gebrek aan terrein zal dit niet altijd mogelijk zijn natuurlijk.

Ook is misschien *Hadji Tamin* besmet bij één zijner zieken-bezoeken — toen hij, die met grooten ijver, en wellicht als Heilige Man te veel vertrouwend op z'n ontrefbaarheid, in alles meehielp en bij elk geval nummer één was, 't slachtoffer werd van z'n tulband.

Dit ziektegeval (de Hadji overleed den 26en April) had nog weer eene opflikkering der epidemie in Batehan tengevolge; immers eenige dagen later bleek, dat, terwijl in blok F geen nieuwe gezinnen werden aangetast, eenige bewoners van 't op eenigen afstand gelegen blok D geïnfecteerd waren, die als familieleden bij het verscheiden van den Hadji aanwezig hadden moeten zijn.

Wèl werden ook in de volgende dagen nog ettelijke *geisoleerden* uit blok F ziek, zooals te verwachten was; het laatst de vrouw van den Hadji en haar zoontje, die 4 Mei, dus 9 dagen na 't laatste contact, ernstig ziek werd, na reeds eenige dagen zich iets onlekker gevoeld te hebben.

Dezen langen incubatietijd meen ik te moeten toeschrijven aan de prophylactische serum-injectie, die zij den 26en April had gekregen; zij stierf 2 $^{1}/_{2}$ dag nadat ze begon te hoesten.

Waren dus de getroffen maatregelen (vooral de vroegisolatie) voldoende gebleken om in 't oorspronkelijk besmette blok de epidemie snel te beteugelen (na een week geen nieuwe gezinnen besmet), hiermede was de epidemie in haar geheel, helaas niet gestuit: daarvoor had reeds te groote verspreiding van contactpersonen plaats gevonden vóór werd ingegrepen.

In de eerste plaats dan werd den 27en April een schoonzoon van den Hadji, in blok D wonend, ziek en stierf denzelfden dag. Bij onderzoek bleek, dat het verlangen den Hadji in z'n laatste uren bij te staan, sterker was geweest dan de angst voor de noodlottige ziekte, en tot ontduiking van 't verbod van ziekenbezoek had geleid.

En van deze overtuiging werden nog meerdere D-bewoners 't slachtoffer; immers 2 dagen later reeds werden nog een 7 tal menschen ziek, bewoners van de buurhuizen van 's Hadji's schoonzoon; minder beangst dan de F-bewoners hadden dezen het gebruikelijk buurtbezoek aan den zieke gebracht; 5 van hen hadden slechts eenige minuten in de nabijheid van den patiënt, die weinig hoestte, verkeerd — allen werden den 29en ongeveer op 't zelfde uur ziek; wel een bewijs van de enorme infectiositeit, die deze epidemie kenmerkte.

Den volgenden morgen waren alle 7 zieken overleden.

Na de ontruiming van deze vlak bij elkaar gelegen 5 huizen, (vrij afgezonderd ten opzichte van de overige huizen) kwamen in blok F geen nieuwe gevallen voor.

Alvorens nu de verdere uitbreiding over enkele omliggende dessa's van de districten Pakis, Kota Malang en Toempang te volgen, is het van belang eens na te gaan, hoe de epidemie zich vanuit beide besmette gezinnen van P Sam P. Kaëroen over blok F (en later een deel van D) verspreidde.

Wij zien dan, dat P. Sam midden in 't centrum woonde, vlak bij 't Missigitbuurtje; en nu treft 't wel, dat we hier van de 15 huizen 11 pesthuizen aantreffen, met 26 dooden;

en als we de data van de eerste besmetting van elk huis nagaan, dan kunnen we zien, hoe met tusschenruimten van eenige dagen huis na huis „gevallen” oplevert — we kunnen a posteriori vaststellen, welke gezinnen ziekenbezoeken hebben afgelegd bij P. SAM en anderen.

We verwonderen ons ook niet, dat hier bijna alle gezinnen zijn getroffen; de goede-buurschap wordt bij de Madoereezen in eere gehouden en uit zich o.a. door ziekenbezoek en hulp; en waar b.v. P. NOER aan den Hadji verwant was, en deze laatste 't centrum van geestelijk en wereldsch verkeer was, is 't geen wonder, dat juist in deze buurt de voorwaarden voor 't vereischte contact tusschen de zieken en hunne buren in ruime mate aanwezig waren:

Ook de huizen, gelegen naast dat van P. KAËROEN, zijn alle besmet: de tegenoverliggende echter bleven vrij.

Alle huizen ten Oosten van de missigit bleven vrij op één „outsider” na; eveneens alle 8 huizen, die eenigzins geïsoleerd liggen in het Noordwesten der padoekoean.

De bewoners dezer huizen vermeden dan ook allen omgang met die der besmette buurtjes; ze hadden hunne pondoks aan de andere zijde van 't gehucht gebouwd.

Ook in blok D, waar den 27en 't eerste geval voorkwam, zien we door deze buurt-verbreiding 4 van de 5 geïsoleerd gelegen huizen besmet worden; van de 15 bewoners dezer huisjes stierven binnen 4 dagen 10 menschen; enkel 2 oude vrouwen en 3 kinderen bleven in leven.

Alle overige bewoners van dit blok bleven gezond.

Behalve deze buurt-infectie nu, die we door *isolatie der naaste buren* onmiddellijk kunnen stuiten, is 't wel de familierelatie, die den Inlander noopt tot ziekenbezoek en die dus den weg, waarlangs de epidemie zich verspreidt, aangeeft. En waar dit ziekenbezoek niet alleen wordt gebracht door familieleden uit dezelfde dessa, maar ook uit de omliggende, meer of minder ver afgelegen, daar is 't duidelijk, dat we dikwijls een 5- à 10-tal dagen na een sterfgeval in de „moederdessa”, verspreide ziektegevallen zien optreden in de omgeving; bij nasporing blijkt de familieretatie bijna altijd aanwezig te zijn.

Ook blijkt daarbij duidelijk, hoe vreeselijk longpest besmette gezinnen teistert: van enkele gezinnen bleven enkel 2 of 3 kinderen over - de stumpers worden gelukkig als regel door hunne dessagenooten opgenomen in huis en gezin.

Tevens zien we, hoe in de eerste week, toen de bevolking geheel aan zich zelf en de epidemie was overgelaten, alle buren van de zieken worden besmet: in Batehan zien we door de Hadji-familie, i.c. de schoonzoons, de ziekte overgebracht naar een buurtje, in blok D. waar P. MARNI en z'n gezin als goede buren wederom 't slachtoffer worden.

De overbrenging naar Kedoengkandang, Boereng, Poetjangsongo, Kebalen, Ngadipoero-lor, Noesontoro en nog een paar omliggende dessa's geschiedde geheel langs den *familiairen* weg.

Toen zoovele dessamenschen in Batehan die eerste week stierven, vluchtte de bevolking, behalve naar hunne tegals, voor een deel ook naar familie in die naburige dessa's; pas later, bij en na 't uitbreken van die verspreide gevallen in de omgeving, bleek dit. Zoo bracht B. BOERINAH, alias ALI, eerst de ziekte naar *Kebalen*, waar ze een nacht logeerde bij P. en B. ASMINAH, die een paar dagen later stierven; en daarop werd ze naar hare familie in *Kedoengkandang* gebracht en was oorzaak, dat deze uitgebreide familie ongeveer totaal uitstierf: 10 van de 14 stierven achtereenvolgens.

In deze dessa kon door onmiddellijke isolatie besmetting van buren geheel worden voorkomen, evenals in Boereng.

Ook bij de overige gevallen bleek bij onderzoek familierelatie met in Batehan gestorven longpestlijders te bestaan; zoo werd Poetjangsongo, waar nog **14** menschen stierven, besmet door MAIL, een zoon van P. NOER, die ongeveer 15 April in Batehan overleed.

Dit nasporen van de familieverwantschap leverde veel moeilijkheden op; 't lukte me in Batehan enkel de *nauwe* relaties (kinderen, broers, zusters) op te sporen; overigens was 't halve gehucht zoo ± verre familie van elkaar.

Wat de zaak nog moeilijker maakte, was 't feit, dat tusschen

12 en 18 April minstens 8 lijken waren begraven zonder gerapporteerd te zijn: 't is begrijpelijk, dat 't dessabestuur trachtte deze fout zoo lang mogelijk geheim te houden.

In totaal werden minstens **99** menschen 't slachtoffer dezer epidemie. Het is meer dan waarschijnlijk, dat bij de 59 gerapporteerde gevallen in Batehan nog eenige verzwegene moeten worden gevoegd.

Op grond van de ervaring, bij deze epidemie (en eenige vroegere van kleineren omvang) opgedaan, mogen we wel besluiten, dat longpest *snel* en *afdoende* kan worden gestuit (mits $\frac{\text{het}}{\text{de}}$ eerste geval(len) wordt(en) herkend) door:

1e. alle zieken absoluut te isoleeren; evenals hunne huisgenooten en familieleden, indien mogelijk met de buren (elk gezin in eene aparte barak);

2e. een dessa-wijkdienst in te stellen, waarbij *alle* aangetroffen zieken dadelijk voorloopig worden geïsoleerd, tot ze door den dokter zijn onderzocht.

Verder kan men in sommige gevallen nog de dessa doen afsluiten — om familie en ander bezoek van en naar de zieken te voorkomen. Meestal echter zal 't hiervoor benoodigde geld beter kunnen worden besteed aan uitbreiding van 't politietoezicht op de isolatie enz.

Voor eene kleine padoekoean als Batehan met 300 zielen kost dit toch al een *f* 1000.— per maand (0.10 per dag per persoon); voor groote dessa's is deze maatregel dus niet door te voeren; ook nog, omdat 't zeer moeilijk is, met Inlandsche politie zoo'n groot gebied inderdaad af te sluiten.

Diagnose. De *diagnose* longpest is bijna altijd zeer gemakkelijk te stellen, *mits men er op verdacht is*, en niet te veel waarde hecht aan de (vaak te goeder trouw door de familieleden afgelegde) verklaring, dat de lijder niet hoest of heeft gehoest.

Altijd overtuige men zich zelve, door als er maar éénige verdenking is, den zieke op een stuk papier of pisangblad te laten ophoesten, of bij het lijk longpunctie te doen.

Immers ook bij deze Batehansche epidemie trof 't me weer, dat de patienten wel doodziek zijn, en hoog koortsen (40—41° C.) maar dat de dyspnoe vaak zeer gering is, tot één of een paar uur vóór den dood; en *dan* is deze *niet* zoo zeer 't gevolg van de longafwijkingen, door den pestbacil direct veroorzaakt, maar doordat 't cor het opgeeft.

M. i. is de zoo snelle en zekere dood bij longpest 't gevolg van de uitbreiding der ziekte over een zoo groot oppervlak als de pulmonen bieden en de daardoor veroorzaakte enorme gift-resorptie; — dus analoog aan den snellen dood bij acute peritonitis.

Het opgehoeste sputum is bij longpest niet erg overvloedig, soms lukt 't pas na ettelijke malen den zieke tot hoesten aangezet te hebben, iets te krijgen: de hoestprikkel is vaak *uiterst gering.*

Het sputum is rose-schuimend, nooit taai als bij pneumonie; soms is 't sterk bloedig en overvloedig: dit is dan meestal bij die zieken, die 't eenige dagen uithouden, en tegen den dood.

Een microscopisch praeparaat van dit sputum bevat altijd eene reïncultuur van pestbacillen. Bij de *longpunctie* post mortem of intra vitam is dit echter niet altijd 't geval: eenige malen zag ik een dergelijk praeparaat absoluut geen pestbacillen bevatten, terwijl 't *sputum* toch duidelijk *positief* was.

En dit is ook niet zoo vreemd als 't lijkt; immers vrij dikwijls vond ik bij percussie en auscultatie, dat longpest geenszins *altijd* eene over beide longen verspreidde bronchitis of diffuse bronchopneumonie veroorzaakt, zooals meestal wordt beschreven. Dit is wel 't meest frequente beeld — *gewoonlijk* vindt men naast afwezigheid van duidelijke percutore afwijkingen, overal in beide pulmones, meest vochtige rhonchi.

Maar daarnaast zag ik eenige malen eene typische longpest-*pneumonie,* met de gewone localisatie: achter in de benedenkwab *van ééne long,* terwijl de andere geheel vrij was.

In één dergelijk geval was 't sputum nogal taai, leek 't. iets op gewoon pneumonie-sputum; 't zat vol pestbacillen

Geen wonder dus, dat men in een dergelijk geval bij punctie van de verkeerde long een negatief praeparaat krijgt.

In andere gevallen waren er, tot vlak vóór den dood, slechts uiterst geringe longafwijkingen aan te toonen, was de patiënt weinig-benauwd; hoestte slechts met zéér veel moeite zeer weinig, iets rose sputum op.

Dergelijke gevallen verliepen *zeer snel;* de dood trad binnen één dag reeds op; zoo b.v. de 5 leden van 't gezin P. MARNI, die na 2 dagen te voren slechts gedurende ± 5 minuten in 't huis van P. SATIMIN vertoefd te hebben, den 29en 's morgens ziek werden en alle 5 binnen 6 uur na 't begin der ziekte succombeerden; ze hadden een koude rilling gehad, erge hoofdpijn en koortsten hoog; de dyspnoe was *zeer* gering; slechts één hoorde ik spontaan hoesten bij mijn ochtend-bezoek.

Zou de virulentie van den bacil in deze gevallen niet zóó groot zijn, dat er geen tijd was om aanzienlijke, waarneembare longafwijkingen te kunnen doen ontstaan?

Zeker is 't, dat, hoe langer de zieken blijven leven, hoe grooter afwijkingen we vinden, hoe meer ze ophoesten.

En toch zijn dezen niet 't meest gevaarlijk voor hunne omgeving, maar juist die andere, binnen eenige uren afloopende vorm der ziekte; hetgeen dan ook pleit voor de opvatting, dat de *virulentie* van den pestbacil (deze groote Onbekende!) eene voorname rol speelt bij de infectie.

Meestal blijft 't sensorium van den longpest-lijder geheel ongestoord, en ziet hij 't hopelooze van z'n toestand volkomen in; met echt Oostersch fatalisme schijnt hij zich in 't onvermijdelijke te schikken en wacht gewoonlijk rustig 't einde af.

Alleen bij 't dagelijksch onderzoek der geïsoleerden merkte ik nu en dan de groote angst, de enorme spanning tijdens 't wachten op de beslissing — die voor hen leven of dood beteekende.

Therapie. We kunnen den longpestlijder niet genezen: de letaliteit is *bijna* 100%. *Bijna;* want een enkele maal

zien we genezing, b.v. in 't bekende geval van een Europeaan, die in Augustus 1914 genas van een vrij goedaardig verloopende longpest (microscopisch door Dr. OTTEN gecontroleerd), en dien ik eenige maanden later in de ambulance te Toeren met een flinken liesbubo opnam ('t bubovocht bevatte vele pestbacillen), welke bubonenpest hij eveneens zeer snel te boven kwam. Eene andere patiënte in de ambulance te Toeren met een grooten halsbubo begon 2 dagen na opname (den 6en ziektedag) te hoesten en vertoonde duidelijke longafwijkingen.

't Sputum was slijmerig, niet rood gekleurd, maar *bevatte vele pestbacillen.*

Na eenige dagen werd 't hoesten minder en bevatte 't sputum geen pestbacillen meer; patiente genas verder voorspoedig; dit is een geval van *sccundaire* longpest, dat genas.

Ook tijdens deze epidemie zag ik 2 vrij zekere gevallen, die genazen; beiden werden toen ze flink koortsten, met groote dosis pest-serum ingespoten (40—50 cc subcutaan); ze hoestten nog niet, hadden geen longafwijkingen; de één was den volgenden dag koortsvrij, de andere bleef nog 5 dagen koortsen.

Voor longpest pleit, dat ze te voren gezond waren en beiden uit een longpestfamilie waren; den één (SADIMIN) vond ik, terwijl hij z'n bloederig sputum ophoestenden, stervenden broer ondersteunde.

Vooral van dit laatste geval ben ik overtuigd, dat het longpest was, 't *bewijs* is in dergelijke gevallen echter nimmer te leveren.

In hoeverre de serum-injectie in deze gevallen nuttig is geweest: dit is nog moeilijker te bepalen; bij verschillende andere longpestlijders echter zag ik duidelijk den invloed op den *ziekteduur* van de serum-injectie; terwijl de niet-behandelde zieken ná 1—2 dagen sterven, zag ik na injectie herhaaldelijk een vrij langen (tot 6 à 7 dagen) ziekteduur.

Behalve door deze serum-therapie is 't niet wel mogelijk te trachten den longpest-lijder te doen genezen in de primitieve barakjes; en 't is natuurlijk ten zeerste af te keuren, de zieken in een ambulance of ziekenhuis te doen opnemen:

't gevaar, daardoor (bij 't vervoer enz.) de epidemie zich te doen uitbreiden, is niet weg te cijferen; en de resultaten, in een enkele ambulance met de verpleging van longpestlijders bereikt, zijn nihil.

Hieronder volgen eenige voorbeelden van een *langeren duur der ziekte* na serum injectie (éénmaal 20—30 cc onderhuids, vloeibaar Parysch serum 1915).

	Datum van ziek worden en serum-injectie.	Datum van overlijden.
1) P. Djoeri.	20 April.	24 April
2) P. Doelpari.	20 „ (reeds bloedig sputum)	23 „
3) P. Noerilah.	20 en 24 „	28 „
4) Saliah.	20 „	27 „
5) P. Mar.	15 Mei	15 Mei
6) B. Arwi.	18 April (lichte halsklierzwelling	22 April

Belangrijker dan de *therapeutische*, is wel de prophylactische serum-injectie bij longpest; de aangegeven dosis is 10 cc; — vaak heb ik meer (tot 20 cc) gegeven, zonder eenige onaangename reactie.

Nog moeilijker is 't nut dezer prophylactische injectie aan te toonen; enkel eene alternatieve injectie in 't *groot* (over honderden gevallen loopend) zou iets kunnen bewijzen.

Ik spoot van den 19en tot 25en April 68 vermoedelijke contactpersonen in (buren of familieden van longpestlijders), van wie 5 reeds ziek waren; van de 63 overigen stierven er 7 nl.:

	Igespoten.	Ziek.	Overleden.
1) Parinah.	19 April.	20 April.	27 April.
2) Saimoen.	19 „	23 „	27 „
3) B. Saidin.	19 „	21 „	24 „
4) Hadji Tamin.	19 „	23 „	25 „
5) P. Noerilah.	20 „ en 24 April.	24 „	28 „
6) B. Saidiah.	20 „	24 ? „	25 „
7) B. Hadji Tamin.	25 „	3 Mei	6 Mei

In tegenstelling hiermede wijs ik op de gevallen in blok D, welks inwoners zich niet hadden willen laten inspuiten, omdat er in den tusschentijd eenige reeds-geïnjicieerden waren overleden; 't vertrouwen was toen, zooals bij onze niet-statistisch aangelegde Inlanders te begrijpen is, in eens weg.

Van de 15 bewoners dier huizengroep stierven er 10: en allen na een zéér korte ziekte van nog geen vollen dag.

Deze cijfers:

68 contactpersonen *wel* ingespoten: 7 dooden;
15 „ niet „ 10 „ ;

zijn te klein, om bewijskracht te hebben; toch zijn ze mij eene aanwijzing, bij eventueel opnieuw optreden eener longpest-epidemie dadelijk zooveel mogelijk alle contactpersonen serum te injicieeren.

MALANG, 1 Juli 1915.

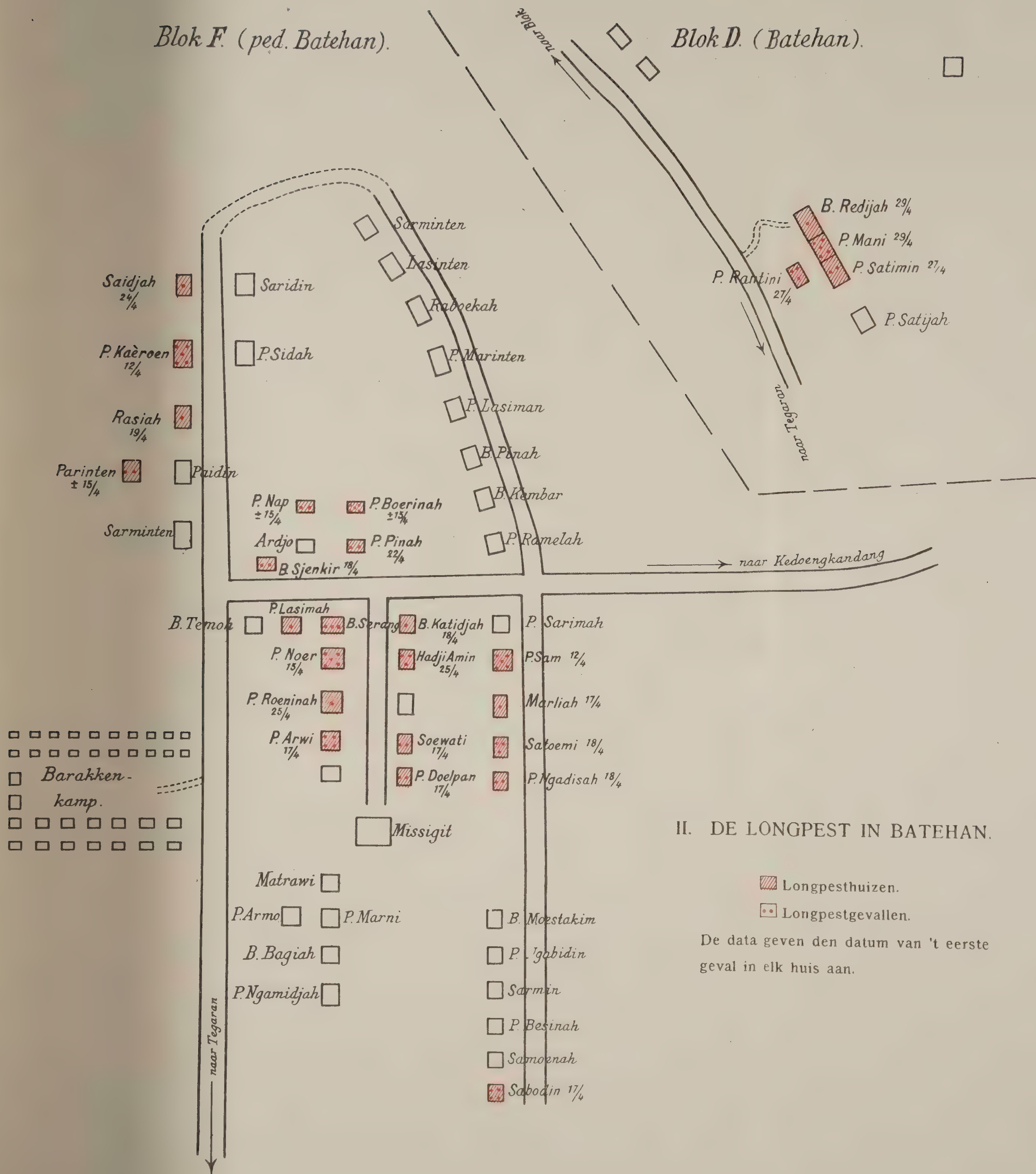
F. H. VAN LOON.

Arts b/d Pestbestrijding.

1. DE PEDOEKOEHAN BATEHAN EN OMGEVING.

Pesthuizen

Blok F. (ped. Batehan).
Blok D. (Batehan).
naar Blok
B. Redijah 29/4
P. Mani 29/4
P. Satimin 27/4
P. Rantini 27/4
P. Satijah
naar Tegaran
Sarminten
Lasinten
Raboekah
P. Marinten
P. Lasiman
B. Pinah
B. Kembar
P. Ramelah
Saridin
P. Sidah
Saidjah 24/4
P. Kaèroen 12/4
Rasiah 19/4
Parinten ± 15/4
Paidin
Sarminten
P. Nap ± 15/4
P. Boerinah ± 15/4
Ardjo
P. Pinah 22/4
B. Sjenkir 18/4
naar Kedoengkandang
B. Temok
P. Lasimah
B. Serang
B. Katidjah 18/4
P. Sarimah
P. Noer 15/4
Hadji Amin 25/4
P. Sam 12/4
P. Roeninah 25/4
Marliah 17/4
P. Arwi 17/4
Soewati 17/4
Satoemi 18/4
P. Doelpan 17/4
P. Ngadisah 18/4
Barakken-kamp.
Missigit
Matrawi
P. Armo
P. Marni
B. Moestakim
B. Bagiah
Sarmin
P. Ngamidjah
P. Besinah
Samoenah
Sabodin 17/4
naar Tegaran
II. DE LONGPEST IN BATEHAN.
Longpesthuizen.
Longpestgevallen.
De data geven den datum van 't eerste geval in elk huis aan.

III. HET VERLOOP DER LONGPEST-EPIDEMIE IN DE PEDOEKOEHAN BATEHAN (PAKIS).

■ *Pesthuis.*

12 April de eerste 2 gevallen.
20 „ begin isolatie, dagelijksche dessa wijkdiensten en prophylaetische serum injectie.
25 „ laatste gezins besmetting.

OVERZICHTSKAART
VAN DE UITBREIDING DER PEST IN DE VERSCHILLENDE DESAS DER AFDEELING
MALANG
SCHAAL 1 : 200.000.

TOELICHTINGEN.

Besmette kampongs worden aangegeven door roode bollen.
Niet besmette „ „ „ „ zwarte cirkels.

Cirkelgrootte	1	1 — 500	inwoners.
„	2	500 — 1000	„
„	3	1000 — 1500	„
„	4	1500 — 2000	„
„	5	2000 — 2500	„
„	6	2500 — 3000	„
„	7	3000 — 3500	„
„	8	3500 — 4000	„
„	9	4000 — 4500	„
„	10	4500 — 5000	„

LONGPEST - BOERENG 12 - 4 tot 12 - 5 1915.

Ped. Batehan (Tegaron)	59
Kedoengkandang	12
Boering	4
Kebalen	2
Poetjangsongo	14
Karangkates	1
Ngadipoera Lor	1
Noesantono	3
Dami	1
Tambaksari	1
Padjaran	1
Totaal	99 gevallen.

K. Brantas

Batehan 59

Boering 4

Kedoengkandang

Top. Inr. Bat. 1916.

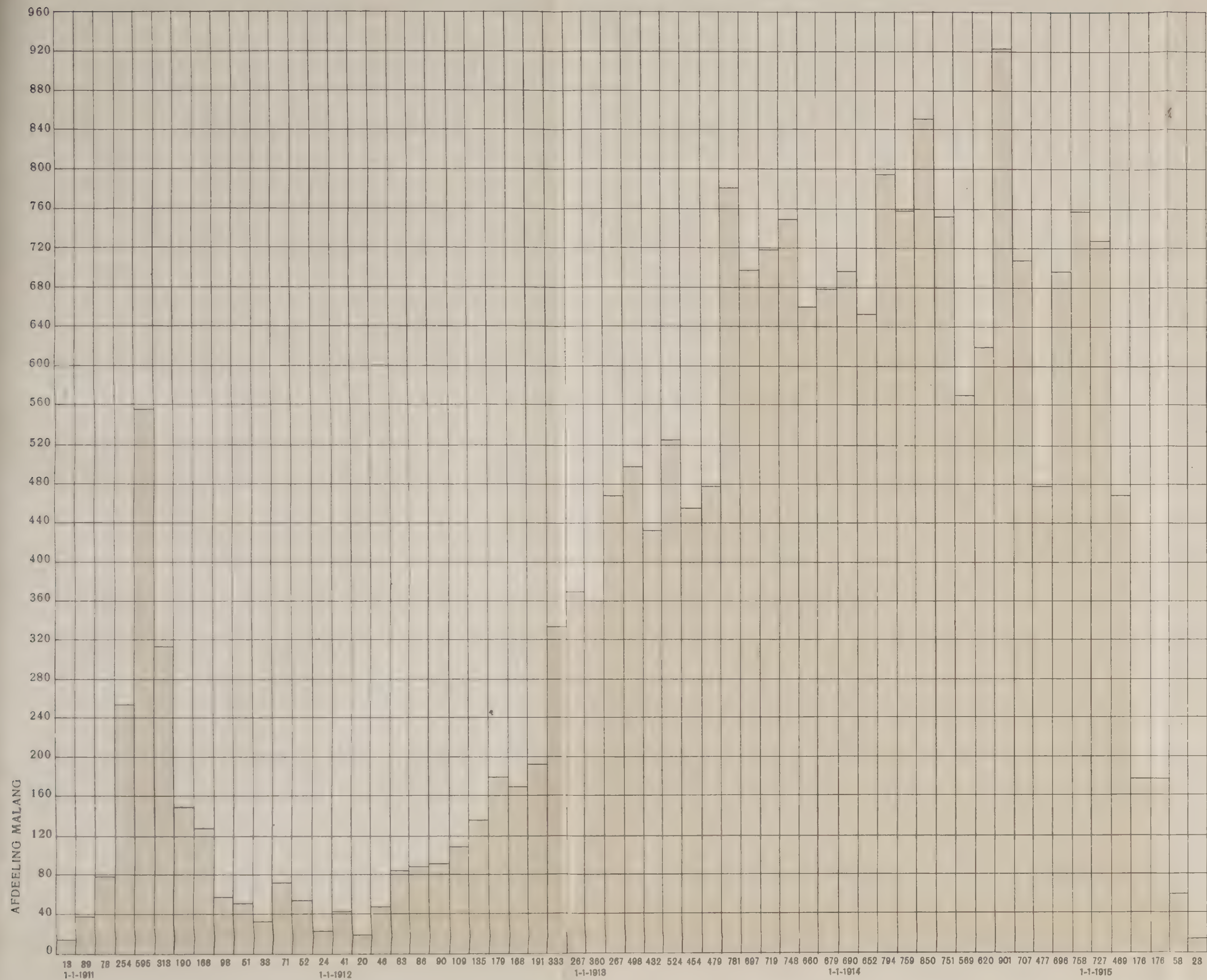
OPGAAF van het aantal gerapporteerde pestgevallen in de afdeelingen *Kediri*, *Madioen*, *Malang* en *Soerabaja* gedurende *elke vier opeenvolgende weken* van de jaren 1911 t/m 1915.

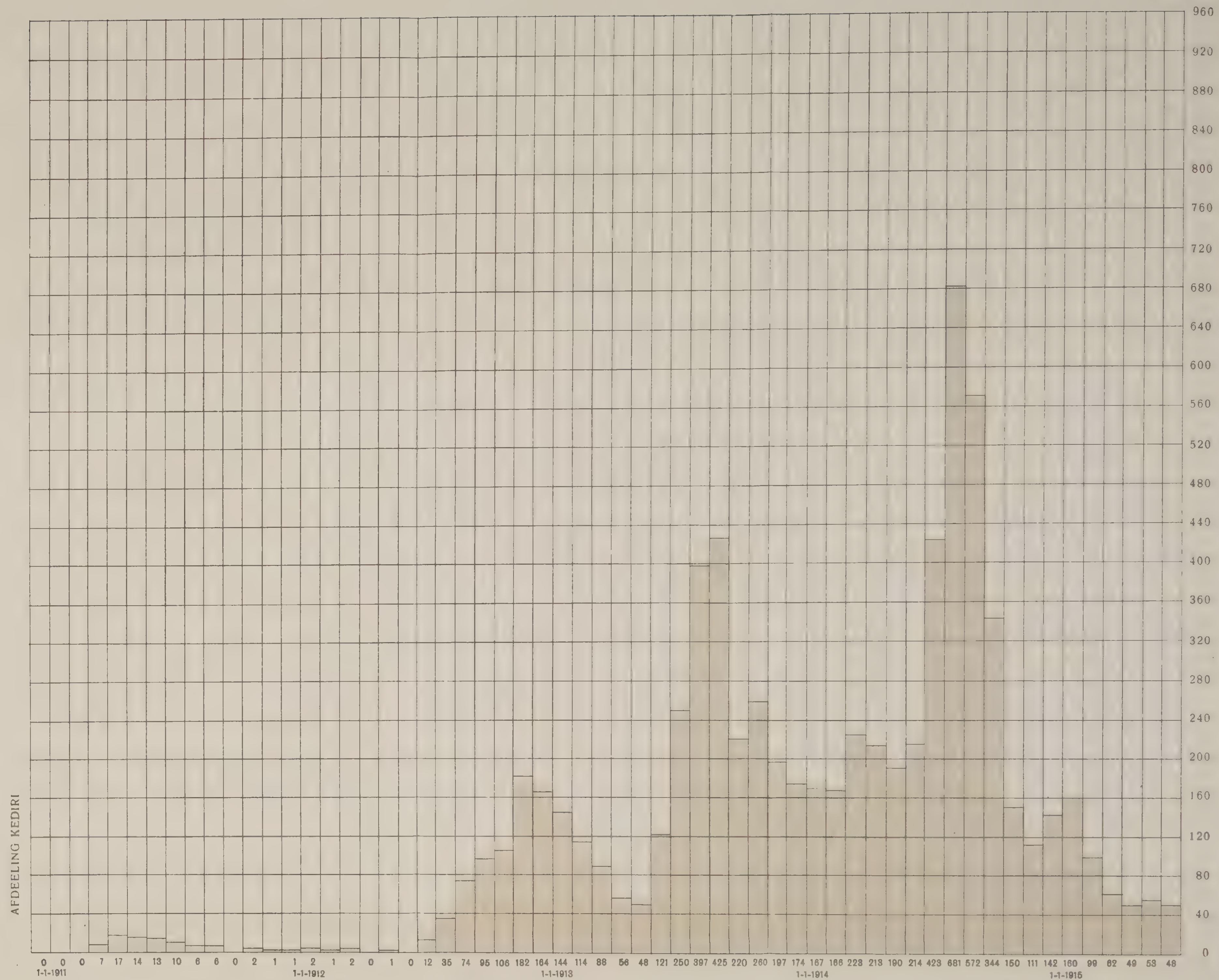
NANEN DER AFDEELINGEN.	1e t/m 4e week	5e t/m 8e week	9e t/m 12e week	13 t/m 16e week	17e t/m 20e week	21e t/m 24e week	25e t/m 28e week	29e t/m 32e week	33e t/m 36e week	37e t/m 40e week	41e t/m 44e week	45e t/m 48e week	49e t/m 52e week	TOTAAL.	w. o. longpest-gevallen.
1911 (Aantal gerapporteerde pestgevallen, gedurende de)															
Kediri	—	—	—	7	17	14	13	10	6	6	—	2	1	76	2
Madioen	—	—	—	—	3	2	—	—	13	1	—	11	11	41	—
Malang	13	39	78	254	595	313	190	168	98	51	33	71	52	1955	48
Soerabaja	—	—	—	1	24	—	—	2	—	1	2	1	1	32	—
1913															
Kediri	164	144	114	88	56	48	121	250	397	425	220	260	197	2484	—
Madioen	41	46	38	33	46	18	20	34	43	77	89	63	48	596	—
Malang	267	360	267	498	432	524	454	479	781	697	719	748	660	6886	20
Soerabaja	20	13	10	17	13	22	14	21	34	48	62	49	31	354	—
1915															
Kediri	142	160	99	62	49	53	48	61	—	—	—	—	—	—	—
Madioen	7	8	4	3	5	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Malang	758	727	469	176	176	58	23	26	—	—	—	—	—	—	—
Soerabaja	56	55	46	12	5	9	10	11	—	—	—	—	—	—	—

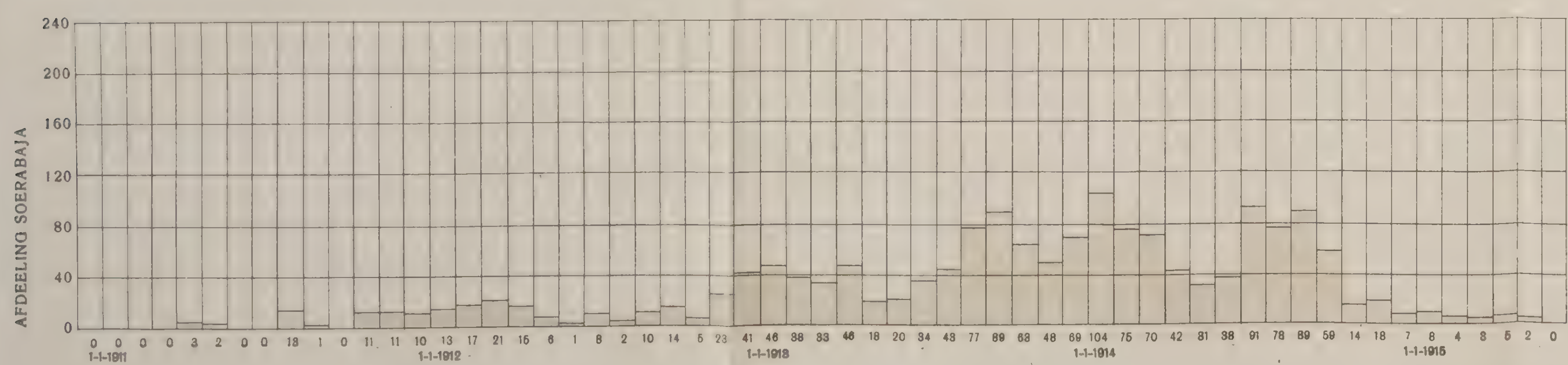
NANEN DER AFDEELINGEN.	1e t/m 4e week	5e t/m 8e week	9e t/m 12e week	13e t/m 16e week	17e t/m 20e week	21e t/m 24e week	25e t/m 28e week	29e t/m 32e week	33e t/m 36e week	37e t/m 40e week	41e t/m 44e week	45e t/m 49e week	49e t/m 52e week	TOTAAL.	w. o. longpest-gevallen.
1912 (Aantal gerapporteerde pestgevallen gedurende de)															
Kediri	1	2	1	2	—	1	—	12	35	74	95	106	182	511	—
Madioen	10	13	17	21	15	6	1	8	2	10	14	5	23	145	—
Malang	24	41	20	46	83	86	90	109	135	179	168	191	333	1505	10
Soerabaja	—	—	1	—	—	—	—	—	—	5	6	11	26	49	—
1914															
Kediri	174	167	166	223	213	190	214	423	681	572	344	150	111	3628	—
Madioen	69	104	75	70	42	31	38	91	78	89	59	14	18	778	—
Malang	679	690	652	794	759	850	751	569	620	901	707	477	696	9145	559
Soerabaja	39	50	64	74	71	42	55	53	90	168	106	93	47	925	2

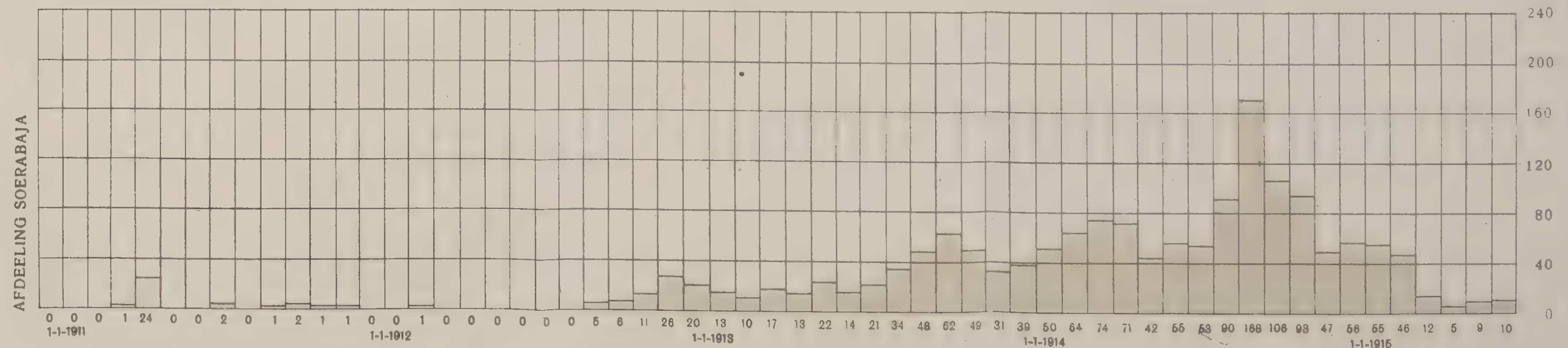
Recapitulatie.

1911	In de 4 afdeelingen 2104	pestgevallen,	w. o. 50	longpest.
1912	„ 2210	„	„ 10	„
1913	„ 10320	„	„ 20	„
1914	„ 14503	„	„ 561	„

AANTAL GERAPPORTEERDE GEVALLEN VAN MENSCHENPEST IN DE AFDEELINGEN MALANG, KEDIRI, MADIOEN EN SOERABAJA
PER VIER WEKEN, VAN AF 1 JANUARI 1911 t/m 31 JULI 1915.

BIJLAGE X BIJ HET TWEEDE KWARTAAL-VERSLAG 1915 VAN DEN CHEF VAN DEN DIENST DER PESTBESTRIJDING.

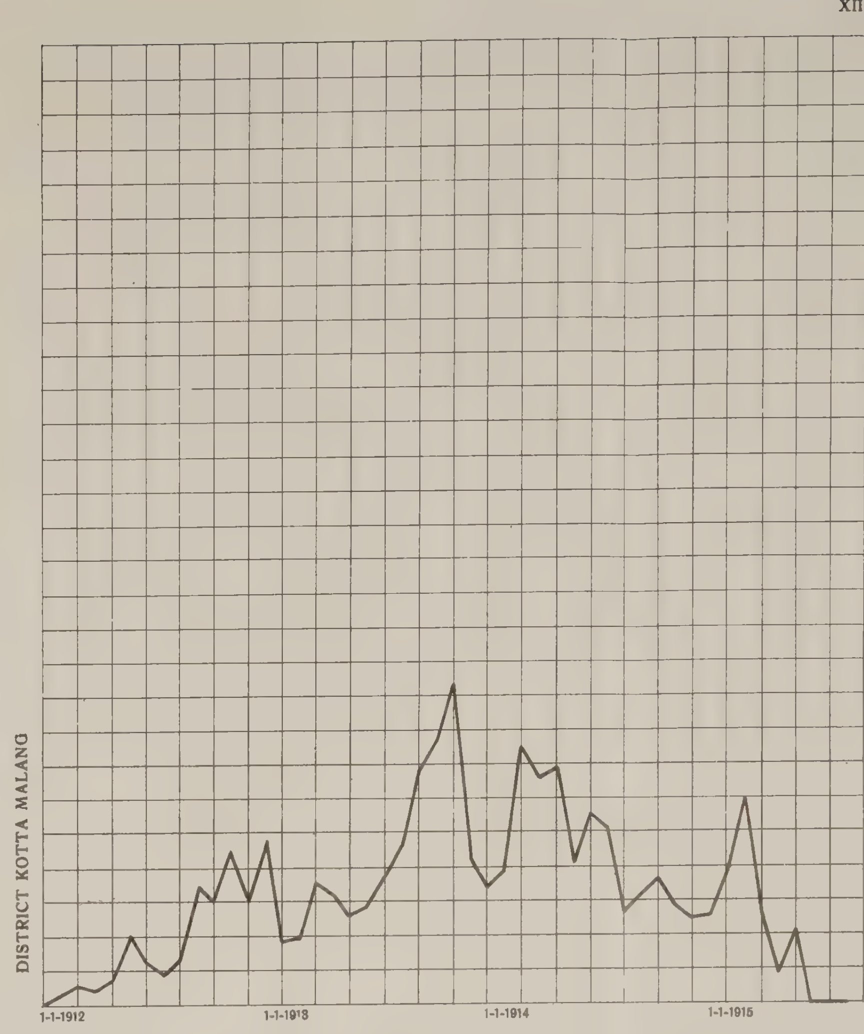
Opgaaf van het aantal gerapporteerde pestgevallen in de verschillende *districten* der afdeeling *Malang*, gedurende elke *vier opeenvolgende weken* van de jaren 1912 t/m 1915.

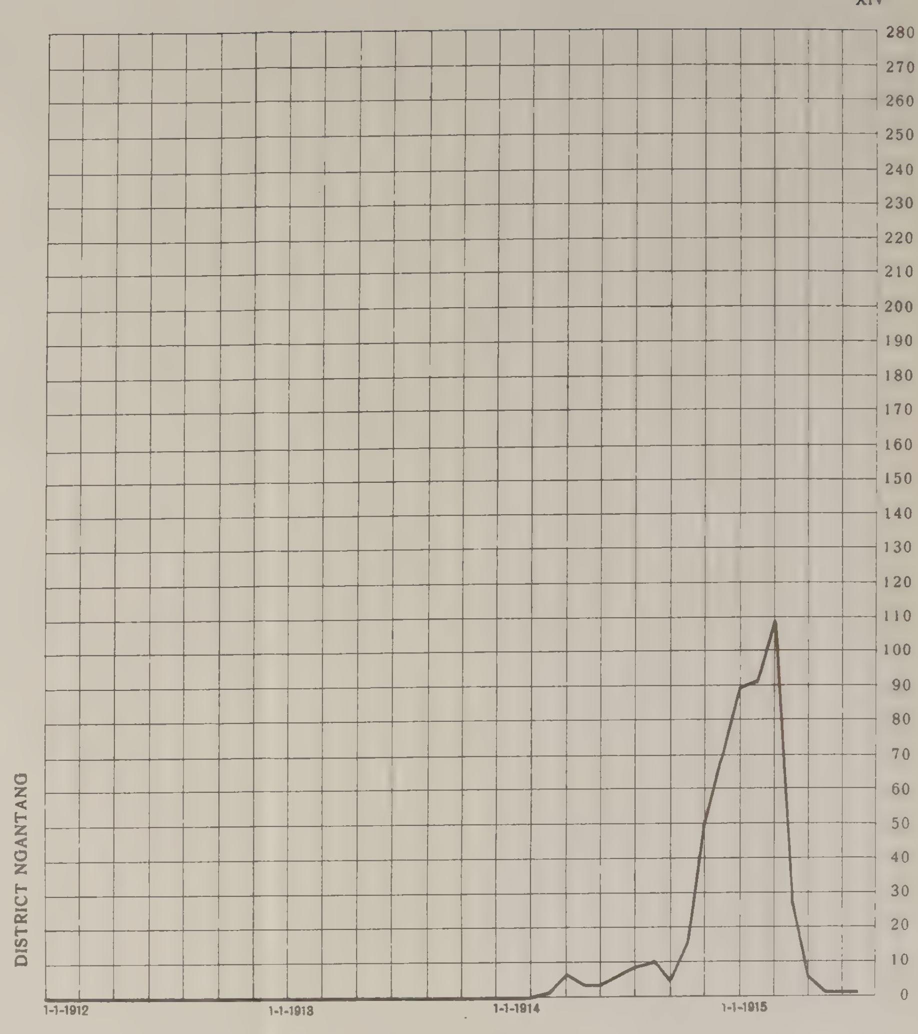
NAMEN DER DISTRICTEN.	1912 Aantal gerapporteerde pestgevallen, gedurende de														1913 Aantal gerapporteerde pestgevallen, gedurende de													
	1e t/m 4e	5e t/m 8e	9e t/m 12e	13e t/m 16e	17e t/m 20e	21e t/m 24e	25e t/m 28e	29e t/m 32e	33e t/m 36e	37e t/m 40e	41e t/m 44e	45e t/m 48e	49e t/m 52e	Totaal.	1e t/m 4e	5e t/m 8e	9e t/m 12e	13e t/m 16e	17e t/m 20e	21e t/m 24e	25e t/m 28e	29e t/m 32e	33e t/m 36e	37e t/m 40e	41e t/m 44e	45e t/m 48e	49e t/m 52e	Totaal.
	week.														week.													
Gondanglegi	1	—	—	1	—	2	—	2	1	1	—	12	10	30	31	57	29	36	19	100	143	85	179	108	130	237	176	1330
Karanglo	2	17	5	6	29	39	58	39	40	66	51	100	163	615	123	93	72	69	73	110	89	78	101	159	202	172	94	1435
Kotta Malang	3	5	4	7	20	12	9	13	34	30	44	30	48	259	18	19	36	32	26	29	37	46	68	77	94	42	34	558
Ngantang	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Pakis	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			6	136	120	113	50	113	137	130	100	132	154	1191
Penanggoengan	—	—	—	3	5	6	3	3	6	2	3	6	3	40	3	1	2	—	—	—	1	—	4	7	38	31	62	149
Senggoeroeh	18	16	9	21	25	18	13	35	43	72	65	35	91	461	67	107	52	99	120	117	88	94	220	164	133	73	70	1404
Toeren	—	3	2	8	4	9	7	17	11	8	5	8	18	100	25	83	70	126	74	55	46	63	72	52	22	61	70	819

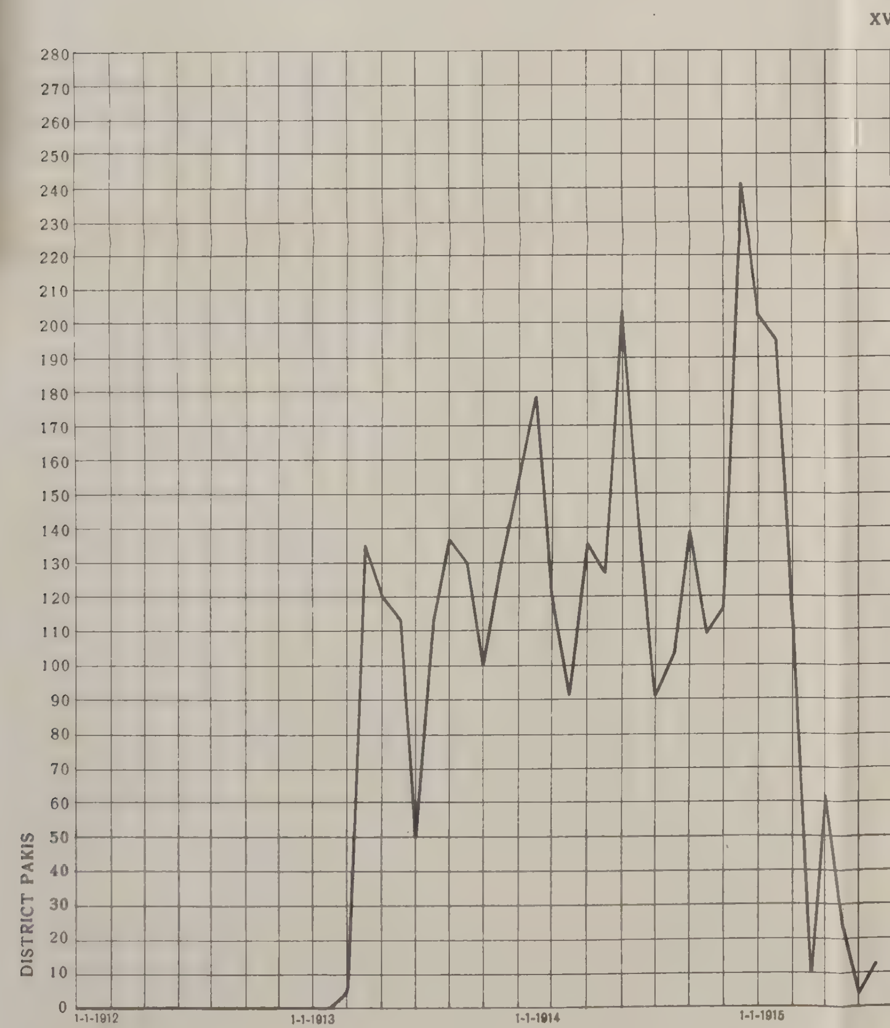
NAMEN DER DISTRICTEN.	1914														1915													
Gondanglegi	169	198	191	272	194	230	209	208	221	257	212	82	101	2544	76	100	74	29	25	6	—	7						
Karanglo	65	102	109	67	88	94	54	49	39	52	67	32	75	893	149	124	81	58	8	8	4	2						
Kotta Malang	39	75	66	69	41	55	51	27	31	37	29	25	26	571	38	60	26	9	21	—	—	—						
Ngantang	—	—	1	6	3	3	6	9	10	4	16	50	69	177	89	91	109	27	5	1	1	1						
Pakis	178	120	91	136	127	203	139	91	103	139	109	116	241	1793	202	195	113	10	61	23	4	13						
Penanggoengan	55	91	50	57	28	15	18	21	10	22	16	10	16	409	49	32	8	3	5	2	2	—						
Senggoeroeh	63	41	70	81	111	128	153	79	114	237	177	75	75	1404	107	71	17	11	9	3	—	—						
Toeren	110	63	74	106	167	122	121	85	92	153	81	87	93	1354	48	54	41	29	42	15	12	3						

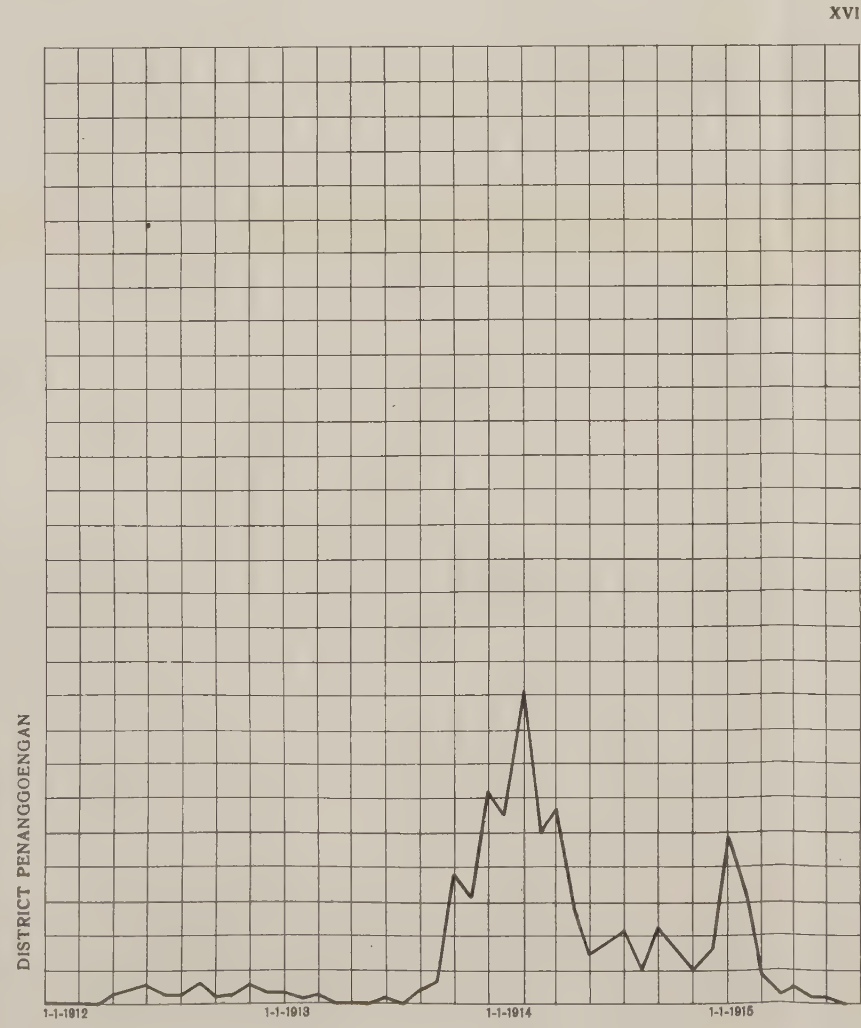

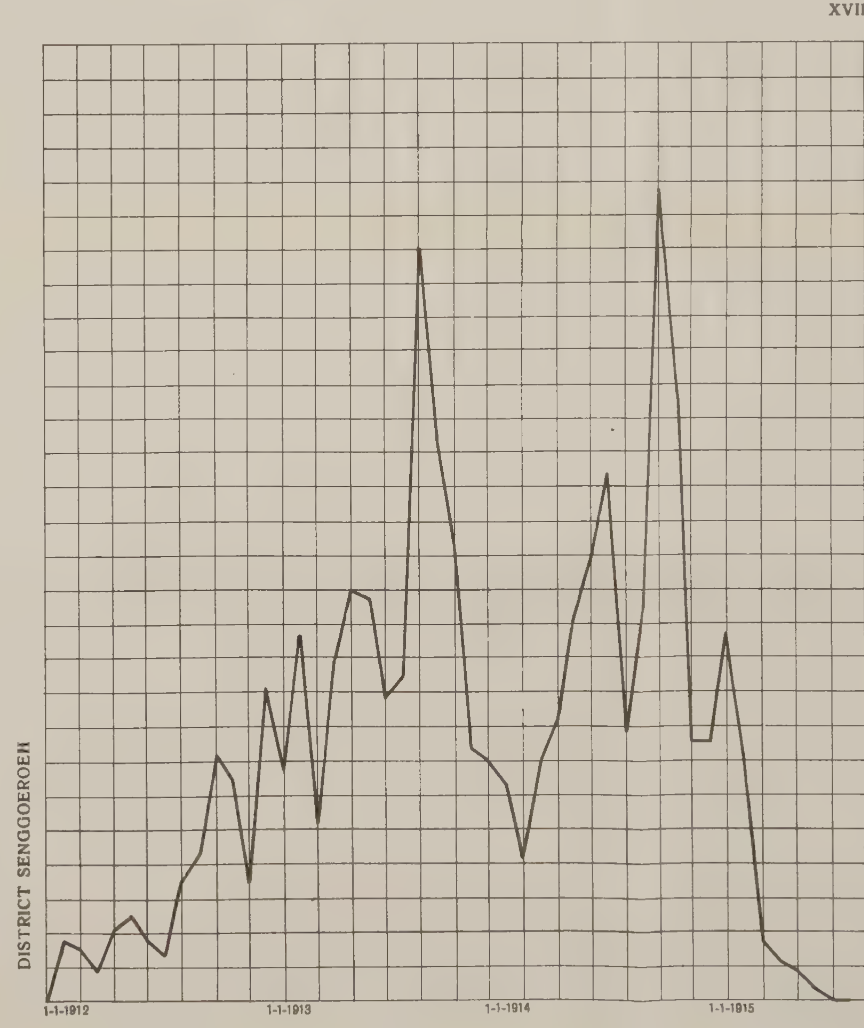

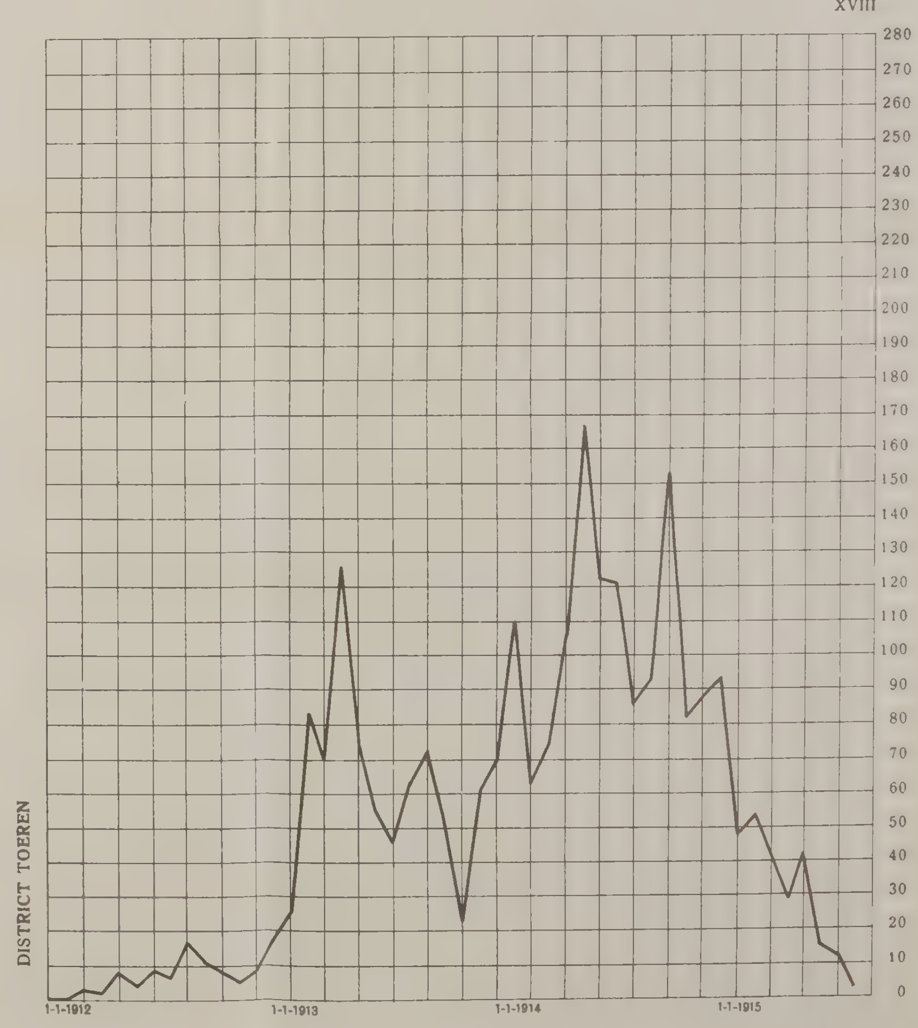

AANTAL GERAPPORTEERDE GEVALLEN VAN MENSCHENPEST IN DE AFDEELING MALANG, IN DE DISTRICTEN GONDANGLEGI, KARANGLO, KOTTA MALANG, NGANTANG, PAKIS, PENANGGOENGAN, SENGGOEROEH EN TOEREN GEDURENDE HET TWEEDE KWARTAAL (4 WEKEN) VAN ELK DER JAREN 1912 t/m 1915.

BIJLAGE XIX BIJ HET TWEEDE KWARTAAL-VERSLAG 1915 VAN DEN CHEF VAN DEN DIENST DER PESTBESTRIJDING.

Opgaaf van het aantal gerapporteerde pestgevallen, voorgekomen in het geheele pestgebied gedurende elk *wekelijksch tijdvak* van de jaren 1911 t/m 1915.

JAARTAL.	1ste week.	2de week.	3de week.	4de week.	5de week.	6de week.	7de week.	8ste week.	9de week.	10de week.	11de week.	12de week.	13de week.
1911 (*)	2	2	6	3	6	10	11	12	21	17	21	19	22
1912	13	16	14	10	12	13	20	20	12	12	12	8	13
1913	137	117	127	115	156	134	148	129	107	112	95	122	158
1914 (**)	250	283	260	238	266	264	228	352	274	247	264	250	255
1915	257	288	247	253	284	292	223	250	208	167	182	144	117

JAARTAL.	14de week.	15de week.	16de week.	17de week.	18de week.	19de week.	20ste week.	21ste week.	22ste week.	23ste week.	24ste week.	25ste week.	26ste week.
1911 (*)	58	71	113	125	164	192	161	122	101	51	56	77	37
1912	21	19	21	19	37	20	22	24	22	25	24	18	19
1913	191	149	146	155	180	113	127	163	175	163	188	112	161
1914 (**)	349	304	313	301	308	274	260	253	293	317	320	303	248
1915	88	43	76	74	51	72	61	28	34	46	41	32	26

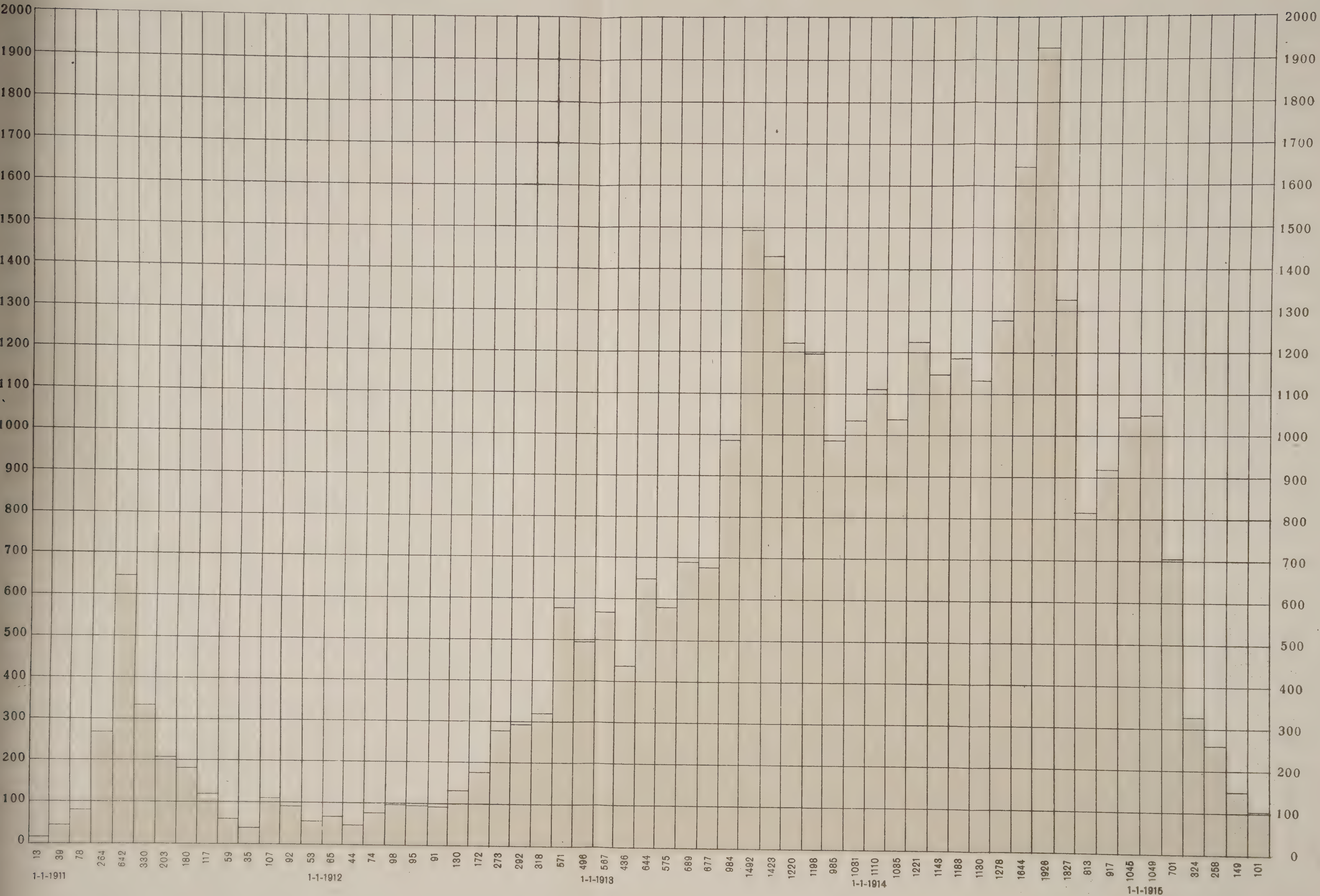
JAARTAL.	27ste week.	28ste week.	29ste week.	30ste week.	31ste week.	32ste week.	33ste week.	34ste week.	35ste week.	36ste week.	37ste week.	38ste week.	39ste week.
1911 (*)	44	45	70	30	39	41	25	37	25	30	17	20	18
1912	26	28	20	18	37	55	51	51	28	42	63	62	65
1913	199	205	224	261	241	258	403	390	353	346	378	386	336
1914 (**)	250	329	310	289	336	343	418	384	439	403	550	502	450
1915	23	20	31	38	20	35	35						

JAARTAL.	40ste week.	41ste week.	42ste week.	43ste week.	44ste week.	45ste week.	46ste week.	47ste week.	48ste week.	49ste week.	50ste week.	51ste week.	52ste week.	Totaal.	w. o. long pestgevallen.
1911 (*)	4	4	6	12	13	15	29	19	44	26	30	19	17	2159	51
1912	83	67	83	69	73	68	67	68	115	147	157	138	129	2276	10
1913	323	316	263	342	299	286	311	327	274	249	220	235	281	11386	23
1914 (**)	424	397	367	277	286	270	224	157	162	188	218	255	256	15758	563
1915															

Hieronder begrepen:

(*) 1911
- Blora 1 in de 14e week.
- Bodjonegoro 1 in de 14e week.
- Panaroekan 1 in de 18e week.
- Batavia (Priok) 1 in de 22e week.

(**) 1914
- Batavia (Priok) 1 in de 18e week.
- Muntok 1 in de 21e week.

AANTAL GERAPPORTEERDE GEVALLEN VAN MENSCHENPEST IN HET GEHEELE PESTGEBIED GEDURENDE ELK VIERWEKELIJKSCH TIJDVAK VAN DE JAREN 1911 t/m 1915.

Notulen der vergadering, gehouden te Malang op 27 Juni 1915, des ochtends te 9 ure, in het Hoofdbureau van den Dienst der Pestbestrijding.

Aanwezig de Heeren:

1. W. J. VAN GORKOM, Chef van den Dienst der Pestbestrijding;
2. Dr. K. VAN ROON, Souschef van den Dienst der Pestbestrijding;
3. H. PEK, Ambtenaar ter beschikking;
4. H. W. O. DE BRIJN, Inspecteur-Technicus;
5. Ph. H. BETBEDER, fd. Hoofdbureauchef;
6. C. W. VAN OYEN, Adjunct-Inspecteur-Technicus;
7. B. H. FRANSSEN HERDERSCHE, fd. Administrateur van den Ontsmettingsdienst;
8. Dr. C. E. J. HERBERLEIN, Gewestelijke Leider in de residentie Kediri;
9. S. CITROEN, fd. Gewestelijke Leider in de residentie Soerabaja;
10. L. A. KROL, fd. Gewestelijke Leider in de residentie Pasoeroean;
11. Dr. H. F. LUMENTUT, fd. Gewestelijke Leider in de residentie Madioen;
12. Dr. H. Ch. G. TEMPELAAR, fd. Gewestelijke Leider in de residentie Soerakarta;
13. H. I. GERRITZEN, Plaatselijke Leider in de afdeeling Ngawi der residentie Madioen.

Te 9 uur opent de Chef de vergadering en deelt den aanwezigen mede, dat hij de voor heden voorgenomen besprekingen noodig heeft geoordeeld, omdat hij meent hierdoor het best te kunnen geraken tot uniformiteit en

stabiliteit in de toepassing der ordonnantie omtrent pestgevaarlijkverklaring en de daaruit voortvloeiende maatregelen (Stbl. 1914 No. 486), waaromtrent hem gebleken is dat bij verschillende autoriteiten, die aan de uitvoering moeten medewerken, verschil van inzicht en ook wel misverstand heerscht, deels ten gevolge van minder duidelijke redactie van sommige bepalingen, deels ook ten gevolge van z. i. onjuiste interpretatie.

De geschiedenis dezer ordonnantie in het kort nagaande, brengt Dr. VAN GERKOM in herinnering, dat de stoot daartoe is gegeven door wijlen Mr. PAETS TOT GANSOYEN te Soerabaja, die ongeveer $^1/_2$ jaar na het uitbreken der pest in Oost-Java in 1911 aan de Regeering een ontwerp-woningwet heeft aangeboden, dat in eerste instantie door den Wd. Regeeringscommissaris voor de decentralisatie in behandeling is genomen en, door deze autoriteit geamendeerd, in September 1912 in handen van den Wd. Hoofdinspecteur, Chef van den B. G. D. is gesteld.

Na omtrent den inhoud verschillende adviezen van geneeskundige en bestuurs autoriteiten te hebben ingewonnen, is door Dr. DE VOGEL in December 1913 een geheel omgewerkt ontwerp aan de Regeering aangeboden, dat evenwel ten derden male zeer belangrijke veranderingen heeft ondergaan, voordat in Juli 1914 de nu vigeerende ordonnantie in het Staatsblad is opgenomen.

Hoewel het oorspronkelijk ontwerp van Mr. PAETS van 1911 (evenals de ten slotte vastgestelde ordonnantie van 1914) het karakter van een *noodwet* droeg, stond het *pestgevaar* daarin toch minder uitsluitend op den voorgrond, maar liet *elken* grond tot onbewoonbaarverklaring toe, zoodat naast de hygiënische gebreken, ook bijv. constructieve fouten, in het kader van dat ontwerp tot het nemen der voorgestelde maatregelen zouden hebben gewettigd.

En, hoewel de bedoeling geen andere dan deze kan zijn, dat de mogelijkheid zou worden geopend om in dringende, door het pestgevaar geboden, geen uitstel gedoogende omstandigheden te voorzien, was al te zeer het voorbeeld van de Nederlandsche woningwet nagevolgd, die op een

uiterst bedachtzame uitvoering, waarbij de belangen der betrokken personen zooveel mogelijk worden gespaard, is ingericht.

Onverwijld handelend optreden zou zoodoende niet mogelijk worden gemaakt. Iedere recalcitrante huiseigenaar zou de dringendst noodige maatregelen minsten 3 maanden kunnen hebben tegenhouden, terwijl een minder hygiënisch aangelegd Assistent-Resident er zelfs $^1/_2$ jaar van zou hebben kunnen maken. Strafbepalingen waren door Mr. PAETS bovendien onnoodig geoordeeld.

In het 2e ontwerp, dat van den Wd. Regeeringscommissaris voor de decentralisatie, werden strafbepalingen wel opgenomen en werd als eenige grond voor de onbewoonbaarverklaring het pestgevaar aangenomen.

De termijnen van beroep waren ook in dit ontwerp echter zoodanig gesteld, dat zij een onverwijld handelend optreden onmogelijk dreigden te maken. Elke onwillige kon de onbewoonbaarverklaring een maand, 's oms 3 maanden opschorten.

Bij een geleidelijke stadsverbetering leveren dergelijke bepalingen geen bezwaar op; in een noodwet werden zij door den volgenden bewerker van het ontwerp, den hiertoe in September 1913 op het hoofdbureau van den B. G. D. gedetacheerden ambtenaar Mr. Dr. SCHUMANN, minder op haar plaats geacht.

In het 3e ontwerp, dat door den Chef van den B. G. D. is ingediend, is dan ook wel als regel het beginsel gehandhaafd, dat door een beroep op een hoogere autoriteit dan die de onbewoonbaarverklaring in eerste instantie heeft uitgesproken, de uitvoering van het besluit zou worden opgeschort, maar dat, waar uitstel bedenkelijke gevolgen zou meebrengen, de gelegenheid tot onverwijld ingrijpen zou zijn geopend. Art. 6 van dit 3e ontwerp luidde kortweg:

„Zoolang de beroepstermijnen niet zijn versteken, wordt de uitvoering opgeschort, tenzij het Hoofd van plaatselijk bestuur uitstel onraadzaam oordeelt." In het laatste geval kon tevens direct gevolg worden gegeven aan de maatregelen, die het Hoofd van plaatselijk bestuur ter uitvoering van het besluit bevoegd was te gelasten, n. l. sluiting, ontruiming

en afbraak. De kosten hiervan werden door den eigenaar gedragen. Werd het besluit door den hoogeren rechter later vernietigd of gewijzigd, dan zou, volgens art. 10 van het ontwerp, zoowel aan den eigenaar als aan de bewoners de werkelijk geleden, onvermijdelijk uit de „uitvoering bij voorraad" voortspruitende schade worden vergoed.

Ook in andere opzichten gaf het ontwerp van Mr. SCHUMANN een krachtig en paraat wapen in de handen van bestuurshoofden, die tegen een geconstateerd ziektegevaar wenschten op te treden. Zoo waren zij bevoegd verklaard, goederen, welke gevaar voor ziekte opleveren, uit de woningen te doen verwijderen en het binnenbrengen daarvan te verbieden. Overtreding van de voorschriften der ordonnantie zou worden gestraft met boete van ten hoogste *f* 100.— of gevangenisstraf van ten hoogste 6 dagen, terwijl tegen opzettelijke belemmering of verzet een boete tot *f* 500.— of gevangenisstraf tot een jaar werd bedreigd.

Verder behelsde het ontwerp deze belangrijke bepaling, dat ook strafbaar werd gesteld verwaarloozing van een woning, waarvan het ziektegevaar door toepassing van de bepalingen der ordonnantie zou zijn weggenomen, zoomede bijbouw, welke die woning weer in staat van ziektegevaarlijkheid zou hebben gebracht.

Het belangrijkste principieel verschil tusschen dit ontwerp van Mr. SCHUMANN, volgens de medische aanwijzingen van den B. G. D. samengesteld, en het daaraan voorafgegane ontwerp, was echter wel dit, dat het op een breedere hygiënische grondgedachte was gebaseerd, en niet alleen het pestgevaar als motief voor onbewoonbaarverklaring met de daaruit voortkomende consequenties aannam. Het opende de mogelijkheid om dezelfde maatregelen te treffen tegen andere ziekten, die door slechte woningtoestanden worden gepropageerd, als malaria, cholera, typhus, desenterie, tuberculose. De definitie van het woord „woning" was bovendien zoo ruim gesteld, dat ook de bijbehoorende erven daartoe worden gerekend, zoodat b.v. de mogelijkheid tot het dempen van malariapoelen e. d. zou zijn geopend, indien dit ontwerp het Staatsblad had bereikt.

Dit is echter niet geschied.

Het ontwerp, door den Chef van den B. G. D ingediend, is o.a. op het Departement van Binnenlandsch Bestuur op belangrijke punten omgewerkt. Het eindresultaat is geweest de ordonnantie van 1914, zooals wij die nu kennen. Bij de bespreking dezer ordonnantie wil spreker zich nu verder uitsluitend tot eenige quaesties van *praktijk* bepalen, en hij wijst er in dit verband in de eerst plaats op, dat haar karakter als *noodwet* tegen het pestgevaar als het ware geheel aansluit aan het karakter van den dienst der Pestbestrijding, die een „nooddienst" zou kunnen worden genoemd.

Met malaria, tuberculose en cholera heeft de dienst der pestbestrijding geen bemoeienis; en met woningtoestanden, die op dit gebied thuis behooren, heeft ook de ordonnantie geen bemoeienis.

De groote practische consequentie, welke hieruit te trekken is, en waarvan, naar spreker tot in den laatsten tijd heeft opgemerkt, niet alle medische en bestuursautoriteiten doordrongen zijn, is deze, dat de woningverbetering, waartoe krachtens artikel 1 al. 1 der ordonnantie kan worden *gelast*, nooit verder mag gaan dan het brengen der woning in zoodanigen toestand, dat het pestgevaar daaruit geweken zal zijn; in al. 2 van art. 1 is dit ten overvloede uitdrukkelijk gestipuleerd: de eischen, die bij de woningverbetering mogen worden gesteld, moeten zich bepalen tot die, „waarop met het oog op het pestgevaar moet worden voldaan."

Spreker vindt hier gelegenheid om op te komen tegen de wel eens vernomen onjuiste voorstelling, alsof hetgeen tegenwoordig bij de pestbestrijding algemeen kortweg „woningverbetering" wordt genoemd, eigenlijk met deze ordonnantie niets te maken zou hebben. De omschrijving der ordonnantie zelve wijst reeds op het minder juiste dezer opvatting. De eerste woorden daarvan luiden toch: „Regelen betreffende de *verbetering* en afbraak van pestgevaarlijke gebouwen", en in al. 1 van art. 1 wordt dit woord herhaald, terwijl al. 3 van art. 1 gewaagt van „*verandering* van bestaande gebouwen" en art. 2 van een „omschrijving van de *verbeteringen* welke aan het gebouw moeten

worden aangebracht", terwijl verder o.a. in art. 10, dat den wettelijken grondslag voor de geheele financieele consequenties der ordonnantie vaststelt, gesproken wordt van de „bestrijding der kosten van *verbeteringen* als bedoeld in art. 2."

Inzage der bij G. B. van 31 Augustus 1914 No. 7 vastgestelde voorschriften ter uitvoering van art. 10 der ordonnantie, en vooral van de daarbij behoorende toelichting, moet overigens allen twijfel omtrent de bedoeling der ordonnantie wegnemen. Zij is een wet, uitsluitend en uitdrukkelijk gemaakt ten behoeve van de woningverbering, in verband met de bestrijding der pestziekte.

Het is spreker natuurlijk bekend, dat de woningverbetering, zooals die in de praktijk in het groot wordt toegepast, niet met de ordonnantie in de hand geschiedt.

Op dit punt, dat in een debatingclub van juristen vermoedelijk een dankbaar onderwerp van discussie zou kunnen uitmaken, wil. Dr. VAN GORKOM hier echter thans niet ingaan. Hoofdzaak is, dat de *wettelijke* zoowel als de *financieele* grondslag voor de geheele woningverbetering door deze ordonantie geboden wordt, en dat, voor zoover spreker bekend, de in de praktijk gangbaar geworden afwijkingen van de *letter* der wet nimmer aanleiding tot bezwaarlijkheden gegeven hebben. Zoo is, voor zoover den Chef bekend, door een huiseigenaar nog nooit bezwaar gemaakt tegen het ontvangen en daarna terugbetalen van een voorschot, omdat niet toepassing van artikel 2 en 7, dus pestgevaarlijkverklaring, plaatsing van een bord enz. was voorafgegaan; en ook heeft hij nooit kunnen constateeren, dat het pestgevaarlijk verklaren van een geheele dessa of van een onderdistrict in zijn geheel, in stede van huis voor huis (zooals art. 2 bepaalt), moeilijkheden heeft opgeleverd.

Spreker wijst er op, dat daarentegen van woningverbetering, met het daaraan verbonden stelsel van voorschotverleening, *geen* sprake kan zijn in gewesten of gedeelten van gewesten, waarop de ordonantie *niet* door den Gouverneur-Generaal krachtens al. 1 van art. 12 is toepasselijk verklaard. Terloops brengt hij in herinnering, dat deze gewesten niet behoeven samen vallen, en inderdaad zelfs niet samenvallen met die,

waarop door den Landvoogd de scheiding tusschen B. G. D. en pestbestrijdingsdienst is toepasselijk verklaard.

Het bovenstaande moet nu echter niet verkeerdelijk zóó worden opgevat, alsof woningverbetering het *eenig* mogelijke, of zelfs het *primaire* gevolg van de toepassing der ordonnantie zou zijn.

Primair is in alle gevallen de *pestgevaarlijkverklaring*. Zoodra het Hoofd van plaatselijk bestuur aanneemt, dat een huis of ander gebouw „voor de gebruikers gevaar voor besmetting met pest oplevert" (art. 1, al. 1), kan hij het „pestgevaarlijk" verklaren. Dit is primair.

Alles wat hierop volgt is secundair of tertiair.

Twee dingen toch kunnen nu verder worden gelast, en wel:

1e. òf dat aan het gebouw *verbeteringen* moeten worden aangebracht;

2e. òf dat het gebouw moet worden *afgebroken*.

In beide gevallen wordt in het besluit, waarin een en ander wordt bepaald, de *termijn* genoemd, waarbinnen het huis hetzij verbeterd, hetzij afgebroken moet zijn.

Tevens wordt in hetzelfde besluit bekend gemaakt, dat wanneer aan een van beide lasten *niet* op tijd mocht zijn voldaan, het huis (gebouw) „*buiten gebruik*" zal worden gesteld.

Dit alles is in art. 2 te lezen.

Spreker stelt nu het geval, dat de eigenaar of bewoner bezwaar maakt om den ontvangen last op te volgen, d.w.z. bezwaar heeft tegen *verbetering* van zijn huis of tegen *afbraak* daarvan, voor het geval deze is gelast. Hij heeft nu 14 dagen tijd voor protest. (Art. 4, al. 1). Dit protest dient hij bij den Resident in, die weer 14 dagen tijd heeft om te beslissen. (Art. 4, al 2).

Een vraag van groot practisch belang is nu deze: Mag gedurende dezen tijd van 4 weken het besluit worden *uitgevoerd?*

Op deze vraag antwoordt artikel 6; maar in zoodanige bewoordingen, dat daardoor misverstand kan worden gewerkt. Al. 1 van dat artikel bepaalt, dat het Hoofd van plaatselijk bestuur het door hem uitgevaardigd besluit, in

overeenstemming met den betrokken medicus, „bij voorraad uitvoerbaar'' mag verklaren, en wel op grond van „gebleken noodzakelijkheid."

Spreker stelt het geval, dat de Assistent-Resident dit doet. Wat is hiervan nu de consequentie? De tamelijk algemeene opvatting, waarmee Dr. VAN GORKOM in de praktijk kennis heeft gemaakt, is deze, dat het Hoofd van plaatselijk bestuur nu het recht zou hebben, *handelend* op te treden, in dezen zin, dat hij de gelaste verbeteringen zou mogen doen aanbrengen, of dat hij het huis zou mogen doen afbreken, of dat hij het buiten gebruik zou mogen stellen.

De Chef geeft als zijn meening te kennen, dat deze interpretatie onjuist is en wijst er met nadruk op, dat namens den dienst der pestbestrijding daaraan geen voedsel mag worden gegeven.

Het is hem bekend, dat verschillende medici bij dien dienst er anders over denken; maar een der redenen, waarom hij deze bijeenkomst heeft belegd, is deze, dat hij den gewestelijken leiders duidelijk en persoonlijk op het hart heeft willen drukken, dat zij in de uitoefening van hun dienst. hunne individuele inzichten c. q. ook op dit punt, aan de ambtshalve gehuldigde opvatting ondergeschikt behooren te maken. Ter vermijding van geschillen, die zoowel voor den dienst als voor de betrokken ambtenaren ongewenschte gevolgen kunnen hebben, acht de Chef dit dringend noodig.

Ter toelichting van zijn standpunt wijst spreker er vervolgens op, dat, zooals hij reeds heeft uiteengezet, het eenige primaire element in het pestgevaarlijkverklaringsbesluit de pestgevaarlijkverklaring zelve is. De in het besluit gelaste verbetering of afbraak is secundair. Gaat de eigenaar of gebruiker *niet* in beroep, legt hij zich dus bij den ontvangen last neer, dan ontleent de Overheid, zooals iedereen begrijpt, hieraan niet het recht om, indien zij dat nu eens verkoos, ook zelve de gelaste verbeteringen of afbraak te mogen uitvoeren. De Overheid heeft uit den aard der zaak in dit geval eenvoudig af te wachten, of de eigenaar of gebruiker binnen den in het besluit gestelden termijn, die

verbeteringen heeft aangebracht of de afbraak heeft verricht. Stel, dat die termijn op 3 maanden na dagteekening van het besluit is gesteld, dan moet het huis na die 3 maanden verbeterd of afgebroken zijn. Is hieraan op dat tijdstip niet voldaan, dan eerst kan de Overheid tot een *handeling* overgaan, welke handeling evenwel ook dan nog niet in het restaureeren of afbreken, maar alléén in het *buiten gebruik* stellen van het huis of gebouw, en in bestraffing van den eigenaar of bewoner met boete of gevangenisstraf, kan bestaan.

De termijn van beroep kan, zooals spreker reeds heeft uiteengezet, 4 weken duren. Gaat de belanghebbende nu in beroep, en heeft de Assistent-Resident zijn besluit niet „bij voorraad uitvoerbaar" verklaard, dan zou de termijn, waarbinnen de verbetering of afbraak zou moeten zijn verricht met den duur van dezen beroepstermijn worden verlengd en dus bijv. in plaats van 3 maanden ongeveer 4 maanden duren. (Zie art. 4, al. 4)

De „uitvoerbaarverklaring bij voorraad" heeft geen ander doel, dan deze ongewenschte *verlenging* te voorkomen. M. a. w. treedt hierdoor het besluit tot pestgevaarlijkverklaring onmiddellijk „in werking", zooals het in art. 7 al. 1 heet, waarmee bedoeld wordt, dat op dit oogenblik bij het huis of gebouw het bekende bord met het woord „pestgevaarlijk" wordt aangebracht. Ziet men bij een woning dit bord staan, dan beduidt dit dus niets anders, dan dat de *termijn is ingegaan*, waarbinnen hetzij verbetering hetzij afbraak (al naar gelang in het besluit is gelast) moet zijn uitgevoerd, en dat, bijaldien daaraan na afloop van den in het besluit genoemden termijn niet mocht zijn voldaan, die woning *buiten gebruik* zal worden gesteld en belanghebbende zal worden beboet of met gevangensstraf zal worden gestraft. Denkt men zich in den gang der procedure in, dan zou het trouwens in hooge mate irrationeel moeten heeten, dat door een uitvoerbaarverklaring bij voorraad aan een besluit een wijdere strekking zou worden gegeven dan aan hetzelfde besluit zou toekomen, indien de eigenaar of gebruiker niet in beroep ware gegaan. Het Hoofd van plaatselijk bestuur

kan door een „uitvoerbaarverklaring bij voorraad" zich alleen de zekerheid verschaffen, dat het tijdstip, waarop hij handelend zal kunnen optreden, met 4 weken wordt verschoven. Dit handelend optreden zelf kan echter, zooals spreker nogmaals nadrukkelijk betoogt, uit niets anders dan het „buiten gebruik stellen" bestaan.

Het tijdstip voor een meer actief ingrijpen, in den vorm van verbetering of afbraak van Overheidswege, breekt eerst later aan.

In het ontwerp van Mr. SCHUMANN was dit anders geregeld. Daarin werd aan het Hoofd van plaatselijk bestuur de bevoegdheid toegekend, zonder verdere formaliteiten na afloop van den primair gestelden termijn, op kosten van den eigenaar zelf, de gelaste maatregelen te doen uitvoeren, bestaande hetzij in verbetering der woning, hetzij in sluiting, ontruiming en afbraak. De bepaling, dat in geval van „uitvoering bij voorraad" de geleden schade aan den eigenaar moest worden vergoed, indien diens beroep op een hoogere autoriteit voor hem met succes bekroond werd, was in dit ontwerp dus van verder gaande practische beteekenis dan de overeenkomstige bepaling in al. 2 van art. 6 der ordonnantie van 1914.

Er *kunnen* zich echter gevallen voordoen, waarin ook zij een practische beteekenis kan krijgen. Want wanneer in het besluit, waarvan de belanghebbende in hooger beroep is gegaan, als termijn voor afbraak of voor verbetering bijv. 3 weken is genoemd en de uitspraak op dat beroep 4 weken duurt, is hij bij „uitvoerbaarverklaring bij voorraad" (om niet in gevolge art. 11 al. 4 in boete of gevangenisstraf te vervallen) gehouden om binnen die 3 weken, dus vóór de uitspraak, de afbraak uit te voeren of de gelaste verbeteringen aan te brengen. En indien nu door den Resident de noodzakelijkheid van een en ander niet wordt erkend, moet achteraf een vergoeding voor de geleden schade worden toegekend.

Doch ook zonder dat verbetering of afbraak plaats heeft, kan de eigenaar of gebruiker door de uitvoering van het besluit schade lijden. Spreker wijst o. a. op de gevallen,

waarin een huis voor de uitoefening van een bedrijf of voor een nering dient. Het buiten gebruik stellen van dat huis betrokkent den bewoner dan schade. En ook deze schade moet, wanneer de noodzakelijkheid van het buiten gebruik stellen door de uitspraak in hooger beroep niet wordt erkend, z. i. worden vergoed.

Een der fgd. geweestelijke leiders heeft - zoo vervolgt de Chef - ter nadere bespreking in deze conferentie zijn stanpunt ten aanzien der „uitvoering bij voorraad" als volgt omschreven:

Deze bestaat in:

a. het aanbrengen van een bord;
b. het sluiten van het huis en het ontruimen;
c. strafbaarstelling bij weigering tot verbetering c q. afbraak, daarna vaststelling van den termijn, waarbinnen de afbraak of verbetering door de betrokkenen moet geschieden, waarna pas van Overheidswege tot afbraak kan worden overgegaan.

De Chef kan deze omschrijving onderteekenen wat punt a, het aanbrengen van het bord met het opschrift" Pestgevaarlijk", betreft. Niet evenwel, wat de punten b en c betreft. Zooals uit zijn uiteenzettingen is gebleken, acht hij juist hier een misverstand aanwezig.

Door „uitvoerbaarverklaring bij voorraad" wordt niet het recht geboren, eerder handelend op te treden dan in het oorspronkelijke besluit was bepaald. Eerst wanner de in dat besluit bepaalde termijn verstreken is, zonder dat de gelaste verbetering of afbraak is uitgevoerd, volgt (zonder dat de uitspraak op het ingestelde beroep wordt afgewacht), krachtens de „uitvoerbaarverklaring bij voorraad", de buitengebruikstelling. (1)

---

(1) Hieruit mag nu niet geconcludeerd worden, dat een Hoofd van plaatselijk bestuur dus zelfs in urgente gevallen machteloos zou staan en geen woningen zou mogen doen ontruimen waarin hij pestgevaar aanwezig acht. Hierin voorziet art. 13 sub (1) van de epidemie-ordonnantie, dat het Hoofd van plaatselijk bestuur bevoegd verklaart, om perceelen, in de nabijheid gelegen van verblijven, waarin zich pestlijders bevinden of bevonden hebben te doen ontruimen (Stbl. 1911 No. 299, gewijzigd bij Stbl. 1914 No. 693).

Alles verloopt nu, met andere woorden, verder zóó, alsof geen beroep was ingesteld. Het Hoofd van plaatselijk bestuur gelast dus nu, krachtens al. 1 van art. 8, de buitengebruikstelling, waarna de in het gebouw vertoevende personen dit onverwijld moeten ontruimen (art. 8, al. 2). Daarna mag het niet meer worden betreden zoolang de last tot buitengebruikstelling niet is ingetrokken, tenzij met bijzondere vergunning van het Hoofd van plaatselijk bestuur (art. 8, al. 3). Gaat de belanghebbende echter na de ontruiming alsnog tot de gelaste verbetering of afbraak over, dan wordt het oorspronkelijke besluit, waarbij die maatregelen gelast zijn, ingetrokken (art. 8, al. 4). De last tot buitengebruikstelling vervalt dan tevens (ibid).

Een andere wending nemen de zaken, indien de belanghebbende recalcitrant is en hetzij de gelaste verbetering of afbraak weigert uit te voeren, hetzij geen gevolg geeft aan den bekomen last om het huis te ontruimen en niet meer te betreden, hetzij het bord met het opschrift „Pestgevaarlijk" wegneemt of onkenbaar maakt. In al deze gevallen wordt hij gestraft met boete tot *f* 100.— of gevangeistraf tot 6 dagen. (Art. 11 al 3, 4 en 5). Deze straf wordt opgevolgd door een nieuw bevel van het Hoofd van plaatselijk bestuur om de gelaste verbetering of afbraak uit te voeren, waartoe in dat bevelschrift een nieuwe termijn wordt genoemd. Laat hij ook dezen termijn verstrijken zonder het bevel te hebben opgevolgd, dan eerst wordt van Overheidswege tot de verbetering of tot de afbraak overgegaan, waarvan de kosten door de Overheid dan op den nalatige worden verhaald (Art. 11, al. 6).

Deze laatste bepaling is evenwel niet zóó op te vatten, alsof ook de uit afbraak voortvloeiende schade in dit geval door den nalatige zou moeten worden gedragen. Hetzij de afbraak geschied is door den belanghebbende zelven, hetzij door de Overheid na weigering van den belanghebbende, in beide gevallen vergoedt de Overheid de schade, welke uit de afbraak is voortgevloeid. Dit is uitdrukkelijk in de 2e al. van art. 10 bepaald. En in de toelichting op dit artikel (G. B. van 31 Augustus 1914 No. 7) is gestipuleerd, dat een *gedeeltelijke* vergoeding dezer schade uitgesloten is; reden, waarom de

Regeering den Hoofden van plaatselijk bestuur op het hart heeft gedrukt, alvorens de afbraak te gelasten, de financieele gevolgen voor het Gouvernement wèl te overwegen, en na te gaan, af niet „op andere wijzen" aan het pestgevaarlijk-zijn der woning een einde kan worden gemaakt,

Wat hier in de officieele toelichting met de uitdrukking „andere wijzen" is bedoeld, durft spreker niet uitmaken. Naar zijn meening kan toch slechts op twee wijzen de pestgevaarlijkverklaring buiten werking treden, en wel (krachtens art. 1 al. 1 der ordonnantie) hetzij door verbetering der woning, hetzij door afbraak; zoodat, indien niet tot afbraak wordt besloten, geen keuze overblijft en alleen de verbetering der woning de zaak beëindigen kan. Van een duurzaam buiten gebruik stellen kan in dit verband geen sprake zijn, daar immers hierdoor de pestgevaarlijkverklaring in stede van beëindigd, integendeel permanent bestendigd zou worden, hetgeen door het voorschrift sub (2) van art. 11 zelf wordt buitengesloten.

Na deze uiteenzetting van den algemeenen gang van zaken wenscht Dr. van Gorkom eenige specieele punten ter sprake te brengen, en wel in de eerste plaats de verhouding van den dienst der pestbestrijding tot de uitvoering der ordonnantie.

Uit den aard der zaak kan hiervan alleen sprake zijn in de 6 residentiës, die tot het ressort van dezen dienst behooren, te weten: Solo, Madioen, Kediri, Soerabaja, Pasoeroean en Madoera.

Wat nu deze 6 gewesten betreft, komt aan den anderen kant aan den dienst der pestbestrijding niet het *privilege* toe, ter zake, met uitsluiting van andere geneeskundige organisaties, de bevoegdheden uit te oefenen, die door de ordonnantie aan geneeskundigen worden toegekend.

Elke particuliere geneeskundige zelfs bezit op grond van art. 1 al. 1 de bevoegdheid, een voorstel tot pestgevaarlijkverklaring in te dienen; en het Hoofd van plaatselijk bestuur is bevoegd, bij het aangegeven van de eischen, waaraan met het oog op het pestgevaar moet worden voldaan, elken geneeskundige te raadplegen, dien hij verkiest. (Art. 1, al. 2).

Nu is het niet waarschijnlijk, dat door geneeskundigen, niet direct aan den dienst der pestbestrijding verbonden, in gewesten die tot het ressort van dezen dienst behooren, van de bevoegheid om voorstellen van deze strekking in te dienen, een veelvuldig gebruik zal worden gemaakt; maar in beginsel is hiertegen naar Spreker's meening niets in te brengen, en hij acht dan ook geen termen aanwezig om de Regeering in overweging te geven hierin verandering te brengen.

Wel daarentegen komt het Dr. VAN GORKOM wenschelijk voor, dat binnen het pestgebied ten aanzien van de eischen, waaraan met het oog op het pestgevaar bij de woningverbetering en den woningbouw moet worden voldaan, niet worde afgeweken van enkele grondbeginselen, die direct voortvloeien uit hetgeen hij het „axioma der pestbestrijding" heeft genoemd. Spreker's inzichten op dit punt zijn den aanwezigen uit het hun in afschrift toegezonden, hierop betrekking hebbend. gedeelte van zijn verslag over het 1e kwartaal van 1915 bekend; evenzeer is het hun bekend, dat de Regeering Hare sanctie heeft verleend aan de door hem geformuleerde „minimum technische eischen."

Het zou Spreker in verband hiermede rationeel voorkomen, dat binnen het ressort van den dienst der pestbestrijding, door de Hoofden van plaatslijk bestuur bij het vaststellen der eischen, waaraan met het oog op het pestgevaar moet worden voldaan, alleen bij een nader aan te wijzen, aan dien dienst verbonden geneeskundige advies mocht worden ingewonnen.

En hoewel Spreker niet bekend is, dat sedert de stichting van den zelfstandigen pestbestrijdingdienst door eenig Hoofd van plaatselijk bestuur ooit anders zou zijn gehandeld, komt het hem regelmatiger voor, dat deze aangelegenheid nader officieel worde geregeld en zal door hem met deze bedoeling bij de Regeering een voorstel aanhangig worden gemaakt. In dat voorstel zal tegelijkertijd voor het pestressort een nadere regeling van het geneeskundig advies in beroepsquesties in overweging worden gegeven. In art. 4 sub (2) en art. 5 sub (2) wordt in dit verband de Inspecteur van den Burgerlijk-Geneeskundigen Dienst genoemd. In het kader

van de tegenwoordige organisatie der pestbestrijding ligt het in de reden, dat de aan dezen medischen hoofdamtenaar toegekende bevoegdheid op een aan den dienst der pestbestrijding verbonden geneeskndige worde overgedragen. In residenties, waar voor de gewestelijke leiding een afzonderlijke geneeskundige bescheiden is, is deze de hiervoor aangewezen autoriteit. In residenties, waar met de gewestelijke leiding de plaatselijke Leider van één of meer afdeelingen in hetzelfde gewest is belast, welke plaatselijke leider in den regel reeds in eerste instantie zal hebben geadviseerd, zal voor het advies in beroep uiteraard een andere medicus moeten worden aangewezen. De Gouverneur-Generaal is in al. 2 van art. 12 der ordonnantie trouwens reeds bevoegd verklaard om zulks te doen.

Spreker wenscht thans eenigszins nauwkeuriger de vragen, die zich bij de *beroeps-questies* kunnen voordoen, onder de oogen te zien. Ook op dit punt toch worden wel eens meeningen vernomen, die noch in de letter der ordonnantie, noch in de praktijk harer uitvoering steun vinden.

In 2 gevallen stelt de ordonnantie de mogelijkheid van beroep open:

1⁰. De eigenaar of bewoner van een huis neemt geen genoegen met het besluit tot pestgevaarlijkverklaring van het Hoofd van plaatselijk bestuur en gaat bij het Hoofd van gewestelijk bestuur in beroep, die binnen 2 weken uitspraak doet. (Art. 4, al 1 en 2).

2⁰. De geneeskundige, die een voorstel tot pestgevaarlijkverklaring heeft ingediend, waarop het Hoofd van plaatselijk bestuur echter niet is ingegaan, gaat bij het Hoofd van gewestelijk bestuur in beroep, die zoo spoedig mogelijk een beslissing neemt. (art. 5 al. 1 en 2).

Spreker wijst er op, dat in deze ordonnantie dus in dit verband onder „uitspraak" wordt verstaan de bekrachtiging, dan wel intrekking of wijziging, door den Resident van het primaire besluit tot pestgevaarlijkverklaring van den Assistent-Resident (zie ook art. 4 al. 4 en art. 6 al. 1 en 2); en onder „beslissing" de voorziening door den Resident in

het geschil omtrent de al of niet-noodzakelijkheid van pestgevaarlijkverklaring tusschen medicus en Assistent-Resident.

De uitspraak of beslissing van den Resident kan positief of negatief luiden.

Een „positieve uitspraak" van den Resident beteekent, dat de huiseigenaar of bewoner tegenover den Assistent-Resident in het ongelijk wordt gesteld en de door den Assistent-Resident bevolen verbetering of afbraak haar beslag dus moet krijgen.

Een „negatieve uitspraak" van den Resident beteekent, dat de Assistent-Resident tegenover den huiseigenaar of bewoner in het ongelijk wordt gesteld en diens besluit tot pestgevaarlijkverklaring door den Resident dus niet bekrachtigd wordt.

Een „positieve beslissing" van den Resident beteekent, dat de Assistent-Resident tegenover den medicus in het ongelijk wordt gesteld en de door den medicus voorgestelde pestgevaarlijkverklaring dus haar beslag moet krijgen.

Een „negatieve beslissing" van den Resident beteekent, dat de medicus tegenover den Assistent-Resident in het ongelijk wordt gesteld en diens voorstel tot pestgevaarlijkverklaring bij den Resident dus geen steun vindt.

Met een *positieve* uitspraak of beslissing van den Resident is de zaak in hoogste instantie beslecht. Beroep op een hoogere autoriteit staat nu niet meer open. Op het besluit tot pestgevaarlijkverklaring *moet* nu verbetering of afbraak volgen, bij weigerachtigheid van den eigenaar of bewoner na buitengebruikstelling en boete of gevangenstraf, in het ergste geval ten slotte van Overheidswege.

Dit is de bedoeling van art. 5 sub (4).

Spreker maakt terloops opmerkzaam op hetgeen naar zijn meening als een redactioneele fout in de ordonnantie moet worden beschouwd, waardoor eenig misverstand is gerezen.

De bepaling, sub (4) van art. 5 geformuleerd, heeft n.l. betrekking zoowel op de „uitspraak" van den Resident, in art. 4 verhandeld, als op de „beslissing" van den Resident, in art. 5 sub (1)-(3) verhandeld. Zij had hierom beter plaats in een afzonderlijk artikel, in stede van in een aanhangsel van art. 5 gevonden. Het misverstand zou dan

voorkomen zijn, dat deze ordonnantie de mogelijkheid zou openen tot een hooger beroep van den huiseigenaar of bewoner in het geval, in art. 4 verhandeld.

Omtrent de *bedoeling* van art. 5 sub (4) acht Spreker evenwel twijfel buitengesloten: een beroep op de uitspraak van den Resident, waarbij pestgevaarlijkverklaring noodig wordt verklaard, is expresselijk buitengesloten. Een andere vraag is daarentegen, of door een *negatieve* uitspraak of beslissing van den Resident de zaak eveneens als in hoogste instantie beslecht moet worden beschouwd.

Wat de uitspraak in het boven besproken geschil tusschen huiseigenaar of bewoner en den Assistent-Resident betreft, mag deze vraag veilig bevestigend worden beantwoord. Het Hoofd van gewestelijk bestuur is de dienstchef van het Hoofd van plaatselijk bestuur, en het zou uit een hiërarchisch oogpunt eigenaardige bezwaren medebrengen, bij verschil van meening beroep van den ondergeschikte op de uitspraak van zijn Chef toe te laten.

Bezwaren van dezen aard verzetten zich echter niet tegen een beroep op de uitspraak of beslissing, van de zijde van den geneeskundige of den pestbestrijdingdienst ingesteld. In het ontwerp van Dr. SCHUMANN was hierin dan ook inderdaad voorzien en de Hoofdinspecteur, Chef van den Burgerlijken Geneeskundigen Dienst, aangewezen als de autoriteit, die bij den Gouverneur-Generaal tegen de door het Hoofd van gewestelijk bestuur gewezen beslissing in beroep kan komen. De eindbeslissing lag in dat ontwerp dus niet, zooals krachtens de ordonnantie van 1914, bij de Residenten, maar bij den Landvoogd.

De redenen, waarom bij de vaststelling der ordonnantie de mogelijkheid van beroep tegen een negatieve uitspraak of beslissing van het Hoofd van Gewestelijk bestuur is buitengesloten, zijn Spreker niet bekend. Practisch acht hij deze vraag niet van zeer groot belang. Want, indien al niet deze mogelijkheid van beroep wettelijk is vastgesteld, zoo staat zij langs administratieven weg naar Spreker's oordeel, immer open.

Spreker wijst in dit verband op de missive van den Al-

gemeenen Secretaris dd. 22 Mei j. l. No. 1238 betreffende de woningverbetering in de residentie Kediri, waarin o.a. de wensch van den Landvoogd wordt uitgesproken, dat in die streken, waar de Chef van den dienst der pestbestrijding woningverbetering noodig acht, die verbetering zoo spoedig mogelijk op groote schaal zal worden aangevat en doorgevoerd; zoomede op de missive van den wd. 1en Gouvernements-Secretaris van denzelfden datum No. 1239 betreffende de woningverbetering in de residentie Soerabaja. Dergelijke gevallen moeten worden gerekend als te behooren tot die, waarin tusschen de hoogste gewestelijke bestuurs- dus uitvoerende, autoriteit en de hoogste geneeskundige, dus adviseerende, autoriteit geen overeenstemming was te verkrijgen; in welke gevallen, zooals ook in de op 18 November 1914 onder leiding van den Gouverneur-Generaal te Madioen gehouden conferentie verhandeld is, de beslissing van de Regeering is in te roepen.

Waar intusschen zulke gevallen allicht het gevaar meebrengen, het karakter van een „conflict" aan te nemen, hetgeen vermeden zou worden indien het beroep op de hoogste administratieve autoriteit in den Lande wettelijk geregeld ware, zou Spreker het wel een voordeel achten, indien de ordonnantie van 1914, evenals het ontwerp van den Chef van den Burgerlijkken Geneeskundigen Dienst, hierin had voorzien en hij is hierom voornemens, alsnog de noodige stappen te doen om dit te bevorderen.

Uit het bovenstaande valt inmiddels - naar de Chef verder uiteenzet - af te leiden, dat hij ten aanzien van den *invloed, dien onze dienst kan uitoefenen*, minder pessimistisch is gestemd dan een der fd. gewestelijke leiders, die hieromtrent in een nota (waaraan zeer tot zijn leedwezen door dien ambtenaar ook publiciteit in een dagblad is verleend) de z.i. uit het oogpunt van de praktijk in dubbel opzicht minder juiste stelling heeft verkondigd, dat niet alleen iedere Resident en Assistent-Resident tegenwoordig een eigen opvatting omtrent de noodzakelijkheid van pestbestrijding door woningverbetering zou mogen huldigen, maar ook omtrent de wijze, waarop eventueel zal moeten worden verbeterd.

De beide zooeven genoemde Regeeringsbeslissingen weerleggen naar Spreker's meening afdoend het eerste gedeelte van deze stelling; en ook op de *wijze*, waarop moet worden verbeterd, kunnen subjectieve opvattingen van de bestuurshoofden slechts geringen invloed uitoefenen, sedert door de Regeering (bij missive van den Wd. 1en Gouvernements-Secretaris dd. 27 Mei j.l. No. 1276 aan den Directeur van Binnenlandsch Bestuur) de wensch is uitgesproken, dat de ten aanzien der woningverbetering dezerzijds gestelde minimum eischen ter kennis van de betrokken gewestelijke bestuurshoofden zouden worden gebracht.

Door den Directeur van Binnenlandsch Bestuur is dan ook aan de betrokken Residenten medegedeeld, dat, wat de wijze van woningverbetering, aangaat, de bekende, door den Chef van den dienst der Pestbestrijding geformuleerde *minimum-eischen zullen zijn in acht te nemen.*

Voor zoover noodig, wijst spreker erop, dat volgens die minimum-eischen de bamboe, die voor zekere constructiedeelen mag worden gebruikt, naar den eisch tegen het indringen van ratten moet zijn beveiligd, en dat de geheele bouwwijze wordt beheerscht door dezen eisch, dat ratten, naar de ervaring en het oordeel van den pestbestrijdingsdienst, in woningen c.a. niet onopgemerkt kunnen nestelen.

Spreker wijst op de groote beteekenis van deze Regeeringsbeslissing, vooral ook in verband met de beteekenis van de bewoordingen, waarin de minimum-eischen zijn geformuleerd, n.l.: „naar den eisch" en „naar de ervaring en het oordeel van den pestbestrijdingsdienst."

De in bovenbedoelde nota van een der fgd. gewestelijke leiders uitgesproken wensch, dat „de Regeering Haar standpunt dient uiteen te zetten", was dus reeds in vervulling gegaan.

Onverklaarbaar komt het Spreker verder voor, dat de steller dier nota heeft kunnen neerschrijven, dat door de ordonnantie van 1914 zoowel de beoordeeling der al of niet-pestgevaarlijkheid als de pestgevaarlijkverklaring, en evenzoo de eischen, waaraan nieuw te bouwen woningen moeten

voldoen, „totaal in handen van het Binnenlandsch Bestuur" zouden zijn gesteld.

De Chef constateert hiertegenover, dat krachtens art. 1 der ordonnantie, een gebouw nimmer pestgevaarlijk kan worden verklaard dan „op voorstel van een geneeskundige" en dat de eischen, waaraan zoowel bij de woningverbetering als bij den woningbouw moet worden voldaan, „in overeenstemming met een geneeskundige" worden vastgesteld.

Hij wijst uitdrukkelijk op de beteekenis van het woord „overeenstemming", dat iets anders beteekent dan het in de epidemie-ordonnantie veelvuldig voorkomende woord „overleg". Overweegt men de beteekenis van dat woord, dan valt bezwaarlijk te ontkennen, dat aan de geneeskundige faculteit in de ordonnantie van 1914 een zeer verstrekkende bevoegdheid is toegekend.

Spreker memoreert nogmaals, dat in de praktijk der woningverbetering de uitoefening dezer bevoegdheid van de zijde der Regering nooit anders dan den meesten — hij is bijna geneigd te zeggen: een onbeperkten steun — heeft ondervonden.

Op nog een andere, naar Spreker's meening, minder juiste voorstelling van zaken in de ter sprake gekomen nota van een der fgd. gewestelijke leiders, meent de Chef de aandacht te moeten vestigen.

Zij betreft het betoog, dat het *gebruik van bamboe* voor de woningverbetering het Gouvernement op den duur groote uitgaven zou berokkenen.

Verondersteld wordt, dat de levensduur van bamboe constructiedeelen hoogstens 6 jaar zal bedragen. Gedurende dien tijd zal nu eens bamboe a, dan weer bamboe b moeten worden vervangen, en ééns in de 6 jaar zal alles moeten zijn vernieuwd.

Nu zal het geraamte van een gemiddelde Inlandsche woning bezwaarlijk voor meer dan f. 10. aan bamboe kunnen kosten. Wanneer dit geheele geraamte in 6 jaar moet worden vernieuwd, zal dit aan materiaal dus hoogstens *f* 1.50 à *f* 1.75 per jaar, dus nog geen 15 cent gemiddeld per maand kunnen

kosten; een bedrag, niet hoog genoeg om daarop een finantieel schrikbeeld te ontwerpen. Die zelfde onkosten worden trouwens toch ook gemaakt als bij bamboewoningen de eisch „rattennestvrijheid" niet wordt gesteld.

Het Gouvernement blijft overigens grootendeels buiten deze quaestie, daar niet de Overheid maar de bevolking zelve het overgroote deel van de kosten der woningverbetering draagt.

Toegegeven mag alleen worden, dat de inspectie van bamboewoningen een groot personeel vergt. Indien men hiertegenover evenwel in het oog wil houden, dat de woningcontrôle met het oog op het rattengevaar geenszins in de eerste plaats een contrôle van zuiver technischen aard, maar integendeel op den duur een contrôle van politioneel-huishoudelijken aard zal moeten zijn, die ook in houten woningen geruimen tijd niet zal kunnen worden gemist, dan geeft ook dit gezichtspunt geen recht tot een eenzijdige accentuatie van de nadeelen, aan het gebruik van bamboe verbonden. Hiertegenover staat dan bovendien het feit, dat de wensch om in korten tijd honderdduizenden, of zelfs maar tienduizenden woningen van eerste qualiteit hout op te bouwen, met het oog op de beschikbare hoeveelheden goed hout een utopie moet heeten; en dat de technische voordeelen, aan het gebruik van middelmatig of slecht hout boven dat van bamboe verbonden, niet zoo hoog mogen worden aangeslagen als men, generaliseerende, wel eens geneigd is te doen. De ervaring, in dit opzicht in Kediri opgedaan, is dan ook alles behalve bemoedigend.

Spreker meent goed te doen met thans in den vorm van een chronologisch overzicht van hetgeen hieromtrent in verschillende officieele bijeenkomsten verhandeld is, de voornaamste principieele regelingen, die daarbij in zake woningverbetering, woningovername en woningtoezicht zijn vastgesteld, in herinnering te brengen.

Voorop staat, dat zooals in de conferentie te Malang op 24 Februari 1914 onder leiding van Z. E. den Gouverneur-Generaal voor goed is uitgemaakt — de *woningverbetering*

zelve geheel in handen van het Bestuur is gelegd, en dat, eerst nadat een woning is verbeterd, het onderhoud daarvan onder toezicht van den geneeskundigen, i. c. pestbestrijdingsdienst wordt gesteld, hierin gesteund door de zg. „woningwet", d. i. de ordonnantie in Stbl. 1914 No. 486, die van een officieele toelichting is voorzien (G. B. van 31 Augustus 1914 No. 7), waarvan art. 1 al. 2 o. a. bepaalt, dat er zooveel mogelijk op behoort te worden aangestuurd dat de bevolking hare woningen *in eigen arbeid* verbetert.

Vastgesteld werd in dezelfde conferentie, dat zoowel de ter beschikking van het civiel bestuur te stellen mantri's voor de woningverbetering als de opzichters, die aan deze mantri's leiding zouden geven en toezicht op hen zouden uitoefenen, door den pestbestrijdingsdienst zouden worden opgeleid.

Voor de opzichtersbetrekking werd algemeen aan Europeesch boven Inlandsch personeel de voorkeur gegeven.

In art. 1 al. 3 van de toelichting op de uitvoering van art. 10 der ordonnantie is de noodzakelijkheid betoogd, dat in het algemeen een *scherp toezicht* op de wijze van verbetering zal worden uitgeoefend; en in al. 4 van dat artikel, dat het hiervoor aan te stellen personeel geheel voor rekening van het Land zal komen.

De opleiding van dit personeel is, zooals den aanwezigen bekend is, definitief geregeld bij Spreker's besluit van 25 Maart 1915 No. 342.

Met het oog op een dreigend tekort aan bamboe werd uit Malang door den Algemeenen Secretaris den 26en Februari 1914 aan den Directeur van Landbouw geseind: „Landvoogd verzoekt U Boschwezen te willen opdragen om, met terzijdestelling commercieele eischen boschbedrijf, bijplant bamboe in door pest geteisterde streken voortvarend en met kracht te bevorderen. Voor bouw en verbetering huizen dreigt reeds nu tekort aan bamboe".

Blijkt uit dit telegram duidelijk, dat de Regeering voor de woningverbetering in het algemeen steeds het gebruik ook van bamboe noodig heeft geacht, zoo werd in Februari 1914 te Malang, op voorstel van den Resident van Kediri,

tevens uitgemaakt, dat in dit gewest ook gevolg zou worden gegeven aan den wensch van bevolking en bestuur om daarvoor hout uit 's Lands bosschen beschikbaar te stellen.

Bij de volgende reis van den Landvoogd heeft Z. E. in de conferentie te Kediri op 16 November 1914 nog eens op den voorgrond gesteld, dat tegen de verstrekking van hout geen bezwaar was gemaakt, omdat de bevolking dit bepaaldelijk wenschte en ook bereid en in staat was om de daaruit voortvloeiende hoogere kosten te betalen, maar dat *in geen geval het gebruik van hout verplicht mocht worden gesteld.*

De Gouverneur-Generaal gaf bij deze gelegenheid nog eens duidelijk te kennen, dat, wanneer de bevolking dit niet wenscht, geen goede reden bestaat om bestaande bamboehuizen bij de woningverbetering door huizen met een houten geraamte te vervangen.

In dezelfde conferentie werd vastgesteld, dat ook in Kediri de woningverbetering door de bevolking zelve, onder leiding van het civiel bestuur, zal geschieden, en dat ook daar voor het toezicht Inlandsch personeel, onder contrôle van Europeanen, in dienst zou worden gesteld.

Ook in de conferentie te Malang op 17 November 1914 is het houtvraagstuk nog eens ter sprake gebracht. De opmerking werd gemaakt, dat het gebruik van hout financieel binnen het bereik der bevolking zou worden gebracht, indien het door het Boschwezen tegen den kostprijs kon worden verstrekt, in plaats van tegen den voor vendutie's vastgestelden limietprijs, zooals nu het geval is.

De Gouverneur-Generaal merkte naar aanleiding hiervan op, dat volledige vergoeding van de kosten der woningverbetering (behalve dan door onvermogenden) de hoeksteen van het Ngawi-stelsel is. Liet men de bevolking alleen den kostprijs van het hout betalen, dan zou geen volledige vergoeding plaats hebben, maar er zou aan de bevolking een geschenk worden gedaan, gelijkstaande met het verschil tusschen den kostprijs van het hout en den voor vendutie's vastgestelden limietprijs, welk geschenk in de rekening van

van het Boschwezen, dus van het Gouvernement, een winstderving zou beduiden.

Dr. VAN CORKOM deelt mede nog verschillende citaten uit de officieele briefwisseling over het hout- of bamboevraagstuk te kunnen aanhalen, waaruit kan blijken, dat door de Regeering consequent het standpunt is volgehouden, dat voor de woningverbetering in het algemeen de eisch van het houtgebruik niet mag worden gesteld.

Zooals den aanwezigen bekend is, acht de Chef dit standpunt rationeel en heeft hij aan zijn overtuiging daaromtrent bij de formuleering en motiveering zijner „minimum-eischen" uitdrukking gegeven. Kort daarop is door de Regeering aan den Resident van Kediri, waar de woningverbetering in verband met de daar betoonde voorliefde voor het uitsluitend gebruik van hout veel vertraging had ondervonden, in categorische woorden de wensch te kennen gegeven, dat voortaan algemeen van bamboe zal worden gebruik gemaakt en dat in die streken, waar woningverbetering noodig is, die verbetering zoo spoedig mogelijk met bamboe op groote schaal zal worden aangevat en doorgevoerd en van gezaagd hout slechts hier en daar, waar en voor zoover gewenscht, noodig en mogelijk, gebruik zal zijn te maken.

In verband hiermede maakt Spreker nog gewag van een besluit van den Hoofdinspecteur, Chef van het Boschwezen, d.d. 19 April 1915 No. 2011/H 1, houdende machtiging aan alle beheerders van boschdistricten en houtvesterijen, om gedurende 1915 ten behoeve der woningverbetering in door pest geteisterde streken, wildhout- en djatidunsel ondershands in het klein à contant te verkoopen tegen prijzen, overeenkomende met de marktwaarde.

Spreker vestigt vervolgens de aandacht op een belangrijke financieele vraag, die zich aan de materiaalquaestie aansluit, en wel deze: tot welke bedragen voorschotten op den voet van art. 10 der ordonnantie mogen worden verleend.

Deze vraag is er een, die weliswaar meer eigenaardig op het terrein der werkzaamheden van het Binnenlandsch-Bestuur valt; maar er zijn twee omstandigheden, die aan-

leiding geven om haar ook van onze zijde onder de oogen te zien.

1⁰. Is het de wensch der Regeering, dat door den diens der pesbestrijding op de administratie der fondsen voor de woningverbetering contrôle wordt gehouden. Het laatst is deze wensch uitgedrukt in de missive van den Wd. 1en Gouvernements-Secretaris van den 8en Juni 1915 No. 1409.

En 2⁰. is in art. 2 der ordonnantie bepaald, dat elk besluit tot pestgevaarlijkverklaring een omschrijving inhoudt van de verbeteringen, die aan het huis moeten worden aangebracht. Nu brengt de gang van zaken mede, dat deze omschrijving ontleend wordt aan gegevens van het technisch personeel van den dienst der pestbestrijding.

Er wordt in de ordonnantie wel niet van „technisch personeel", maar alleen van „geneeskundigen" gewaagd; maar de geneeskundige, die het voorstel tot pestgevaarlijkverklaring indient, laat zich uit den aard der zaak technisch voorlichten. En nu komt het Spreker voor, dat de technicus, die in elk bijzonder geval de verbeteringen, welke moeten worden aangebracht, te omschrijven heeft, deze taak aldus heeft op te vatten, dat hij zich hierbij beperkt tot het omschrijven van die eischen, welke met het oog op het pestgevaar, maar ook *uitsluitend* met het oog hierop, moeten worden uitgevoerd.

M. a. w. is de Chef van meening en zal hiermede gaarne rekening gehouden zien, dat bij deze omschrijving niet verder wordt gegaan dan de *minimum-eischen*, waarvan uitvoering noodzakelijk is.

Wenscht een huiseigenaar bij het rattennestvrij maken van zijn woning, deze tegelijkertijd een algeheele restauratie of verfraaiïng te doen ondergaan, dan is daar natuurlijk niets tegen; maar de omschrijving van de daartoe noodige veranderingen behoort niet in het besluit tot pestgevaarlijkverklaring tehuis en dus ook niet tot de taak van het medisch en technisch personeel van den dienst der pestbestrijding. Dit heeft zich te bepalen tot de omschrijving onzer bekende minimum-eischen, op het huis in quaestie toegepast, en het komt Spreker voor, dat het Hoofd van plaatselijk bestuur bij het verstrekken van voorschot ingevolge art. 1 sub (2)

van de voorschiften tot uitvoering van art. 10 der ordonnantie het bedrag hiervan behoort vast te stellen in overeenstemming met die minimum-eischen.

In art. 2 van de toelichting op de voorschriften ter uitvoering van art. 10 der ordonnantie (G.B. van 31 Augustus 1914 No. 7) is de veronderstelling uitgesproken, dat voor de verbetering van een gewoon kamponghuis een bedrag van 15 tot 20 gulden voldoende zal zijn.

Uit den aard der zaak zullen de kosten bij grootere woonhuizen aanzienlijker zijn, en hiermede is ook in al. 6 van art. 1 dier toelichting rekening gehouden.

Waar in al. 11 van datzelfde artikel de opmerking wordt gemaakt, dat uiteraard geen voorschot dient te worden verleend aan gegoede personen, acht Spreker een en ander in overeenstemming te zijn met zijn opvatting, dat het Hoofd van plaatselijk bestuur bij de beoordeeling der hoegrootheid van de voorschotten zal kunnen volstaan met kennisname van de minimum-eischen voor het rattennestvrij maken.

Aan Spreker is wel eens de vraag gesteld, of bij het omschrijven dier eischen in het voorstel tot pestgevaarlijkverklaring, onzerzijds een raming van de daaruit voortvloeiende kosten moet worden gevoegd. Dr. VAN GORKOM meent, dat hierop in de praktijk slechts in een kleine minderheid van gevallen door het Hoofd van plaatselijk bestuur, aan wie het voorstel wordt ingediend, prijs zal worden gesteld. Doet dit geval zich echter voor, of wordt door den Assistent-Resident een dergelijk verzoek beslist gedaan, dan zou hij gaarne zien, dat het wordt ingewilligd. De taak van den technicus, die de voorstellen bewerkt, wordt hierdoor wel verzwaard; maar dit mag geen beletsel zijn om bij het helpen uitvoeren van den zeer belangrijken maatregel, die de woningverbetering is, niet alle assistentie te verleenen, die met mogelijkheid verleend kan worden.

Verder is den Chef wel eens gevraagd, over welke deskundigen de Hoofden van plaatselijk bestuur beschikken voor de samenstelling der commissie, die de schade,

uit afbraak voortvloeiende, te begrooten heeft. (Zie art. 10 al. 2 der ordonantie en art. 6 al. 1 der uitvoeringsvoorschriften). De zaak regardeert niet den dienst der pestbestrijding maar het Binnenlandsch-Bestuur, en Spreker acht zich niet competent haar uit te maken, maar meent den gewestelijken leiders te mogen aanbevelen, in geval door het Bestuur voor het hier omschreven doel een beroep mocht worden gedaan op het te hunner beschikking gesteld technisch personeel, ook hieraan naar vermogen te voldoen.

Door een der fgd. gewestelijke leiders is de wensch te kennen gegeven, de quaestie der *overname* van woningen te bespreken.

Er zijn in zijn gewest vele huizen, die in vroegeren tijd verbeterd zijn, maar volgens eischen, die nu niet meer als voldoende worden beschouwd, die dus de limiet onzer bekende minimum-eischen naar beneden overschrijden; bijv. is voor dakribben volle bamboe gebruikt. De bevolking heeft aldaar reeds meer dan één stelsel van woningverbetering meegemaakt en begint, begrijpelijker wijze, ontevreden te worden.

Mag onze dienst zulke huizen nu overnemen, of niet?

Deze vraag is uitvoerig besproken in de op 18 November 1914 te Madioen onder leiding van den Gouverneur-Generaal gehouden conferentie en Spreker ontleent aan de notulen daarvan de door den Landvoogd bij die gelegenheid uitgesproken ondubbelzinnige verklaring, dat bij de overneming van verbeterde huizen als eenig criterium mag gelden: of die huizen op het oogenblik, dat zij ter overneming worden aangeboden, inderdaad als rattenvrij zijn te beschouwen. Z. E. lichtte Zijne bedoeling hierbij nog nader toe met de opmerking, dat beoordeeld moet worden de vraag, of de aanwezige constructie het *nestelen* van ratten voorkomen kan. Wanneer bijv. stijlen van gespleten bamboe zijn gebruikt, dan is het niet de vraag, of onze dienst aan een andere constructie om technische redenen de voorkeur geeft, maar of zich in die gespleten stijlen al of niet ratten kunnen nestellen. Dit nu is in dat geval klaarblijkelijk uitgesloten,

want wel zullen zich daarlangs ratten kunnen bewegen, maar de gespleten bamboe maakt, dat de ratten dan zichtbaar zijn en verjaagd kunnen worden.

In het algemeen achtte de Landvoogd het niet oirbaar, de bevolking, nadat zij eerst hare huizen volgens de van bestuurswege gegeven aanwijzingen had hersteld, op nieuw op lasten te jagen omdat die huizen bleken niet aan de later gestelde technische eischen te voldoen. Zijn zij op het oogenblik der aanbieding voldoende verbeterd overeenkomstig de aanwijzingen, bij den last tot verbetering gegeven, dan moeten zij worden overgenomen. Is daarna een herverbetering wegens werkelijke gebreken, dus op grond van feitelijk pestgevaar, bepaald noodzakelijk, dan oordeelde Zijne Excellentie het billijk, die nadere verbetering op kosten van den Lande te doen geschieden.

Wat speciaal de vraag der oesoeks van ongespleten bamboe betreft, meent Spreker in verband met het even gezegde, dat dit ongespleten zijn geen grond voor weigering der overname mag opleveren in die gevallen, waarin bij het geven van den last tot verbetering niet het verbod tot het gebruik van volle bamboe voor dit doel is bekend gemaakt, en mits de bamboes „naar den eisch" tegen het indringen van ratten beveiligd zijn.

De inspectie van zulke huizen zal echter met verdubbelde accuratesse moeten plaats hebben, en de bamboes, die gaandeweg rattengevaar gaan opleveren, zullen geleidelijk aan moeten worden vervangen.

Er zijn tal van technische vraagstukken, waaromtrent nog geen eenstemmigheid is verkregen.

Zoo is door een der aanwezigen voorgesteld, in deze bijeenkomst het vraagstuk der gedek-plafonds in Europeesche woningen te bespreken.

De Chef acht deze conferentie voor besprekingen van dezen aard minder de geschikte plaats, daar zij niet de principieele zijde van de wijze van toepassing der ordonnantie van 1914 betreffen, maar meer een specieel onderdeel van de quaestie der overeenstemming tusschen geneeskundige

en bestuursautoriteit op het punt van de eischen, waaraan met het oog op het pestgevaar moet worden voldaan.

Deze overeenstemming is, zooals uit Spreker's besluit van 31 Maart j.l. No. 425 gebleken is, in de residentie Pasoeroean voorloopig bereikt. Voor die gewesten, waarin zij nog niet bereikt is en waar de woningverbetering nog in een beginstadium verkeert, zou Spreker de gewestelijke leiders in overweging willen geven, in overleg met de gewestelijke technici van den dienst, een gedétailleerd ontwerp-regeling, ongeveer op den voet van die voor Pasoeroean, samen te stellen en in te dienen. Na onderzoek op het Hoofdbureau en zoo noodig nader overleg tusschen den Inspecteur-Technicus, den gewestelijken leider en de Hoofden van bestuur zal dan de gewenschte overeenstemming stellig ook voor die gewesten kunnen worden verkregen en in een of meer nieuwe besluiten kunnen worden gecodificeerd.

Ook voor de residentie Pasoeroean zal de tegenwoordige regeling, die Spreker nog niet in alle opzichten voldoet en dan ook slechts de bedoeling van een voorloopige regeling heeft gehad, voor een definitieve plaats moeten maken.

Een tweetal andere vragen van een der fgd. gewestelijke leiders vereischt nog beantwoording.

1°. „Op grond van art. 1 al. 2 kan, zelfs al is niet speciaal geld aangevraagd voor woningverbetering in een gedeelte van het gebied, waarop ordonnantie 486 van toepassing is verklaard, bij bestaande, goedgekeurde eischen geen pestgevaarlijkverklaring met volgende verbetering worden geweigerd" schrijft deze medicus.

Na de toelichtingen op art. 1 door Spreker reeds gegeven, zal het wel geen uitvoerig nieuw betoog behoeven, dat de gedachtengang, waaruit deze stelling is voortgekomen, niet als juist kan worden beschouwd.

De financieele quaestie kan hier veilig worden uitgeschakeld. Ook indien voor een zekere landstreek wèl fondsen voor woningverbetering zijn toegestaan, zou de stelling onjuist blijven.

Ook de omstandigheid, of al dan niet omtrent de te

stellen technische eischen overeenstemming verkregen is, doet hier niet ter zake.

De stelling, dat „geen pestgevaarlijkverklaring kan worden geweigerd” is uiteraard onder alle denkbare omstandigheden bezwaarlijk te verdedigen. „Pestgevaarlijkverklaring” is het gevolg van een besluit der bestuurs autoriteit, bij wie plaatselijk de volheid der uitvoerende macht berust, voor dit doel op drang van medische zijde in actie gebracht. Bij verschil van meening volgt op het voorstel van den medicus *geen* besluit, ook in hooger beroep niet. Alleen de hoogste administratieve macht in het Land, de Regeering, zou dan nog den medicus in het gelijk kunnen stellen, maar kan hem evenzeer in het ongelijk stellen. Van een „niet kunnen weigeren” is hier dus geen sprake.

Spreker wil niet nalaten er op te wijzen, dat het niet alleen zóó *is*, maar dat het zóó ook *goed* is.

Indien bij deze materie uitsluitend hygiënische belangen in het spel waren, zou men het anders kunnen wenschen. Maar dit is niet het geval.

Hier spreken ook andere belangen mede, met name financieele belangen en, bij deze belangrijke inbreuk op persoonlijke vrijheid en eigendom, ook politieke omstandigheden. Een soepel optreden is hier noodzakelijk. En dit zou niet gewaarborgd zijn, indien de beslissende stem berustte bij de geneeskundige autoriteit, van wie de ervaring, ook in deze materie, wel eens heeft geleerd, dat zij van eenzijdige, superhygiënische neigingen niet altijd is vrij te pleiten, en dat zij niet altijd den juisten kijk heeft op het evenwicht van tegenstrijdige belangen, die in het spel kunnen komen.

2°. De tweede vraag luidt aldus: „Is in verband met art. 5 en 6 der epidemie-ordonnantie (Stbl. 1911 No. 299) art. 35 dier ordonnantie ook van toepassing op art. 9 der ordonnantie in Stbl. 1914 No. 486?”

Zij heeft betrekking op het binnentreden van woningen door personen, hiertoe door het Hoofd van plaatselijk bestuur gemachtigd, ter uitvoering van de bepalingen der ordonnantie.

In de ordonnantie van 1914 zelve is verzet tegen deze bepaling niet strafbaar gesteld. Spreker meent om deze reden, dat de vraag ontkennend moet worden beantwoord. De epidemie-ordonnantie toch, welker artikel 35 dat verzet wel strafbaar stelt, heeft op de uitvoering der pestgevaarlijkverklaring geen betrekking. En gesteld, dat ook een artikel der epidemie-ordonnantie aanleiding zou kunnen geven tot het binnentreden van woningen, die ook onder de pestgevaarlijkverklaring-ordonnantie vallen, dan verschillen in beide gevallen de personen, aan wie het recht tot het binnentreden van woningen kan worden toegekend. Volgens art. 9 toch der ordonnantie in Stbl. 1914 No. 486 zijn dit in het algemeen „personen", door het civiel bestuur hiertoe gemachtigd; volgens art. 6 der epidemie-ordonnantie (gewijzigd bij Stbl. 1914 No. 552) zijn dit de in art. 2 dier ordonnantie bedoelde „geneeskundigen", terwijl andere „personen" volgens art. 5 der epidemie-ordonnantie tot het binnentreden van woningen tegen den zin der bewoners alleen bevoegd zijn, indien zij het Hoofd van plaatselijk bestuur vergezellen.

De bepalingen der beide ordonnantie's dekken elkaar op dit punt dus niet.

In het ontwerp-woningwet van Mr. Dr. SCHUMANN was ook deze aangelegenheid anders geregeld en o.a. straf bedreigd tegen degenen, die in de gevallen, in dat ontwerp omschreven, toelating weigerden. De overwegingen, waarom deze bepaling in de ordonnantie van 1914 niet is overgenomen, zijn Spreker niet bekend. In zijn voorstel tot aanvulling en wijziging der ordonnantie, dat eerstdaags zal worden ingediend, zal hij de Regeering in overweging geven, ook hierin te voorzien.

Spreker komt thans op het laatste, maar niet minst belangrijke punt, dat een gedachtenwisseling vereischt.

In de conferentie, den 16en November 1914 te Kediri onder leiding van den Gouverneur-Generaal gehouden, heeft Spreker reeds gemeend, bijzondere aandacht te moeten vragen voor het vraagstuk der *wijze van bewoning* der verbeterde huizen.

Het gewicht van dit vraagstuk, in verhouding tot het gewicht van het vraagstuk der verbetering zelve, acht hij zeer groot te zijn, zooals ook kan blijken uit het hieromtrent in zijn verslag over het 1e kwartaal van 1915 te berde gebrachte.

Hij wijst er nu in de eerste plaats op, dat de woninginspectie en woningcontrôle in haar tegenwoordigen vorm, d. i. toezicht op de verbeterde en door onzen dienst overgenomen woningen, voor zoover hem bekend, elken wettelijken grondslag mist.

Op het ontwerp-begrooting voor 1916 zijn voor de woninginspectie aanzienlijke sommen opgebracht; maar krachtens welke wettelijke bevoegdheid de ambtenaren en beambten, die daaruit zullen worden bezoldigd, hunne functiën zullen mogen verrichten, lijkt Spreker niet zoo gemakkelijk te beantwoorden.

Z. i. zou de ordonnantie in Stbl. 1914 No. 486 de plaats zijn geweest, waar deze vraag haar antwoord had behooren te vinden.

In de Nederlandsche wetgeving is het de bekende „woningwet” van 1901, die hieromtrent een voorschrift behelst, en wel in dezen vorm, dat daarin bevolen is (art. 1, laatste lid), dat voorschriften nopens „behoorlijke bewoning” door de gemeenteraden zullen worden vastgesteld.

Het is iederen medicus bekend, dat ook volgens de voorschriften der gezondheidsleer *gebouwde* woningen zoodanig kunnen worden *bewoond*, dat de bewoners dier onberispelijk geconstrueerde huizen in weinig minder ongunstige hygiënische omstandigheden verkeeren dan de bewoners van perceelen, die uit bouwkundig oogpunt alles te wenschen overlaten.

Omgekeerd is het mogelijk, in constructief ondoelmatig samengestelde woningen zoodanig te leven, dat de wijze van bewoning een compensatie tegen de onvoldoende bouwwijze oplevert.

Dit is een van de redenen, waarom Spreker geen onverdeelde sympathie gevoelt voor het streven, bij de vaststelling der technische eischen, waaraan woningen moeten

voldoen, al te zeer in de details af te dalen en hiervoor regelingen te bedenken, die de pretentie zouden hebben, in alle mogelijkheden te voorzien. Zelfs indien dit bereikbaar ware, zou men hierdoor toch nog niet nader komen tot het doel, waarop al ons streven is gericht, in casu: verbreking van het contact tusschen mensch en rat.

De ratten moeten uit de huizen worden geweerd. Dit is het einddoel van alle streven der pestbestrijding.

Aanwezigheid van ratten in woonhuizen is echter de resultante van twee factoren, te weten: den *toestand* van het huis, en zekere *handelingen* van de bewoners van het huis.

De pestgevaarlijkverklaring-ordonnantie nu heeft alleen den *toestand* der huizen geregeld.

Weliswaar opent zij de mogelijkheid, dat één bepaalde handeling der bewoners, n.l. het „bewaren van rijstvoorraden of andere goederen", zal worden gereglementeerd. Het Hoofd van plaatselijk bestuur wordt n.l. in al. 2 van art. 1 bevoegd verklaard om, in overeenstemming met een geneeskundige, de eischen aan te geven, waaraan met het oog op het pestgevaar moet worden voldaan bij het in gebouwen bewaren van rijstvoorraden of andere goederen.

Het behoeft evenwel geen betoog, dat het bewaren van rijst of andere zaken slechts één van de tallooze handelingen is, in verband waarmee de bewoner van een huis het contact met ratten kan bevorderen, en dat personen, die geen rijst of andere voorraden in hun woning begeeren te bewaren, hierdoor nog niet voor het rattengevaar gevrijwaard zijn. Verwaarloozing of vervuiling der woning, gepaard gaande met de kans tot huisvesting van ratten, zal zelfs het meest te duchten zijn daar, waar de sociale levensomstandigheden het minst gunstig zijn en de waarschijnlijkheid van het aantreffen van rijstvoorraden e. d. het geringst is. De pest is ook om deze reden juist bij uitstek wat de Ouden een „miseriae morbus" noemden.

Zelfs vervanging van holle bamboe door deugdelijk hout, verwijdering van dubbele omwandingen, gevaarbrengende plafonds en beschietingen enz. in woningen, waarin ook geen rijst etc. wordt bewaard, vermindert slechts in theorie

het rattengevaar. Het zijn altegader maatregelen, die de *voorwaarden* voor een rattenvrij verblijf in de hand werken maar op zich zelf geenszins rattenafwezigheid bewerken.

Een woninginspectie, die alleen het toezicht op den *toestand* der woningen tot object zou hebben, vermag hiertoe evenweinig iets bij te dragen.

Een organisatie, welke het verbreken van het contact tusschen mensch en rat binnenshuis ten doel heeft, heeft iets anders noodig, en wel iets *meer* dan waartoe de ordonnantie in Stbl. 1914 No. 456 in staat stelt.

Het wapen, dat deze ordonnantie biedt, is een goed, een onmisbaar wapen; maar met dit wapen alléén houden wij ons den vijand niet van het lijf. Bij het reglementeeren van maatregelen in het belang der hygiëne stuit men dikwijls op dit onoverkomelijk bezwaar, dat de personen, in wier belang de maatregelen worden getroffen, de portée ervan niet begrijpen. Bij tal van op zich zelf voortreffelijke hygiënische voorschriften wordt het succes ten gevolge van gebrek aan intellectueele ontwikkeling, aan hygiënisch inzicht der belanghebbenden, denkbeeldig. De beste wet op de volkshuisvesting moet schipbreuk lijden bij een bevolking, die haar inhoud niet begrijpt. Het is niet alleen doelloos, hygiënische weldaden te willen opdringen aan groepen van menschen, die ze de beteekenis niet van kunnen waardeeren, een dergelijke dwang kan zelfs een onbillijkheid inhouden.

Uitvaardiging van voorschriften, de woninghygiëne betreffende, is daarom alleen verdedigbaar en heeft alleen zin voor zoover de inhoud en de bedoeling dier voorschriften den bewoners volkomen duidelijk kan worden gemaakt. Ook in dit geval alleen kunnen zij *uitvoerbaar* worden geacht.

Hoe staat het nu, uit dit oogpunt beschouwd, met onze maatregelen die het verbreken van het contact tusschen mensch en rat ten doel hebben? Spreker meent, dat wij hier, althans in het pestgebied, d. w. z. in streken waar de pest heerscht of geheerscht heeft, onder exceptioneel gunstige omstandigheden verkeeren.

De bevolking moge nu en dan de détails onzer bestrij-

dingsmethoden — die overigens nogal eens aan wisseling onderhevig geweest zijn, — niet begrijpen, het feit dat „pestgevaar" in het algemeen met „rattengevaar" identisch is, is daar waar de ziekte geheerscht heeft en de bekende bestrijding maatregelen zijn toegepast, ongewijfeld tot haar doorgedrongen. Zijn is met deze idee familiaar geworden, en elke maatregel tot wering van het rattengevaar in huizen en op erven heeft voor haar begrip een inhoud gekregen.

Hier zijn dus de omstandigheden aanwezig, waaronder wettelijke voorschriften uitvoerbaar mogen heeten en niet a priori als een onbillijkheid behoeven te worden aangezien.

En waar het geheele effect der pestbestrijding, culmineerende in woningverbetering en woningcontrôle, imaginair wordt, wanneer niet de bewoning der huizen een waarborg voor het blijvend verbreken van het contact tusschen mensch en rat oplevert, is hier naar Spreker's meening de rechtsgrond aanwezig, waarop die wettelijke voorschriften, met de onvermijdelijk daaraan verbonden bedreiging van straf, mogen worden uitgevaardigd.

Het omschrijven van het delict, dat strafbaar moet worden gesteld, kan hier z. i. bijzonder eenvoudig zijn, daar de overtreding van het voorschrift, die strafbaar zal moeten worden gesteld, zich in de aanwezigheid van een uiterst eenvoudig te constateeren corpus delicti openbaart. Dit corpus delicti is een *rattennest.*

Zou het aantoonen van rattennesten in woningen, die niet vooraf naar den eisch van onzen dienst rattennestvrij zijn gemaakt, naar Spreker's meening bezwaarlijk als een strafbaar feit mogen worden gequalificeerd, wanneer *na* het verbeteren van woningen in verband met de bepalingen der ordonantie in Stbl. 1914 No. 486 dit delict kan worden aangetoond, moet de Overheid op dezen overtreder der hygiënische wetten vat kunnen hebben.

Art. 2 der ordonantie zal daarom, naar het Spreker voorkomt, aldus moeten worden gewijzigd, dat de Hoofden van plaatselijk bestuur bevoegd worden verklaard, niet alleen om pestgevaarlijk te verklaren en om de eischen aan te geven, waaraan met het oog op het pestgevaar moet worden voldaan

bij de oprichting van nieuwe gebouwen en de uitbreiding of verandering van bestaande gebouwen, maar tevens *bij het bewonen daarvan.*

De clausule omtrent het bewaren van rijstvoorraden of andere goederen zal dan z. i. gevoegelijk kunnen vervallen.

Het Hoofd van plaatselijk bestuur zal krachtens de hem door de ordonantie te verleenen bevoegdheid kunnen decreteeren, dat de huizen zoodanig moeten worden bewoond, dat daarin geen rattennesten worden aangetroffen.

Het voorstel tot zoodanig decreet zal, evenals het voorstel tot pestgevaarlijkverklaring, van een geneeskundige kunnen uitgaan; en waarborgen zullen moeten worden geschapen om voorstellen van dezen aard tot hun recht te doen komen, door het openstellen van de gelegenheid tot beroep op hoogere autoriteiten.

Verder zal de vergunning aan ambtenaren en beambten van onzen dienst om de woningen binnen te treden moeten worden uitgebreid tot het personeel der woninginspectie en verzet hier tegen van de zijde der bewoners strafbaar moeten worden gesteld.

En ten slotte zal straf moeten worden bedreigd tegen hen, die hun huizen bewonen op een wijze, welke in strijd is met de uitgevaardigde voorschriften, in wier woningen m. a. w. rattennesten worden aangetroffen.

Een voorstel van deze strekking zal door Spreker spoedig aan de Regeering worden ingediend.

Hij wijst er echter op, dat, zelfs indien de Regeering daarvoor geheele sympathie mocht gevoelen, in het gunstigste geval maanden zullen verloopen eer de gewenschte bepalingen in het Staatsblad zullen verschijnen.

En in dien tusschentijd valt voor onzen dienst nog veel werk te doen.

Het is voor Spreker's gevoel bepaald *het* zwakke punt in onzen dienst, dat de voorbereiding van de onmisbare intensieve woningcontrôle geen gelijken tred met die van de woningverbetering heeft gehouden.

In de ramingen voor de begrootingen voor 1916 en de tweede helft van 1915 zijn fondsen voor de woninginspectie

aangevraagd op den voet van 1 mantri voor 500 huizen en 1 opzichter per onderdistrict.

Spreker wenscht de vraag, of naar het oordeel van verschillende bestuurs- of medische ambtenaren de gewenschte contrôle ook met minder personeel zou zijn uit te oefenen, niet in discussie te zien gebracht. „Toch capitap tot sensus" geldt ook hier; en hij, als Chef, meent in dit opzicht de mogelijkheid om de verantwoordelijkheid voor den gang van zaken *na* de woningovername te kunnen dragen, niet afhankelijk te moeten maken van de inzichten van autoriteiten, welke die verantwoordelijkheid niet te dragen hebben.

Hij acht het volstrekt niet buitengesloten, dat in bepaalde ressorten, onder een bepaald bestuursrégime, vooral onder den individueelen invloed van bepaalde bestuurspersonen, een conlrôle op het bewonen van huizen, zoowel onverbeterde als verbeterde, met behulp van minder inspecteerend personeel denkbaar is, die het rattengevaar en dus het pestgevaar in die huizen sterk reduceert of zelfs wegneemt. Onze dienst kan de betrokken bestuursautoriteiten voor zulk optreden niet anders dan dankbaar zijn. Maar daarmee is geen *systeem* van pestbestrijding gegeven. En van ons wordt een systeem gevergd, voor welks uitvoering, onder overigens normale bestuursverhoudigen, wij kunnen instaan.

Hiervoor nu acht de Chef voorshands de evengenoemde formatie noodig. Gelukt het ons daarmee, de pest te verdrijven en weg te houden, en inmiddels de bevolking uit haar passieve rol tot een actieve deelname aan het werk op te heffen, zoodat door haar gaandeweg uit *adat* zal worden gedaan wat aanvankelijk met *dwang* moet worden bewerkstelligd, dan zal die formatie geleidelijk kunnen worden ingekrompen.

Voorshands staat Sprekers er echter op, dat de geprojecteerde formatie in praktijk wordt gebracht, en hij verwacht van de gewestelijke en c. q. plaatselijke leiders volle concentratie van hun aandacht op dit buitengewoon belangrijk punt. Elke dag, die voorbijgaat zonder dat een poging is gedaan om het algemeen bestaand incompleet aan personeel

voor de woninginspectie (waaronder ook de woningovername begrepen is) te verminderen, is tot zekere hoogste als een verloren dag te beschouwen.

Het vraagstuk der opleiding van dit personeel geniet op het Hoofdbureau een overwegende belangstelling; op de locale leiding rust de plucht, geschikte candidaten voor den cursus op te sporen en het reeds fungeerend personeel in de uitoefening van zijn taak streng te controleeren.

Na de aanwezigen te hebben aangespoord om in deze richting met de meeste voortvarendheid werkzaam te zijn, stelt Dr. VAN GORKOM thans de gelegenheid tot gedachtenwisseling open.

Dr. LUMENTUT deelt mede, dat hem uit een afschrift der missive van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur van 17 Mei j.l. No. 3655, betreffende de vaststelling van minimumeischen voor de woningverbetering, gebleken is, dat die eischen alleen ter kennis van de Residenten van Soerakarta, Soerabaja, Kediri en Madoera zijn gebracht. Gaarne zal hij van den Chef vernemen, waarom dit schrijven niet gezonden is aan den Resident van Madioen. Hij is toch van meening, dat wellicht in geen enkele andere Residentie de bevoegdheid om zich aan zekere minimum-eischen te houden zoo slecht kan worden gemist als in Madioen, waar het bestuur de neiging heeft om die eischen bijzonder laag te stellen.

De Chef antwoordt, dat het z. i. zoo van zelf sprekend is, dat de vastgestelde minimum-eischen ook voor het gewest Madioen zullen gelden, dat het hem niet opgevallen was, dat deze Resident niet vermeld is in de adres-opgave, gesteld op het bewuste stuk van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur.

Geen andere reden hiervoor kunnende aanvoeren, meent hij, dat ter zake waarschijnlijk een onwillekeurige omissie is begaan, doch acht de zaak van zooveel gewicht voor de woningverbetering in de residentie Madioen, dat hij spoedig inlichtingen bij de bevoegde autoriteit zal inwinnen.

Dr. CITROEN brengt het verleenen van voorschotten ter

bestrijding van de kosten van voorgeschreven verbeteringen aan pestgevaarlijk verklaarde woningen ter sprake. Hij vraagt, of voorschotten verleend worden alleen voor het aanbrengen van verbeteringen, voorgeschreven bij de pestgevaarlijkverklaring (de z.g.n. minimum-eischen), dan wel bij het vaststellen der voorschotten ook rekening mag worden gehouden met kosten, verbonden aan het doen van verbeteringen, welke aangebracht moeten worden in verband met ter plaatse geldende wettelijke voorschriften.

Het geval toch kan zich voordoen, dat een pestgevaarlijk verklaarde woning niet beantwoordt aan de ter plaatse geldende wettelijke voorschriften (rooireglement e. a.), en dat de met het toezicht belaste autoriteit de pestgevaarlijkverklaring als eene gelegenheid aangrijpt om ook de door hem ingevolge die voorschriften noodig geachte verbeteringen te gelasten. Moet nu bij de bepaling van de te verleenen voorschotten ook met de aan laatstbedoelde verbeteringen verbonden onkosten rekening worden gehouden?

De Chef meent deze vraag in ontkennenden zin te moeten beantwoorden.

Eventueele verbeteringen, geëischt door de ter plaatse geldende wettelijke voorschriften, vallen z. i. buiten de lijn der ordonnantie.

De Heer PEK bevestigd deze opvatting.

Dr. CITROEN vraagt, of dan, indien naar aanleiding van een besluit tot pestgevaarlijkverklaring de belanghebbende de daarin aangegeven verbeteringen heeft aangebracht en deze woning daarna ingevolge de plaatselijke verordeningen opnieuw verbeterd moet worden, belanghebbende schadevergoeding kan worden toegekend, omdat hij in dit geval toch inderdaad ten gevolge van de toepassing der ordonnantie, althans in verband daarmede, schade heeft geleden. Het aanbrengen der gezamenlijke verbeteringen in één tempo zou hem allicht toch minder hebben gekost dan het verbeteren in twee tempo's. De Heer CITROEN vraagt, of dit niet de bedoeling is van de woorden „onverminderd de ter plaatse geldende wettelijke voorschriften op het bouwen", in art. 1 al. 2 van de ordonnantie.

De Chef meent, dat in zulke gevallen geen reden zou bestaan voor de toekenning van een schadevergoeding, wijl de ordonnantie alleen betrekking kan hebben op vergoeding van schade, voortvloelende uit met het oog op het pest-gevaar bevelen *afbraak* van woningen, en niet uit anderen hoofde. Hij is echter bereid, ter verkrijging van een beslissing, de vraag nader aan het oordeel van de Regeering te onderwerpen.

Dr. CITROEN treedt hierop in beschouwingen omtrent de critiek, door den Chef op zijn bekende, ook in het Soerabajasch Handelsblad gepubliceerde nota uitgeoefend.

De Chef handhaaft ten deze het door hem in zijn inleiding te berde gebrachte. Na aan de aanwezigen te hebben gevraagd, of een hunner omtrent dit onderwerp een nieuw gezichtspunt heeft te openen, waarop ontkennend wordt geantwoord, sluit hij daarover de discussie.

Dr. HEBERLEIN neemt deze samenkomst te baat om te klagen over de enorme toeneming van de administratieve werkzaamheden, waardoor hij vreest, dat zijn medisch werk in het gedrang zal komen.

De Chef antwoordt, dat, indien te Kediri van het beschikbare personeel meer werk wordt vereischt dan het uitvoeren kan, de gewestelijke leiding vrijheid heeft tot het indienen van voorstellen tot uitbreiding der formatie. Goed gedocumenteerde voorstellen van deze strekking hebben, ook bij de Regeering, tot heden altijd een gunstig onthaal gevonden.

De Heer DE BRUIJN vraagt, of het de bedoeling van den Chef is, bij de Regeering een voorstel aanhangig te maken om in de ordonnantie zelve de eischen te omschrijven, waaraan bij het bewonen van huizen zal moeten worden voldaan.

De Chef antwoordt hierop ontkennend.

Het is zijn bedoeling, dat in de ordonnantie de plaatselijke overheid. die thans bevoegd is om op geneeskundig voorstel eischen omtrent het bouwen vast te stellen, ook

bevoegd zal worden verklaard om op geneeskundig voorstel eischen omtrent het bewonen vast te stellen. In de ordonnantie zelve zullen die eischen niet omschreven kunnen worden, evenmin als de technische eischen omtrent het bouwen en verbeteren van huizen. Hij licht dit nader met voorbeelden, aan de praktijk ontleend, toe.

Wel moet evenwel de bevoegdheid om, bij overtreding der plaatselijke vast te stellen eischen nopens het bewonen, straf op te leggen, in de ordonnantie worden vastgesteld.

Dr. LUMENTUT brengt de volgende aangelegenheid ter sprake.

In eenige dessa's, behoorende tot het gebied der suikeronderneming Redjosarie in de afdeeling Magetan, waren de woningen door de bevolking gerestaureerd uit fondsen, die de fabriek haar in renteloos voorschot had verleend. Thans zijn die woningen pestgevaarlijkverklaard; zij moeten dus herverbeterd worden. Hij vraagt of de uit deze herverbetering voortvloeiende uitgaven door de bevolking gedragen moeten worden, dan wel de kosten vanwege het Gouvernement moeten vergoed worden.

De Chef vraagt, of de eerste verbeteringen aangebracht zijn geworden ingevolge de destijds geldende eischen van den dienst der pestbestrijding.

Na op deze vraag een bevestigend antwoord te hebben bekomen, acht de Chef het billijk, dat de uit de herverbetering voortvloeiende uitgaven des verlangd komen ten laste van den dienst der woningverbetering. Hij verwijst in dit verband nogmaals naar de beginselen, door Z. E. den Gouverneur-Generaal in de conferentie te Madioen op den 18en November 1914 ontvouwd.

De Heer VAN OYEN vraagt of in de Commissie, bedoeld in art. 6, alinea 1 van de voorschriften tot uitvoering van artikel 10 der ordonnantie, steeds door het Hoofd van plaatselijk bestuur het technisch personeel van den dienst der Pestbestrijding moet worden aangewezen.

Het Hoofd van plaatselijk bestuur, zegt de Chef, is geheel

vrij personen voor de hier bedoelde Commissie aan te wijzen. Hij kan dus zoowel personen in als buiten den dienst der pestbestrijding staande aanzoeken. Wendt de Plaatselijke Bestuurder zich echter tot onzen dienst, dan verdient het aanbeveling om deskundigen van het gewestelijk technisch personeel, den Hoofdopzichter en of de beste opzichters, beschikbaar te stellen.

Te ± 12 uur sluit de Chef de vergadering, met een woord van opwekking aan de aanwezigen om een stipte en gelijkmatige toepassing van de in de ordonnantie van Stbl. 1914 No. 486 gegeven voorschriften en een vlotte en zooveel mogelijk gelijkmatige uitvoering van de daaaruit voortvloeioende maatregelen te willen bevorderen.

